

Ajuntament

de Barcelona

Direcció del Programa de Dones
Gerència d'Educació, Cultura i Benestar
Pg. De Sant Joan 75, 5a. pl.

08009 Barcelona

Ajuts a la recerca Francesca Bonnemaïson 2008

LA INTERVENCIÓ SOCIOEDUCATIVA GRUPAL EN ELS PUNTS D'INFORMACIÓ I ATENCIÓ A LES DONES: ANÀLISI DE NECESSITATS I PROPOSTES D'ACTUACIÓ

Equip de Recerca:

Trinidad Donoso
Barbara Biglia
Inés Massot

Suport a la recerca:

Eduarne Jiménez
Angelina Sánchez
Jacqueline Monardes

Realitzat per:

Dept. de Mètodes d'Investigació i
Diagnòstic en Educació. Universitat de Barcelona

SUMARI DE CONTINGUTS

AGRAÏMENTS.....	5
1. INTRODUCCIÓ.....	6
2. MARC TEÒRIC	11
2.1. POSSIBILITATS I RESISTÈNCIES PER AL CANVI EN LES PRÀCTIQUES DISCRIMINATÒRIES I LES RELACIONS GENERITZADES.....	12
2.2. LA IMPORTÀNCIA DE LA MICROPOLÍTICA D'ALLÒ QUOTIDIÀ	17
2.3. EL TREBALL EN GRUP DE DONES	22
Dinàmiques grupals i apoderament de les dones	23
Metodologia de treball per a l'enfocament de canvi en els grups	25
La dinamitzadora com a mediatra del canvi	101
3. OBJECTIUS DE LA RECERCA	26
4. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA.....	27
4.1. METODOLOGIA.....	27
4.1.1. INTRODUCCIÓ TEÒRICA A LA METODOLOGIA D'ANÀLISI DE NECESSITATS	27
4.1.2. DISSENY I FASES DE LA INVESTIGACIÓ	30
4.2. ESTUDI EXPLORATORI.....	32
4.2.1. DISSENY PER A LA RECOLLIDA D'INFORMACIÓ	32
Entrevistes a polítiques i responsables per part de l'Ajuntament dels PIADs.....	32
Entrevistes a professionals municipals que treballen qüestions de gènere.....	33
Focus grups amb responsables dels PIADs.....	33
4.2.2 ANÀLISI DE LES ENTREVISTES EXPLORATÒRIES	34
4.2.3. ANÀLISI DELS FOCUS GRUPS	35
Característiques de les responsables dels PIADs	36
Necessitat de les dones de Barcelona segons les responsables dels PIADs.....	38
4.3. ESTUDI DIAGNÒSTIC QUANTITATIU	40
4.3.1. DISSENY PER A LA RECOLLIDA D'INFORMACIÓ	40
Elaboració del qüestionari.....	40
Validació del qüestionari	44
4.4. ESTUDI DIAGNÒSTIC QUALITATIU	46
4.4.1. DISSENY DE LA RECOLLIDA D'INFORMACIÓ	46
4.4.2. PROCÈS DE RECOLLIDA DE DADES.....	47
5. RESULTATS EXTRETS DE LA RECERCA I DEL TREBALL DE CAMP	48
5.1 RESULTATS DE L'ESTUDI DIAGNÒSTIC QUANTITATIU	48
5.1.1. CARACTERÍSTIQUES DE LES DONES QUE HAN RESPONST AL QÜESTIONARI.....	48

Districte	48
Associacions	49
Edat	49
Lloc de naixament	50
Distribució de la mostra per grups diana	51
Situació de convivència	52
Situació laboral	53
Formació.....	53
5.1.2. RELACIÓ AMB ELS PIADS I SATISFACIÓ DE LES USUARIES	54
5.1.3. ANÀLISI DE NECESSITATS.....	56
Necessitats de les dones que han respost el qüestionari	57
Necessitats específiques dels grups diana	60
Comparació de les necessitats de les dones que han respost el qüestionari	64
5.1.4 INTERÉS PER PARTICIPAR ALS TALLERS	66
5.2. RESULTATS DE L'ESTUDI DIAGNÒSTIC QUALITATIU	69
5.2.1. METODOLOGIA D'ANÀLISI.....	69
5.2.2. FINALITAT I FUNCIONS DE LES ASSOCIACIONS	69
Sistema de categories i definició.....	70
Col·lectius atesos per les associacions	73
5.2.3. LES NECESSITATS DE LES DONES A PARTIR DE LA PERCEPCIÓ DE LES ASSOCIACIONS.....	74
Necessitats detectades	75
Estratègies de les associacions per detectar les necessitats de les dones... ..	81
Què pensen les associacions de com els PIADs podrien cobrir aquestes necessitats? ..	83
Quines són les dificultats que poden tenir les dones de les associacions per assistir als PIADs?.....	84
6. CONCLUSIONS	90
6.1.TRIANGULACIÓ DEL DIAGNOSTIC QUANTITATIU I QUALITATIU	90
6.2. CONCLUSIONS GENERALS I TRANSFERABILITAT	92
7. PROPOSTES DE LA RECERCA.....	97
7.1. Qüestionari (NEDOB2).....	97
7.2.PROPOSTES EDUCATIVES	101
7.2.1. TALLER 1: RELACIONS EN PARELLES JOVES, AFECTIVITAT I SEXUALITAT	
Justificació de la proposta.	104
Denominació del taller.....	105
Temporització i altres dades organitzatives	105
Metodologia.....	105
Disseny del taller.....	107
Recursos.....	109
7.2.2. TALLER 2: RECOLZAMENT AL PROCÉS MIGRATORI	
Justificació de la proposta	111
Denominació del taller.....	112
Metodologia.....	112
Temporització	112
Disseny del taller.....	113

Recursos.....	114
7.2.3. TALLER 3: APODERAMENT. CREIXEMENT PERSONAL. GESTIÓ DE LA PRÒPIA VIDA	
Justificació de la proposta	115
Denominació del taller.....	116
Temporització	116
Metodologia.....	116
Disseny del taller.....	117
Recursos.....	118
8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	119
ANNEXOS.....	126
Annex 1: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a la Regidora	127
Annex 2: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a la Directora	129
Annex 3: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a les professionals municipals que treballen amb qüestions de gènere.....	131
Annex 4: Brainstorming de les necessitats de les dones realitzat en primera sessió de Focus Group amb les responsables dels PIADs	133
Annex 5: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a representants d'associacions i/o de serveis dirigits a dones.....	135
Annex 6: Qüestionari (NEDOB) CAT	136
Annex7: Associacions	142

AGRAÏMENTS

Abans de presentar els resultats d'aquesta recerca sentim la necessitat de transmetre el nostre agraïment a totes les persones que l'han fet possible.

En primer lloc, a les dones de la mostra que han respost el nostre qüestionari i a les associacions que ens han obert la porta per poder-les conèixer amb més deteniment.

En segon lloc, no podem deixar d'agrair la disponibilitat de les responsables dels Punts d'Informació i Atenció a les Dones (PIAD) i de les professionals municipals que treballen qüestions de gènere per haver-nos ajudat a definir el marc del nostre estudi.

Per una altra banda, a l'Ajuntament de Barcelona i, molt especialment, a la Regidoria de la Dones i Joventut i a la Direcció del Programa de Dones, per haver-nos encarregat l'estudi, i a l'Oficina de Promoció de Polítiques d'Igualtat Dona-Home de la Diputació de Barcelona, per haver-lo fet possible.

Finalment, a totes aquelles amigues i companyes de feina que, en un moment o altre del camí, ens han fet costat.

L'Equip de Recerca.

1. INTRODUCCIÓ

Podem situar l'aparició del feminisme institucional a l'Estat Espanyol al 1983, amb la creació de l'«Instituto de la Mujer», sense capacitat per implantar directament polítiques d'igualtat, però amb la finalitat de convèncer els diferents ministeris i departaments de la necessitat d'introduir la perspectiva de gènere o d'implementar polítiques d'igualtat.

Pocs anys després, en la Conferència Mundial de Nacions Unides de Nairobi, l'any 1985, es comença a parlar a nivell internacional del *mainstreaming* de gènere, el qual es transformarà en un eix vertebrador de les propostes de l'ONU en la Conferència Mundial de Pekín de 1995. Des d'aleshores, tant en el context català com en el de l'Estat Espanyol es sistematitza l'intent d'integrar els objectius d'igualtat d'oportunitats com a eixos transversals de les polítiques públiques. Així, a nivell estatal, s'implementa el primer *Pla per a la igualtat d'oportunitats de les dones* (1988-1990), seguit per un segon amb validesa entre 1993 i 1995, per un tercer (1997-2000) en el qual passa a anomenar-se *Pla per a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes*, i per un últim (2003-2006) que manté el mateix nom.

No obstant això, tal i com s'afirma en l'actual *Pla Estratègic d'Igualtat d'Oportunitats* (2008-2011)¹ «la brecha existente entre la igualdad legal y la igualdad real hace necesario que los poderes públicos pongan en marcha políticas públicas orientadas a superar la discriminación y garantizar la igualdad». Aquestes polítiques, sempre seguint aquest Pla Estratègic, s'haurien de concretar en base a quatre principis inspiradors –ciutadania, apoderament, transversalitat i innovació– que s'aglutinen al voltant de dotze eixos que veiem representats en la figura següent:

¹ En aquest context, no hi ha espai suficient per entrar en aquest anàlisi en detall, però resulta fonamental remarcar el canvi de nom i, per tant, de visió de gènere, d'aquest últim Pla.

L'inici de les polítiques públiques de gènere en l'àmbit autonòmic comença una mica més tard, a finals dels anys vuitanta. Un indicatiu clar n'és la creació de l'«Institut Català de les Dones²», amb la Llei 11/1989, de 10 de juliol. A partir de llavors, s'han aprovat sis plans d'acció (1989-1992, 1994-1996, 1998-2000, 2001-2003, 2005-2007 i 2008-2011), un pla integral de prevenció de la violència de gènere i d'atenció a les dones que pateixen violència (2002-2004) i la Llei més recent del dret de les dones a eradicar la violència masclista (2008).

Des dels anys vuitanta, l'Ajuntament de Barcelona va començar a abordar la necessitat de desenvolupar polítiques públiques amb el disseny i implementació de diverses accions i plans per tal de donar resposta a les desigualtats de gènere a nivell social, polític i econòmic. Així, el maig del 1991, es va aprovar el [Pla Municipal per a les Dones](#), que proposa la creació d'una política integral per a les barcelonines que impliqui tot el consistori. El Pla estableix, entre altres, les línies d'actuació següents: informar les ciutadanes dels seus drets i dels serveis que se'ls ofereix, i promocionar la participació de les dones en la vida ciutadana i associativa mitjançant el suport a les activitats que duen a terme les associacions. Aquest pla emmarca també el naixement del Centre d'Informació i Recursos per a les Dones (CIRD) –inaugurat el 9 de març de 1993– i heretat del Centre de Documentació de la Dona inaugurat en 1985 en el Centre Cívic La Sedeta. Des d'aleshores, s'han abordat diverses accions i plans en els quals han incidit les propostes del teixit associatiu de dones de Barcelona tan ric i actiu. Una de les accions realitzades va ser la creació dels **Punts d'Informació i Atenció a les Dones**, l'any 2002.

El marc del *Pla Operatiu contra la violència vers les dones* (2001-2004) va impulsar un conjunt d'estratègies públiques i ciutadanes orientades a disminuir la incidència de la violència de gènere: incrementant l'eficàcia de les actuacions i serveis, promovent estratègies de prevenció i de detecció precoç des dels territoris, augmentant la informació sobre els recursos existents i millorant la seva accessibilitat. Concretament, va engegar el desenvolupament d'un conjunt de programes i serveis, i va possibilitar la creació dels Punts d'Informació i Atenció a les Dones (endavant PIADs); els quatre primers van ser inaugurats l'any 2002 i, a dia d'avui, ja es compta amb un PIAD per cada districte de la ciutat de Barcelona (Memòria PIADs, 2007).

Els PIADs –depenents de la Direcció del Programa de Dones i de la Regidoria de Dones– són serveis de proximitat que ofereixen informació, formació i assessorament en tots aquells temes d'interès per a les dones, els quals possibiliten l'accés a diferents recursos de la ciutat de tipus laboral, associatiu, cultural i educatiu, entre d'altres. En aquests serveis s'ofereix atenció individual, de grup i, en col·laboració amb els districtes, atenció comunitària. Entre moltes altres funcions, les responsables dels PIADs acompanyen les demandes de les dones que s'hi adrecen, per la qual cosa han de tenir un profund coneixement dels serveis i recursos necessaris en cada moment.

Els PIADs són, en definitiva, espais que volen contribuir a que totes les dones que ho desitgin puguin avançar cap a la seva autonomia. Tanmateix, es constitueixen com un espai especialitzat en gènere que col·labora amb altres serveis municipals i amb el teixit associatiu dels districtes.

² Originàriament, es deia "Institut Català de la Dona". El nom ha canviat en consonància amb les noves propostes feministes.

De fet, el seu emplaçament en els deu districtes de la ciutat respon als criteris de garantir la proximitat dels serveis públics a la ciutadania, de tenir un coneixement directe de les necessitats i interessos de les dones, amb un especial èmfasi en la detecció i prevenció de la violència de gènere.

Els PIADs constitueixen el primer nivell de la xarxa d'atenció a les dones, i tenen la voluntat de donar una primera resposta a la diversitat de demandes de les dones, així com derivar-les als serveis especialitzats quan sigui necessari. Per aconseguir-ho, els PIADs han de treballar en tres nivells diferents d'intervenció: l'individual, el grupal i el comunitari. Cadascun d'aquests nivells ha de ser abordat de manera integrada, fet que requereix d'estratègies metodològiques específiques per a la seva posta en pràctica.

Al llarg d'aquests set anys de funcionament, els PIADs s'han anat configurant com a punts de referència de les dones dins l'estructura municipal dels districtes; el nombre de dones ateses ha anat en augment i la demanda s'ha anat diversificant i adquirint complexitat. De fet, si en un principi l'atenció individual semblava configurar-se com a element vertebrador d'aquest servei, amb el temps, el treball de grup ha anat adquirint més importància, convertint-se en un instrument per a la promoció de les dones a tots els nivells. Així, els grups es consoliden com a espais de relació entre dones, els quals incideixen positivament en la seva subjectivitat i, al mateix temps, serveixen de plataforma per visualitzar el saber de les dones i les seves aportacions al conjunt de la societat.

Així mateix, el treball de grup esdevé una eina molt efectiva per a la prevenció de la violència masclista, i tal com diu la recentment aprovada Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, la prevenció es fonamental. Segons aquesta llei, les administracions públiques catalanes han de desenvolupar les accions necessàries per a la detecció i la identificació de situacions de risc o l'existència de violència masclista, i han d'establir línies de suport destinades a l'organització i l'execució de les activitats de prevenció.

Per aquesta raó, des de fa tres anys la Regidoria de Dones de l'Ajuntament de Barcelona ha decidit dedicar importants esforços a la millora del treball grupal en l'àmbit dels PIADs. Així, l'any 2006-2007 es va dissenyar una formació específica per a les tècniques responsables. Per altra banda, entre els anys 2007-2008, es va posar en marxa un projecte conjunt entre l'Ajuntament de Barcelona, la Universitat de Barcelona i la Fundació la Caixa per a la validació, adaptació i implementació del "*Programa de suport psicosocial per a dones*" de la Fundació La Caixa. Aquest projecte de validació i aplicació d'un material específic adaptat a la prevenció de la violència de gènere a través del treball grupal, s'ha posat en pràctica en diferents PIADs, i ha estat acompanyat per un procés d'assessorament i formació a les responsables del servei. Finalment, a partir de març de 2009, amb la creació dins els PIADs del servei d'acompanyament psicològic, s'ha incorporat la figura de la psicòloga que podrà compartir les tasques de conducció dels grups de dones, que fins ara realitzaven en solitari les tècniques responsables.

Aquestes actuacions han posat en evidència la importància de:

- conèixer les necessitats específiques de les dones –usuàries actuals o potencials dels PIADs– de Barcelona, fent especial atenció a les dones joves i a les dones immigrades
- realitzar un abordatge integral del treball socioeducatiu que es realitza en grups als PIADs

- elaborar una estratègia pedagògica que es configuri com a marc d'actuació per als propers anys, dotant d'una estructura flexible, però completa i complexa, el treball de grup fet des dels PIADs.

Per a delimitar i contextualitzar aquestes fites s'haurà de prestar una atenció específica a les necessitats detectades en l'experiència d'anys de funcionament del servei. En primer lloc, tal i com s'ha evidenciat en l'informe de treball de 2007, és important oferir propostes que responguin als interessos i a les necessitat de les **dones joves** (18-35)³, augmentant així la participació d'aquest col·lectiu en les activitats ofertes pels PIADs. D'aquesta manera, no només es realitzarà una important tasca de prevenció de les violències de gènere en aquest col·lectiu, sinó que es col·laborarà activament amb el desenvolupament d'una actitud autònoma, crítica i participativa de les dones joves que podran, així, assumir el seu compromís ciutadà des d'una posició no discriminada.

Seguidament, i considerant que l'any 2007 un alt percentatge de les dones que van acudir a l'atenció individual dels PIADs eren **immigrades**, i solament un nombre molt baix d'elles va participar en les activitat de grup organitzades per aquest servei, considerem important estimular una més alta participació. De fet, tal i com diu Carme Capdevila – Consellera d'Acció Social i Ciutadania– *“El principal factor de canvi de la societat catalana durant el segle XXI és el fet migratori. Per diversos factors, majoritàriament laborals, l'arribada a Catalunya de població nascuda a altres països ha esdevingut una realitat, un fet estructural, motor de creixement i factor que accentua la diversitat pròpia de la societat catalana”*⁴. Creiem important, doncs, que des del món local es col·labori en la integració d'una cultura pública comuna, eix 3 del Document Base del Pacte Nacional per a la Immigració (Generalitat de Catalunya, 2008).

Aquesta recerca neix amb la intenció, per part l'Ajuntament de Barcelona, d'aprofundir en el coneixement de les necessitats de les dones barcelonines, per tal d'efectuar noves actuacions i millorar la seva tasca, mitjançant dinàmiques grupals en uns serveis, relativament nous, com són els Punts d'Informació i Atenció a les Dones. Aquesta intenció ve acompanyada de la necessitat de respondre d'una manera més eficaç des dels PIADs a dos col·lectius amb una menor representació en el servei: el de dones joves i el de les dones immigrades⁵.

L'objectiu és afavorir l'apoderament de les dones “en el sentido de valorar y fortalecer sus formas de hacer, de ejercer el poder y de relacionarse [vinculándolo directamente] con la capacidad de las mujeres para adoptar sus propias decisiones. [...] La estrategia de empoderamiento de las mujeres abarca actuaciones en las áreas de educación, empleo, participación económica y política, y fortalecimiento personal y asociacionismo, de manera simultánea e interrelacionada”. (Plan estratégico de igualdad de oportunidades 2008-2011)⁶.

³ Hem considerat com a joves les dones amb edats compreses entre els 18 i els 35 anys, tenint en compte procesos socials com l'envelliment poblacional, el retràs en l'emancipació familiar, l'augment en els anys dedicats a estudiar, etc. Aquestes condicions es tradueixen en fets tals com la possibilitat de demanar ajuts al lloguer a la Secretaria de Joventut de la Generalitat, fins els 35 anys.

⁴ <http://www.gencat.net/benestar/societat/convivencia/immigracio/pni/index.htm>

⁵ En la literatura existeix un ampli debat sobre el sentit i la conveniència d'utilitzar conceptes com ara migrants, immigrades, nouvingudes etc...; en aquesta recerca, utilitzem el de *dones immigrades*, seguint la línia de l'Ajuntament de Barcelona..

⁶ http://www.inmujer.migualdad.es/mujer/novedades/docs/Plan_estrategico_final.pdf

Tanmateix, si bé el treball empíric es realitza en el sí dels serveis de l'Ajuntament de Barcelona, els resultats de la recerca pretenen ser transferibles a la Xarxa de Centres Municipals d'Informació i Recursos per a dones, que impulsa la Diputació de Barcelona. Cal tenir present que els Centres d'Informació i Recursos per a dones (CIRDs) que s'han anat desenvolupant en molts municipis de la província de Barcelona (i arreu de Catalunya) són la conseqüència de l'evolució de les polítiques de gènere i, alhora, han contribuït enormement a aquesta evolució.

Amb la progressiva implantació de les polítiques locals d'igualtat, els Centres s'han desenvolupat com espais de proximitat des dels quals respondre a les demandes i interessos de les dones, potenciant llurs processos d'autonomia i contribuint a la superació de les situacions de desigualtat i discriminació per raó de gènere que encara persisteixen. Així, han esdevingut espais privilegiats per captar les necessitats de les dones i aportar un valuós coneixement per a la planificació de les polítiques de gènere.

A l'igual que els PIADs, els CIRDs ofereixen atenció individualitzada i grupal, assessorament social, psicològic i jurídic, i dinamitzen la participació de les dones en la comunitat. De fet, PIADs, CIRDs, PADIs... presents en els diferents municipis, són serveis amb noms diferents, però amb una mateixa essència, la d'actuar com espais de referència per a les dones. En aquest sentit, la Diputació de Barcelona va impulsar, i continua dinamitzant, la Xarxa Local de Centres d'Informació i Recursos per a Dones, per tal d'afavorir el diàleg entre aquestes experiències i potenciar el treball en xarxa dels municipis per optimitzar recursos, possibilitar un reequilibri territorial i millorar i universalitzar els serveis.

Així doncs, el que pretén aquesta recerca és:

- Elaborar uns instruments que permetin conèixer les necessitats de les dones d'un determinat territori.
- Fer una anàlisi empírica de les necessitats de les dones –usuàries o possibles usuàries– dels PIADs de l'Ajuntament de Barcelona.
- Produir una proposta socioeducativa per al treball grupal als PIADs (o d'altres serveis similars) que contribueixi a la millora de la qualitat de vida de les dones de la ciutat.
- Permetre, gràcies a l'atenció específica a les necessitats de les dones immigrades, que l'Ajuntament col·labori en la Integració d'una cultura pública comuna.

2. MARC TEÒRIC

La societat actual està marcada per canvis importants, com l'augment de la migració internacional i la diversificació dels llocs de procedència dels processos migratoris, la varietat de models familiars, l'augment de participació política i laboral de les dones, entre d'altres. Ara bé, mentre sorgeixen dinàmiques i processos socials nous i es produeixen modificacions en alguns dels existents, certes institucions i normes socials romanen gairebé intactes. És el cas del sistema heteropatriarcal imperant en la nostra societat, com en tantes altres, que en funció del sexe (o de la seva construcció dicotòmica normativa), defineix dos models de persones possibles, dues formes de fer, pensar i sentir i castiga, patologitza i reprimeix les persones que no s'adeqüen a aquesta norma, que no reproduïxen el rol de gènere que els és atribuït socialment. Un sistema que, a través d'aquest procés, defineix quin tipus de relació es pot donar entre les persones dels diferents sexes-gèneres, sent aquesta una relació desigual i d'opressió, on el gènere masculí, i per tant els subjectes socialitzats com homes, tenen uns privilegis negats al gènere femení.

Dins d'aquest context cal discutir sobre les (im)possibilitats de realitzar canvis d'aquest sistema heteropatriarcal, i de les pràctiques discriminatòries presents en la nostra societat; així com sobre les resistències a que es modifiquin les relacions generitzades. La idea que hi ha darrera d'aquesta elecció és justificar teòricament la importància dels microcanvis per a desarticlar les dinàmiques sexistes. A més, tot i que la concepció heteropatriarcal i normativa de la política no ho reconegui, ens atrevim a afirmar que el treball per a que aquests microcanvis es produeixin es configura clarament com a praxis política.

Ens aturarem també a analitzar la construcció *mainstreaming* del sentit de la paraula política, tot destacant la importància de resignificar-la reapropiant-nos-la en les micropolítiques d'allò quotidià. Micropolítiques que inclouen una de les pràctiques més desenvolupades dins del moviment feminista, la de l'apoderament de les dones. Aquest discurs ens porta directament a reflexionar sobre com el treball en grup es configura com a eina privilegiada per a aquest poderament. Ara bé, no podem oblidar les recomanacions proposades per Bahavnani (1990):

“Aunque se reconozca que algunas voces hayan sido silenciadas, la falta de atención hacia el sentido de este silenciamiento lleva a considerar que, cuando se les ‘devuelve voz’ lo que dicen tiene el mismo sentido que lo que decían quienes las habían silenciado hasta el momento. Esta práctica conlleva considerar que las voces silenciadas pueden ser una forma de resistencia o desafío hacia la dominación y su inclusión es leída sólo como una oportunidad de tener una visión mas completa. No sólo esta imagen es inadecuada sino el proceso que subyace al silenciamiento inicial, y el permiso de habla se queda inconsiderado, y por lo tanto incuestionado. Esto significa que no podemos interrogarnos solo sobre las maneras en las que las voces silenciadas son inscritas en las relaciones desiguales de poder, sino hay que hacer explícito el marco político que subyace a esta interrogación. Si la presentación de un explícito marco político de referencia es omitida, entonces estas serán celebradas de la misma manera que las voces de las desposeídas” (op. Cit:147).

No podem pensar, doncs, en aquests espais per a tornar la veu a ningú, sinó que es configuren com un espai on les subjectivitats poden posar en joc les seves agències. I és justament pel reconeixement de les agències que creiem important, abans de començar qualsevol treball de grup, conèixer quines són les necessitats de les persones que participaran en ell. Indagant sobre aquesta temàtica, acabarem les nostres reflexions teòriques per a continuar amb el camí empíric desenvolupat.

2.1. POSSIBILITATS I RESISTÈNCIES PER AL CANVI EN LES PRÀCTIQUES DISCRIMINATÒRIES I LES RELACIONS GENERITZADES

“Mi experiencia como organizadora es que no sabemos cómo hacer cambiar las cosas. Creo que mucha de la gente que debate en la elaboración de teorías para el cambio no está para nada involucrada en el intento de hacer funcionar estas teorías. Creo firmemente que las mejores teorías y estrategias emergen desde la práctica, actualmente, para intentar producir cambios y analizar reflexivamente el proceso para descubrir lo que hemos aprendido” Charlotte Bunch entrevistada por y citada en Barbara Ryan (1992: 79.)

“Los cambios ocurridos a nivel social deberán tener un eco en las maneras en que las personas van configurando su sí mismo [...] en cuanto al cambio de las identidades de género, nos deberíamos encontrar con continuidades y rupturas: con elementos antiguos y nuevos traslapados en los sujetos de acuerdo a las circunstancias de su historia y de los acontecimientos que experimentó” (Montecino, 1998: 10)

Seguint l'anàlisi de Turiel (1999) veiem com les pràctiques socials, els codis morals o estàndards són considerats elements típics de les cultures, com si hagués un acord general referent als mateixos. En realitat “moltes d'aquestes pràctiques serveixen per a restringir l'activitat i autonomia d'alguns grups de persones” (op. Cit: 78) i no són el resultat d'acords generals. Per tant, les jerarquies socials de gènere, classe, ètnia, edat etc..., són productes culturals negociables i modificables i la seva revivificació, amb el suport dels sectors de la psicologia que naturalitzen les categories, promou la política de la dominació (Reicher i Hopkins: 2001).

En nom del relativisme i del respecte a les altres cultures no podem considerar inviolables pràctiques que resultin discriminatòries i opressores (Feyerabend, 1994). Aquesta és una realitat que ens duu a la possibilitat, quan no a la necessitat, de posar en qüestió les discriminacions presents en les nostres societats heteropatriarcal (Peterson, 2000) -en les quals “els conflictes són endèmics [...], alguns estan sexualitzats i la majoria tenen una dimensió de gènere” (Jacobson, Jacobs, Merckbank, 2000:1)- qüestionant l'ordre social generitzat (Butler, 2001).

L'existència de contrastos, conflictes i tensions són condicions de possibilitat per al canvi social (Turiel, 1999). Diferents metàfores de sistema poden ser utilitzades per a l'anàlisi de l'estructura i processos socials. En aquest context volem centrar-nos en un parell d'elles (la de 'la homeostasi' i la 'del caos') analitzant les seves implicacions per a la realització de dinàmiques de canvi. La primera veu la societat com un sistema autònom i tancat que busca mantenir-se en un estat de homeostasi i que, per tant, davant dels imprevistos, reacciona amb microcanvis que permeten modificacions no substancials i un retorn ràpid a l'estabilitat. En aquest sentit, les jerarquies i divisions de rols s'interpreten com estructures que optimitzen la funcionalitat del conjunt i són avantatjoses per a tots els graons de l'organització jeràrquica. Aquesta idea, aplicada a les divisions de gènere, condueix a sostenir que, havent divisió generitzada de rols en totes les societats conegudes⁷, aquestes són

⁷ La crítica a l'etnocentrisme en les anàlisis antropològiques clàssiques és aquí obligatòria. A més, hi ha exemples que, àdhuc mantenint-se una divisió generitzada de rols, aquesta no és tan obtusament estricta com afirmen moltes antropòlogues avui dia, tal com va mostrar Pierre Clastres (1978).

'justes i naturals' i comporten avantatges per a ambdós gèneres (Mann, 1994). Aquesta postura no té en compte que "el nostre sistema de creences es remunta a temps molt llunyans en els quals, segurament, aquesta forma de veure el món tenia major utilitat i era més adequada del que és en l'actualitat" (Sastre i Moreno 2002: 31).

En una visió semblant de sistema es desenvolupa el treball de l'escola de Palo Alto (Watzlawick et all., 1995) que identifica dos possibles tipologies de canvis socials.

El Canvi1 produeix petites modificacions en l'interior del sistema, que es restableix gràcies a un procediment homeostàtic que es desencadena espontàniament; en aquest cas no es produeixen modificacions en l'equilibri final sinó només un petit assentament, la majoria de les vegades fonamental per a mantenir la invariació en relació al macrosistema. Aquest tipus de modificacions són les que produeixen, per exemple, l'assumpció d'actituds políticament correctes (Fernández Poncela, 2000) que, en relació a les dinàmiques de gènere, donen l'aparença d'haver superat les discriminacions però simplement les han desplaçat a un lloc més invisibilitzat. Desafortunadament, al nostre entendre, molts dels treballs realitzats en el camp del canvi social (per exemple Bernard i Baird, 1992; Bernas i Stein, 2001; Fan i Mooney, 2000; Servais, Legros i Hiernaux, 2001; Stangon, Sechrist i Jost, 2001; Stasson i Davis, 1989) s'ocupen d'aquest tipus de canvi, centrant la seva atenció en 'la modificació d'opinions' (seria millor dir modificació de l'expressió de les pròpies opinions, donat que es pregunta directament als subjectes què pensen) sense endinsar-se a analitzar com influeixen en la vida, especialment en a l'àmbit privat dels subjectes.

El Canvi2 és més radical i produeix modificacions de les regles, creences i supòsits en els quals es basa el sistema; la seva aparició "*es considerada corrientemente como algo incontrolable e incluso incomprensible, como un salto cuántico, una súbita iluminación que sobreviene de modo impredecible al final de un prolongado parto mental y emocional*" (Watzlawick et all., 1995: 43). Però "*la possibilitat de canvi de segon ordre [...] passa per una experiència de si mateix singularitzada (responsabilitat moral en termes de Birulés) i no només col·lectiva (responsabilitat política). Només així es podran reconèixer els propis desitjos vehiculats pel poder i en conseqüència assumir el conflicte/patiment que la seva transformació genera*" (Pujal, 2003: 138).

En la nostra opinió, la definició d'aquests dos possibles nivells de canvi és molt potent, però creiem que si es considera necessari, per a que es doni el Canvi2, un desplaçament cap a l'exterior del sistema mateix i una metanàlisi de la situació (Watzlawick et all., 1995), poden sorgir dues implicacions perilloses: la jerarquitització dels grups i sistemes socials, i la desresponsabilització de les persones en relació amb la invariança del sistema al que pertanyen. D'acord amb aquesta interpretació, dones i homes perden deures i drets i assumeixen un paper passiu en relació amb el seu entorn més proper. Aquests autors, per tant, atorguen amb el seu treball major autoritat a l'Estat-Pare que es considera l'únic capaç de produir canvis profunds. D'aquí el desencadenament dels mecanismes de delegació, d'atribució d'autoritat i poder a persones socialment considerades expertes, i també la disgregació de les xarxes socials i de suport mutu. Així, en el cas de les relacions de gènere (o de grups racialitzats), per exemple, no hi hauria possibilitat de canvi social mentre que ningú no pugui estar en un sistema de nivell superior o simplement extern (a les relacions generitzades) que el permeti impulsar una innovació real.

És realment necessària la intervenció d'un sistema superior perquè es produeixi un Canvi2?

No tots els autors i autores creuen això. Per exemple, Melucci (1996) subratlla que es poden realitzar canvis socials sense haver de recórrer a un *Deus ex maquina* extern al sistema; “*Les operacions de factors externs es fan significatives només si es pot mostrar que afecten als treballs interns d'un sistema i els modifica. D'altra manera, el recurs a factors externs serà només una forma de tapar els buits en les teories.*” (Melucci, 1996: 51).

Una altra opció de subversió de la proposta dels estudiosos de Palo Alto, ens ve de l'aplicació de la metàfora *cyborg* de Donna Haraway (1995). Totes som *cyborgs*, cadascuna de nosaltres és un conjunt inseparable d'elements biològics i culturals, de matèria orgànica i tecnològica gestionada per un programari que és condicionat per diferents sistemes simbòlics als quals podem fer referència, i per tant, tenim infinites possibilitats de reorganitzar-nos, reinventar-nos o simplement modificar-nos. Cada persona pertany a diversos grups socials caracteritzats per creences i ètiques diferents, tal vegada antitètiques entre elles. Assumint aquesta perspectiva queda clar que el Canvi2 pot ser produït des de cadascuna de nosaltres mateixes, a través de desplaçaments difractals (Haraway, 2004) d'una perspectiva de referència a una altra.

Aquest mateix exercici pot ser utilitzat en les pràctiques terapèutiques per a acompanyar el canvi de les altres, com sosté Erica Burman (1998). La fragmentació d'identitats, explicada i exaltada des d'una visió postmoderna, ve a significar per a una terapeuta feminista la possibilitat d'entendre les persones que demanen ajuda des de perspectives canviants que permeten situar-se en una posició d'escolta empàtica, basada en la idea que “*la importancia del trabajo feminista subyace en el desplazamiento desde dar voz a las víctimas, a escuchar a los sujetos que activamente reclaman su posición y no esperan pasivamente que alguien les ofrezca la posibilidad de hablar*” (op. Cit: 18).

Aquestes pràctiques s'acosten molt més a la segona metàfora de sistema que es vol plantejar en aquest context, que prové de la física quàntica i de la teoria del caos. El sistema social es representa com completament obert i en un procés de canvi continu que es realitza a partir d'infinites moviments microsocials que es retransmeten i modifiquen; com fractals que partint de funcions casuals es transformen a l'infinit en el seu procés existencial i mai es paren completament⁸. Així, no hi ha sistemes externs o entitats superiors que han de produir els canvis, sinó que totes som responsables d'això (Haraway, 1991). “*Nosotras somos, en algun sentido, 'el sistema'. Hasta que no reproduzcamos pautas de dominación en nuestras mentes, nuestras vidas y relaciones, no estaremos en grado de crear los cambios genuinos a los que aspiramos [...] La autocrítica y el cambio personal no son un apolítico rechazo a ser lo que el sistema requiere, sino una forma profunda y poderosa de acción directa*” (Subbuswamy i Patel, 2001: 541).

Encara que el canvi individual no és suficient per a produir modificacions immediates i més complexes en el sistema, ja que és necessari que es produeixin innovacions que sorgeixin des del treball, la voluntat i la lluita col·lectiva; cal seguir obstinant-se en primera persona (Pujal, 2003) perquè, com ens ensenya la teoria del caos, el moviment de les ales d'una papallona a Pequín pot produir un huracà a Nova York⁹.

⁸ “Nada se crea, nada se destruye, todo de transforma”; aquesta llei de conservació de la matèria va ser formulada per Lavoisier al 1789, readaptant una idea ja expressada al segle V a.C. per Anassagora <http://www.vialattea.net/esperti/php/risposta.php?num=5527>

⁹ L'efecte papallona, que ha estat explicat per primera vegada pel meteoròleg Lorenz Edward al voltant del 1960, ve avui presentat en diferents variants de les quals proposem una.

Com exemple d'aquest procés, plantegem la història de Rosa Parks a Montgomery, el 1955. Un dia, després d'una dura jornada de treball, en l'autobús de retorn a casa seva, rebutjant aixecar-se per a cedir el seu seient a un blanc, va provocar 381 dies de boicot als autobusos de la ciutat per part de la població negra i la declaració d'inconstitucionalitat d'aquesta mesura segregacionista un any després. Rosa Parks relatava més tard que va ser recordant una frase del seu avi sobre la necessitat de viure dignament que s'havia atrevit a realitzar el gest de rebuig (Iriarte, 2001). Així, per a la reducció de les discriminacions seria millor que els conflictes socials poguessin arribar a la seva maduresa i des d'aquí, tot esclatant, es constituís la possibilitat de transformació social.

Tot i així, no podem pretendre crear una teoria de les mutacions socials, donat que el que podem arribar a conèixer ja pertany al passat en el moment en que, coneixent-lo, ho creem, havent de deixar lloc al desordre (Boudon, 1987) sense que la por a la incertesa ens paralitzi. O, com diu Haraway *"deberíamos aprender, para nuestro provecho, a dudar de nuestros miedos y certezas sobre los desastres, así como de nuestros sueños de progreso. Deberíamos aprender a vivir sin los rígidos discursos de la historia de la salvación"* (2004: 63). De fet, la mateixa concepció de canvi social és força recent i no és mai pura; l'espècie humana no pot controlar totalment tot el que provoca un canvi, sempre hi ha una part que s'escapa del nostre control (Melucci, 1996).

No obstant això, desafortunadament *"el potencial para el cambio está siempre extremadamente lejos de nuestra capacidad real de acción. La distancia entre las extensa perspectiva de posibilidades abiertas por las capacidades imaginativas [...] y las ocasiones culturales para actuar en ellas es una de las características más llamativas de nuestra cultura"* (Melucci, 1996: 187-8). És, per tant, important analitzar, en un primer moment, alguns dels límits per al canvi de les relacions de gènere, amb la finalitat de reduir al màxim la distància entre les nostres possibilitats per a l'acció i les nostres capacitats imaginatives.

Ja l'any 1950 un dels pares de la cibernètica, Norbert Weiner (1950), en la seva anàlisi del procés d'entropia, evidenciava clarament com el nostre sistema social està basat en una gran paradoxa pel que fa a les possibilitats de canvi social. Al seu entendre, les persones que manen en les nostres comunitats estimulen transformacions realitzades per l'home en l'ambient, i al mateix temps, es mostren extremadament conservadores pel que fa als factors socials que determinen les nostres adaptacions. El que resulta és un intent d'estructurar la societat humana seguint el model de les formigues sobre la base de funcions humanes permanentment establertes i de permanents restriccions individuals: això limita la majoria de les nostres capacitats de variació donat que cap dels fenòmens naturals i experiencials realment subversius és de tipus lineal. Això implica que la nostra educació i les modernes tècniques de biopoder (Foucault, 1995) ens porten a interioritzar els patrons socials i ens empenyen a resistir-nos a la seva modificació, més encara quan aquestes transformacions implicarien la necessitat de repensar-nos en el context social.

En la seva interessant tesi doctoral sobre les característiques i modalitats que han fet que algunes persones irlandeses canviessin els prejudicis ètnics en relació als seus veïns, Fitzduff (1989) evidencia dos factors fonamentals que fan que les persones es mostrin obertes al canvi: la permisivitat i la contradicció. És a dir, les persones haurien de permetre's espais i temps diferents dels habituals en els que resulti possible sortir de la rutina, així com dedicar-se a altres ocupacions i a l'adquisició de noves informacions i punts de vista. Moltes de les persones entrevistades per ella han aconseguit això gràcies a veritables desplaçaments físics que, si bé són

possibles en el cas de conflictes ètnics, són impossibles en el cas de conflictes de gènere, en tant que no podem anar a llocs on hi hagi gèneres diferents als normativitzats. A més, donar espai a la contradicció pressuposa el fet de poder entrar en contacte amb pensaments i emocions contràries a les que tenim habitualment, procés realitzable a través del coneixement de l'altra, però només efectiu si s'atribueix a les seves paraules la mateixa importància que a les nostres. Això pressuposa que, com ja assenyala Allport, la nostra interlocutora o interlocutor hauria de gaudir d'un estatus social, una voluntat de solucionar el conflicte i un suport social i institucional semblant al que gaudim nosaltres mateixes. És possible obtenir aquesta similitud de valoració en la nostra societat patriarcal entre homes i dones? Creiem que, almenys, és força difícil.

De fet, els estereotips sobre el gènere femení segueixen sent múltiples, subtils i evolucionen al compàs dels canvis, i hi ha dificultats específiques de modificació de les relacions de gènere, *"tanto a nivel del discurso, como a nivel de comportamientos y/o en prácticas sociales, existen fuertes resistencias para aceptar la resignificación de las relaciones de género"* (Banchs, 2000: 59). Quins són els factors que dificulten aquest procés?

En primer lloc, cal considerar que, referent a les identitats de gènere, el nucli estable de les representacions socials (Moscovici, 1984), *themas*, és hegemònic, i inconscient (Banchs, 2000). Si afegim que, en general, els homes comparteixen estereotips negatius sobre les dones i que, com demostren Stangon et al. (2001) els estereotips compartits pel *ingroup* (en aquest cas els homes) són més resistents que els altres, veiem com aquest nucli hegemònic sembla inqüestionable.

A més, en tots els casos en els que un canvi pressuposa que algú renunciï a la seva posició de poder, sempre hi ha resistència i, en el cas de les discriminacions de gènere, el poder està clarament situat en el lloc d'allò masculí. Com afirma el psicoterapeuta profeminista Baraia-Etxaburu (2001) *"a los hombres no les interesa el cambio porque supone una merma en su posición, lo que dicho de otra forma no es más que una clara resistencia a perder las cotas de poder que actualmente tienen en la mayoría de las facetas de la vida [...] la resistencia al cambio es tan grande, que difícilmente se aceptarán como válidas ideas que supongan esfuerzo o que trastocuen una manera muy determinada de ver el equilibrio entre los hombres y las mujeres"* (op cit.:1). Per altra banda, sent les dones socialment menys poderoses que els homes *"recibirán menos atención de sí mismas, y se harán daño prestando atención al rol de los demás"* (Deuchar 1988: 31), no podent trencar, en molts casos, amb les dinàmiques discriminatòries.

Finalment, cal remarcar que aquelles persones que treballen amb grups d'homes consideren que un dels problemes bàsics en la modificació de les relacions de gènere, i de les discriminacions que aquestes comporten, és la falta d'un model masculí diferent de l'heteropatriarcal (Bonino, 2001; Pescador, 2001). *"Las elecciones políticas y los cambios derivan de nuestra capacidad de disociar lo masculino"¹⁰ (como herencia biológica) de nuestra masculinidad (construcción social e histórica), y de pensar en desarrollar una comprensión crítica (relacionada con la acción social) de las diferentes historias de identidades generizadas que como hombres tenemos"* (Men Masculinities and Socialism Group, 1990). Per tant, sembla que qui vulgui modificar la 'identitat masculina' haurà d'anar amb compte; tenint en compte l'error comès per algunes feministes que van intentar constituir un subjecte dona unívoc, s'hauria d'evitar la constitució d'un equivalent model de 'nou home' homogeneïtzat i exclouent.

¹⁰ S'utilitza aquest terme per a traduir de l'anglès *maleness*.

Per això, els esforços haurien de dirigir-se més aviat a reduir el valor dels estereotips i dels models, en lloc de canviar el *maniquí de referència*. Històries de vida no estereotipades (Díez, 2001; Montecino, 1998) poden oferir bons exemples de les modificacions pràctiques en l'ésser construït genèricament com a home, sense pretendre presentar nous models homogenis d'home.

Que els rols no són intrínsecs al funcionament social es demostra pel fet que en situacions extremes (per exemple en guerres) s'accepta hipòcritament que les dones assumeixin papers tradicionalment masculins, havent de tornar als seus rols habituals una vegada es normalitza la situació crítica (Fernández, 2000). La tornada a l'espai privat suposa la re-assumpció del rol de mare i l'acceptació de la subordinació femenina i es configura una nova i potent contradicció que deixa a moltes de les seves protagonistes desconcertades i sense saber què fer: *“Las mujeres no sólo tienen que cargar en soledad con sus dolores emocionales sino que además han de reinsertarse en una sociedad que trata de olvidarse de doce años de guerra civil, que remueve la historia exclusivamente con fines políticos y no para reparar el daño colectivo de una población traumatizada”* (Vázquez et al, 1996: 225). Per tant, podem afirmar que es dona una resistència als canvis, però existeixen situacions en les quals, sobre la base del revisionisme històric, es modifiquen d'una manera ràpida però efímera els prejudicis sobre les dones.

2.2. LA IMPORTÀNCIA DE LA MICROPOLÍTICA D'ALLÒ QUOTIDIÀ

“Lo técnico y lo político son como lo abstracto y lo concreto, delantero y trasero, texto y contexto, sujeto y objeto.” (Haraway, 2004:55)

“Sin autoconfianza somos como bebés en pañales, ¿Y cómo podemos generar esta cualidad imponderable, pero tan valiosa, muy deprisa? Pensando que otra gente es inferior.” (Woolf, 2003-1929: 60)

La nostra societat tendeix a considerar “política” només allò relacionat amb l'esfera governamental dels estats-nació i de les institucions supranacionals on aquests es coordinen. Aquesta visió no només tendeix a minimitzar l'activisme en espais no formalitzats sinó que està profundament generitzada, donat que les dones han estat històricament excloses de l'esfera política formal (per la divisió sexual del treball) i donat que la construcció dels drets polítics s'ha donat al voltant de les necessitats dels homes blancs de classe mitjana (Biglia, 2005).

Ara bé, aquesta absència històrica de les dones en la política formal, exceptuant el cas d'algunes reines, no ens ha de portar a pensar que aquest silenci sigui la representació d'una total absència de pràctiques subversives al mandat heteropatriarcal de la política. És la reconstrucció històrica dels esdeveniments que s'ha ocupat d'esborrar qualsevol prova de la nostra implicació i *“la visión histórica de las mujeres desde el enfoque de la opresión [...obscurece...] su protagonismo como sujetos político activos y participantes en el cambio social y en su propio cambio”* (Luna, 1994: 44). Al contrari, *“las mujeres participan políticamente desde la exclusión a través de múltiples formas. Esta participación tiene un significado político, aunque se haya invisibilizado al mirarla desde una concepción tradicional del poder y de la política”* (Luna, 1994:55). Per exemple, les dones han participat en el moment en què eren parella d'homes que participaven de l'esfera política formal ja que, sense la cura dels espais privats, aquests homes no només no haguessin tingut temps de pensar sinó que probablement no haguessin arribat a ser adults.

Per altra banda, cal tenir en compte que en el moment en què aquestes dones han fet públic el seu compromís polític (sense tenir privilegis reals) han estat excloses quan no perseguides (el cas de les bruixes).

Tot i aquesta presència activa i constant de les dones, no ha estat fins al treball pioner de Olimpia de Gouges (1791) que els moviments de dones han començat a reivindicar el dret a entrar a formar part de la política formal (Nash, Tavera, 1995). Amb la mal anomenada *primera onada del feminisme* (Nash, Tavera, 1995) a EEUU i UK¹¹, les peticions per a poder participar en la política formal s'intensifiquen: les sufragistes lluiten per al dret al vot. La resposta repressiva que es desenvolupa contra elles és un exemple de la resistència a que participem en la vida política. Com bé denuncia Elaine Showalter, (1985) les que lluiten pels seus quefers, rebels a les normes constituïdes, són tractades com a histèriques i se'ls aplica diferents tipus de tortures psiquiàtriques per a intentar tornar-les al seu normalitzat estat de dependència. No obstant això, i contràriament al que podríem esperar, l'obtenció del dret de vot de la població femenina va ser obstaculitzat no només pels partits conservadors i de dreta sinó també pels partits més progressistes. Aquests últims, més interessats per adquirir el poder obtenint els màxim nombre de vots possibles que per la desaparició de les discriminacions, temien, especialment en els països fortament catòlics com Itàlia i Espanya, que el baix perfil cultural de les dones i la seva proximitat a la religió les fes votar pels partits conservadors (Hannam, Auchterlonie, Holden, 2000; Reynolds, 2000).

Desafortunadament, en els anys més recents encara trobem rastres d'aquest tipus d'actitud, on la inclusió de dones en partits polítics és freqüentment instrumentalitzada per a l'obtenció de quotes de poder. En aquest sentit, han sorgit els 'atractius' epítets de 'dones florers' -col·locades per coaptació en un lloc públic rellevant per a que rellueixin- i 'dones quota' -les que han fet guanyar uns quants vots al partit després de la seva candidatura- (Valcárcel, 2000).

La perseverança d'aquesta utilització instrumental de les dones en la política formal va acompanyada per la permanència de fortes discriminacions en relació a l'estatus o poder que les dones poden adquirir. La presència en els partits polítics no ha modificat l'absència de les dones en espais geopolítics on es prenen decisions (Astellara, 1996c; Roseneil, 2000; Waylen, 1994), tal com s'observa mirant qualsevol fotografia de trobades internacionals entre caps d'estat¹². Això val no només a nivell 'macro' sinó també 'micro'. Per exemple, les dades d'una interessant investigació realitzada pel Manchester Women's Network (2004)¹³ mostren com mentre que les dones participen significativament més que els homes a nivell comunitari (fent una mitjana entre els quatre indicadors més rellevants, hi ha un 20% de participació masculina enfront d'un 80% de femenina) en els espais de presa de decisions l'assistència de les dones és d'un 32% enfront d'un 68% de la dels homes i, fins i tot quan la presència als *meeting* és més igualitària (ex. New deal Crime task group), la participació activa està clarament generitzada (11% per part de les dones enfront d'un 89% per part dels homes).

¹¹ El 1866 es forma a Anglaterra la "Societat Nacional pel sufragi femení" sota la presidència de Lydia Becker (Chinigó, 2002).

¹² Per descomptat, hi ha excepcions, com per exemple Margaret Tacher, Condolezza Rice o Carmen Chacon, però cal preguntar-se si aquestes són realment subversives a les visions polítiques heteropatriarcal.

¹³ Agraim a Hannah Berry, co-investigadora principal del projecte amb Carolina de Oteyza, el fet d'haver-nos passat les dades referents a aquesta investigació. Creiem important destacar la vessant d'investigació-acció d'aquest treball que no es limita només a avaluar l'estat de les coses sinó que facilita espais i instruments a les dones per a reduir les discriminacions.

Igualment, com sostenia ja en 1917 l'anarquista Emma Goldman, contemporània de les sufragistes angleses, l'entrada de les dones en l'esfera política patriarcal no pot constituir-se, per sí mateixa, com solució a les discriminacions. *"Yo no me opongo al voto de las mujeres con el usual argumento según el cual su igualdad no ha llegado hasta allí. No veo ninguna razón física, psicológica o mental por la cual la mujer no debería tener el mismo derecho de voto que el hombre. Sin embargo, esto no me impide en absoluto ver la absurdidad de la convicción según la cual la mujer tendría que ser exitosa allá donde el hombre ha fracasado. [...] Sostener que ella conseguiría purificar algo que no es susceptible de ser purificado significa acreditarla de poderes sobrenaturales"* (Goldman, 1996: 9-10).

Així doncs, hi ha qui afirma que el fracàs de la lògica sufragista ha estat el reforçar la separació sexual de la vida social acceptant els supòsits de les doctrines de les esferes separades i no qüestionant la suposada naturalesa privada de les dones. No obstant això, segons Pateman (1996), encara que aquestes limitacions siguin reals, a la llarga, el reconeixement de l'estatus polític de les dones impedeix mantenir-nos relegades a l'esfera privada, o sigui, d'alguna manera, el sufragi ha afavorit el desenvolupament de l'espai mental i polític necessari per a desenvolupar la lluita de 'allò personal és polític'.

No obstant això, el problema no resideix tant en la possible participació de les dones en la política formal sinó en el fet que els drets polítics han estat construïts al voltant de les necessitats dels 'homes blancs de classe mitjana'. Fins el moment, el qüestionament d'aquesta construcció androcèntrica, agenda dels discursos feministes des dels anys 80 (Otero, 2000), no ha obtingut importants repercussions: *"los estudios tradicionales de comportamiento político están basados en un modelo androcéntrico de la esfera pública y de lo 'político', que invariablemente excluye las mujeres y la mayoría de sus intereses [...] Cuando se incluyen las mujeres en los estudios, se presta más atención a actividades dirigidas a la mejoría de las familias, del vecindario, y del bienestar comunitario, así como en la conexión entre la esfera privada y las políticas sociales"* (Stewart, Settles, Winter, 1998: 64).

Per tant, caldria preguntar-se si el fet que les dones no apareguin en els estudis de política respon a un oblit o a una elecció tàctica. Segons Waylen (1994), que denuncia la falta de referència a les dones en la literatura ortodoxa de la ciència política sobre processos de democratització a Amèrica Llatina, això succeeix en quant l'èmfasi que es posa en les accions, en lloc de en les estructures que permeten la seva existència, fa que la literatura es centri en pactes, coalicions i altres esdeveniments que veuen la participació de militars i altres èlits socials entre les quals, com freqüentment ocorre, no apareixen moltes dones.

Per altra banda, *"Los esfuerzos de los hombres para eclipsar o ignorar el activismo de las mujeres es parte de una amplia realidad de conflicto generizado, en la que los hombres han resistido activamente y de muchas maneras a los deseos de autonomía y poder de las mujeres aun cuando profesan lo opuesto"* (Taylor, 1998: 687). Com exemple d'això l'autora cita la resistència que es produeix a modificar inclusivament les petites formes de fer política. Així per exemple, el Socialist Workers Party Irlandès va criticar durament, titllant-la d'antidemocràtica, la pràctica feminista de debatre en petits grups per a permetre la participació de totes, en lloc de debatre només col·lectivament en les assemblees generals.

La nostra exclusió de la política no és només un biaix generitzat dels professionals de la recerca, sinó que té molt a veure amb el fet que, en general, estem sensiblement més actives en els espais 'informals' de l'activisme comunitari i dels moviments socials, en lloc d'estar en els espais reconeguts oficialment com polítics

(Astelarra, 1996a; Auckland, 1997). A més, en aquest context, el nostre activisme és molt més elevat en els grups de suport a les persones detingudes, en el treball comunitari, en l'activisme en el camp de l'educació i/o en els espais veïnals (Beckwith, 1998). No obstant això, en subratllar aquesta modalitat de fer política per part de les dones, correm el risc de reforçar la nostra exclusió del que es considera com l'únic espai polític real, el formal, i de relegar-nos novament a l'espai privat (Palmary, 2005).

Per a superar aquesta limitació cal fer un desplaçament cap a la redefinició del concepte mateix de política, no només per a incloure-hi les accions de les dones, i no ometre així el treball de la meitat de la societat (Auckland, 1997), sinó per a evitar conformar com a típiques d'un gènere certes modalitats d'intervenció social. *“Es necesario desarrollar una teoría del poder político a micronivel, o sea de la relación interpersonal, ya que no sólo se expresa a macronivel, o sea, en el orden colectivo, sino también de forma individual por medio del lenguaje tanto oral como corporal, y de otros medios y conocimientos propios de nuestra época y de técnicas desarrolladas por cada grupo”* (Nordstrom, 1996: 25).

La construcció de les dones com a polítiques és un estereotip extremament important que s'incorpora en la socialització de les dones (Capdevila, 1999) fins el punt que, amb freqüència, ens duu a no reconèixer com polítiques les seves accions per a la transformació social. *“Las mujeres definen la ‘política’ como la actividad de los hombres que luchan por el poder, mientras sus propias actividades serían luchas para el bienestar de la familia y de la comunidad y por lo tanto no ‘políticas”* (Neuhouser, 1995: 54). D'altres, (com per exemple Gallastegui, 2000), culpabilitzen les dones de no ser suficientment agosarades i compromeses com per a integrar-se en la política. De la mateixa manera, veiem com de vegades, fins i tot les teòriques feministes tendeixen amb el seu discurs a desqualificar l'activisme autònom de les dones darrera d'una suposadament més elevada participació en l'àmbit formal. En aquest sentit van les paraules de Randall (1982) quan comenta els resultats d'un estudi realitzat el 1979 per Bernes i Kaase: *“en Europa la protesta no está estrictamente relacionada positivamente con el ser varón. No obstante, exceptuado en Australia, las mujeres tienen una tendencia ligeramente más desarrollada que los hombres a devenir parte de sub-categorías de activistas, cuyo repertorio de acciones políticas es confinado a la acción directa y se impide la participación en la política convencional”* (op. cit: 42). Finalment, cal evidenciar que des del feminisme s'han dedicat molts esforços per a desemmascarar el fet que les divisions de gènere responen a una voluntat molt clara i definida (Astelarra, 1996b) però, paradoxalment, això ens ha dut a no dedicar els mateixos esforços en la construcció d'altres definicions de política, més enllà de la necessària ruptura de la dicotomia de gènere.

Cal preguntar-se: *“Si el poder està articulat primàriament a través del discurs, quin rol ocupa l'activisme polític, en cas que ocupi algun, en l'alteració de les relacions socials?”* (Ranchod-Nilsson, 2000: 165).

En la nostra opinió és necessari, des del feminisme, anar més enllà del debat sobre la participació en els espais de política formal, redefinint el mateix concepte de política, no per a construir una nova forma pura de la mateixa sinó per a seguir en el procés i gaudir d'això (Biglia, 2006). I, per a fer-ho, cal desenvolupar un treball col·lectiu que passa per escoltar-nos quan, com mostren diverses investigacions realitzades per activistes en diferents zones geopolítiques, és particularment difícil *“fer servir la pròpia veu en una cultura dominada per allò masculí”* (Sigel, 1998: 238).

En aquest camí considerem important mantenir-se extremament curoses per no caure en essencialismes donat que, com bé analitzen i documenten Cole i Stewart (2001), en un context cultural i polític en el qual les diferències entre els grups socials es basen en que un és superior a l'altre, és particularment perillós caure en el parany de l'essentialisme estratègic que tendeix a 'sobresolidificar' les diferències. No obstant això, no podem silenciar el fet que les construccions de la feminitat han marcat la participació política de les dones. Així per exemple, d'una banda, les dones han de guanyar-se el seu espai en les organitzacions polítiques i de masses amb un esforç doble respecte dels homes; la repressió de la policia pot fer-se més cruel sobre els seus cossos quan són considerades doblement traïdores (a l'ordre constituït i als mandats de gènere) (Diaz, 1983). Per altra banda, l'assumpció de rols estereotipadament femenins ha permès pràctiques activistes que d'altra manera haguessin estat reprimides amb major força (Noonan, 1995) i s'ha fet servir en alguns casos com instrument per a gaudir de l'assistencialisme de les ONG acceptant el paper de 'víctimes' inactives i apolítiques (Palmary, 2005). De fet, fins i tot en les mobilitzacions populars la participació de les dones ha estat acceptada només com defensora de valors com els fills, la família, la nació... i la suposada feminitat, ha estat freqüentment un camp de lluita política, com ocorre en la Veneçuela de Chavez (Rodríguez Mora, 2005). Les característiques que han permès i legitimat la participació o exclòs i desestabilitzat el compromís polític, són conceptes com 'natura', 'legalitat', 'maternitat' etc., que han fallat en la seva impermeabilitat (Capdevila, 1999).

Per això, segueix sent important analitzar les diferències experiencials associades amb el gènere i la racialització; les conseqüències d'aquest interès específic podran constituir-se en re-productores de diferències o aclarir fenòmens discriminatoris, depenent de l'actitud política amb la qual es realitzen els estudis (Cole, Stewart, 2001). El repte consisteix, al nostre entendre, a analitzar les diferències mostrant la complexitat i les contradiccions que l'habiten. Simultàniament, implica mostrar que aquest no és l'únic paradigma interpretatiu possible i comprometre's per a facilitar la seva posada en diàleg. Finalment, cal recordar que partir de les experiències de les 'excloses' pot servir per a ampliar el concepte de política sense, per això, voler remarcar l'existència d'altres valors, propis d'un gènere, en aquest cas el femení .

És per això que, seguint el suggeriment de Hooks (2000) segons el qual "*en lloc de vincular-nos sobre la base d'una victimització compartida o en resposta a un fals sentit d'un enemic comú, podem vincular-nos segons el nostre compromís polític [...] que aspira a veure la fi de l'opressió sexista*" (op.cit: 47), creiem important considerar els grups i els espais de dones com a facilitadors, a través de l'apoderament i de la creació col·lectiva, de participació política activa per part de les dones.

En definitiva, pensem en un apoderament de les dones, com a via per al canvi en les pràctiques discriminatòries masclistes, que parteixi de la reivindicació del nostre paper polític històric que ha estat invisibilitzat tants cops. A més, és a partir de l'apoderament que generem la possibilitat de construir models de feminitat alternatius, dones amb un rol actiu i no victimista. No és tracta d'assumir un rol masculí, no és tracta de reproduir les vides dels homes, sinó que nosaltres mateixes recuperem les nostres.

2.3. EL TREBALL EN GRUP DE DONES

Pensem que, més enllà de teoritzar sobre les possibilitats de superació de les pràctiques discriminatòries per raó de gènere imperants en la nostra societat, cal dissenyar i posar en pràctica línies d'actuació concretes -en el nostre cas pel treball amb dones als PIADs- que aportin elements per un canvi més estructural i general. La discussió que acabem de plantejar ens porta a proposar les dinàmiques grupals amb dones des d'un enfocament psicoeducatiu i social, com a via per a la transformació dels rols generitzats, a través de l'apoderament.

Les intervencions grupals a les que fem referència són les denominades instrumentals; grups que han estat creats amb un objectiu concret i tenen un espai-temporal concret. Això és, es construeix un grup com element d'intervenció per a aconseguir uns objectius determinats (Roca Cortés, 2007). La intervenció en aquest cas és psicoeducativa i/o psicosocial, i amb caràcter formatiu, ja que l'aprenentatge està intervenint en noves maneres de mirar la realitat, d'adquirir estratègies per a relacionar-se i afrontar els problemes i de continguts concrets sobre hàbits, costums i destreses. Preferim, però, referir-nos a ells com a grups psicoeducatius i socials, ja que serà sobre els aspectes psicològics i socials que es treballarà específicament, i no tant en els aspectes formatius (Roca Cortés, 2001).

Trobem diversos plantejaments a la tradició acadèmica de l'estudi dels grups que difereixen en la seva manera d'entendre'ls i en els objectius que els assignen. El grup, des de la teoria de la comunicació del model sistèmic (o gestàltic), s'ha contemplat com un sistema diferent de la suma de les parts. Altres enfocaments són l'humanista, com el de la teoria Rogeriana o l'interaccional de Kurt Lewin; l'enfocament analític, en el qual podríem enquadrar tant els estudis de Bion o els plantejaments de Colomé Rivièra, considera els grups com un lloc on es reproduïen inconscientment antigues experiències infantils gestades en el nucli familiar. (Bion, 1963; Rogers, 1973; López Yarto, 1997; Napieri i Gershenfeld, 2000).

Sense entrar ara en el desenvolupament d'aquests enfocaments ni en una adscripció nostra a una teoria determinada, preferim adoptar un enfocament integral, eclèctic, per al treball amb grups, que inclou diferents models i aportacions. Al marge dels diferents estils de grups que podem trobar, hi ha fenòmens generals que succeeixen independentment de l'activitat concreta que es realitza: els grups són eficaços en la intervenció social i psicològica per als processos humans que s'hi desenvolupen, processos fonamentals per a la supervivència i l'autorealització de la persona (Arija Gisbert, 2004; Roca Cortés, 2007). En la nostra realitat social, caracteritzada per la competitivitat, la desigualtat, la individualització i la reducció dels vincles afectius estables, i on cal fer equilibris entre les llibertats individuals i la necessitat d'establir relacions amb altres persones, el treball en grup es configura com una eina de creixement personal particularment potent.

El treball grupal amb dones ocupa una gran quantitat d'estudis en tots els àmbits, salut, educació, acció social, psicologia, entre altres. En un estudi analític sobre les experiències de professionals que treballen en associacions, centres de salut i serveis socials, aquestes expressen: *“és esgotador, exigeix energia i reprogramar contínuament.. però el que reps amb la gent et dona un grau de satisfacció alt i diferent”*; *“el treball de grups és una font d'aprenentatge, de proximitat, és molt gratificant”*; *“treballar amb grups és enriquidor, t'obre la ment i et canvia la forma de veure la realitat”* (Fuente i Toledano, 2004:10). Aquestes vivències van més enllà del simple objectiu de reduir costos que condueix a algunes administracions o entitats a escollir el treball en grup. Ens ensenyen com aquesta forma de treball no només produeix satisfacció en els/les professionals sinó que té uns amplis avantatges per a

les persones participants, tot conformant-se com un instrument que va molt més allà d'una simple eina per a completar la intervenció individual.

Shinoda (2004) diu que el grup representa una forma arquetípica que resulta familiar a la psique: la relació personal i igualitària. Aquesta forma s'oposa a l'ordre social establert. Un ordre prevalgut per la jerarquia, l'estratificació i la verticalitat, un ordre que estableix nivells superiors i inferiors i que classifica. Aquesta és, sens dubte, una de les grans contribucions del grup a les seves participants i des d'elles a la societat.

Millan (2005) argumenta que les dones, per les tasques que socialment tendeixen a assumir (dedicació a la cura dels fills, multiplicació de rols, etc.) experimenten en els grups una manera d'actuar sobre els conflictes interns i relacionals que les ajuda de forma especial. El grup també permet sortir del model mèdic (àmpliament estès en la manera en com moltes dones resolen els seus problemes mitjançant la medicació) i de la passivitat-dependència dominant en aquest model, per a dirigir-se cap a la possibilitat de pensar i fer per sí mateixes. A més, el treball grupal pot fer sortir a la superfície la consciència de la problemàtica personal que pugui existir.

Per la seva banda, Casado i Almeida González (2004) en una experiència de treball amb dones d'alta vulnerabilitat social i utilitzant bàsicament el model de reestructuració cognitiva de Beck, van trobar que el grup pot constituir una forma d'intervenció eficaç, efectiva i eficient sobre una demanda en la qual existeix, de manera general, un malestar que neix de la vivència de manca de recursos per a plantar cara a la situació que han d'afrontar les dones. A més de trobar que el treball en grup produeix un augment de l'autoestima, assenyala que permet exercir un rol actiu sobre les pròpia vida, tenir un espai de planificació dels propis actes a mig i llarg termini. Amb això, permet assumir els riscos de la llibertat i l'autonomia. Així, el grup proporciona un lloc on tenir opcions i eleccions pròpies.

Dinàmiques grupals i apoderament de les dones

Especialment en el cas de les dones, les aportacions fonamentals del treball amb dinàmiques grupals són moltes i estan confirmades per una àmplia quantitat de experiències realitzades. A continuació, detallem els factors relacionats amb els elements d'apoderament de les dones que més destaquen (García, 2004):

- En primer lloc, l'experiència comuna que es posa en joc en els grups de dones. El valor d'aquesta experiència compartida és impressionant. Veure com les altres persones gestionen un problema que està connectat amb el meu problema i la meva pròpia realitat produeix una "ressonància de sentiments similars" que condueix a un aprenentatge més ric, vivencial i experiencial. L'aprenentatge per modelatge, tan important en la teoria de l'Aprenentatge social, activat a més per l'autocomparació, duu a la persona a adquirir models de rol. El treball grupal afavoreix l'assumpció de models alternatius de pensar, sentir i actuar front l'adversitat (O'Leary and Maiuro, 2001)
- La possibilitat de compartir experiències, allò que saben i viuen, i d'interaccionar i entrar en diàleg, verbalitzant les situacions viscudes; la possibilitat de sortir d'elles mateixes és inestimable. D'aquesta manera, les emocions passen més fàcilment de la memòria d'imatges a la memòria verbal (Rodríguez Paez, 2004).
- El suport emocional, potser la categoria més buscada i atractiva. El suport emocional que experimenten les dones en un grup és a causa de l'acceptació que reben, la manca de judicis de valor, les actituds tolerants i, en general, el suport continu. Tot això fa que les persones es trobin en posició de revelar les seves

experiències, els seus pensaments i les seves emocions, amb tota les possibilitats de transformació que això comporta. *“Les altres són iguals a mi, comparteixen els meus problemes i m'escolten”*. Al mateix temps, la combinació de l'experiència comuna i el suport emocional permet adquirir una motivació per al canvi i un augment de confiança en els propis recursos a través dels assoliments de les altres (Gracia Fuster, 1997).

- La informació, el consell i l'educació que es dona en diferents mesures o de diferents formes però en tots els grups. La informació està orientada a l'anticipació dels problemes, ja que el grup està format per dones que estan en diferents fases en l'afrontament d'una situació determinada, o per transicions determinades, amb la qual cosa la persona rep una informació vivencial que és difícil obtenir per altres mitjans més convencionals com els llibres (Rodenas Picardat, 1996).
- Algunes autores consideren que un element que ajuda a les persones a sortir de sí mateixes és la reestructuració cognitiva, és a dir, el canvi en la percepció i comprensió dels problemes, de les situacions, de la vida en general. Necessitem una nova mirada sobre les coses. Això permet desenvolupar percepcions alternatives davant d'una situació que inclou a la pròpia persona i que desemboca en una forma diferent d'afrontar els problemes. Aquesta reestructuració cognitiva permetria també desenvolupar la capacitat analítica i discriminatòria, necessària per a distingir les parts del tot, per a diferenciar entre l'important i l'accessori, per a buidar el problema i la seva solució. Aquest procés permet desenvolupar una cultura i una estructura social alternativa o substitutòria dintre de la qual les dones poden desenvolupar noves definicions de la seva identitat personal a partir de les quals basar la seva autoestima. Si canvio la mirada sobre l'entorn, canvio la mirada sobre mi.

“Los grupos no solo son entidades utilitarias o instrumentales, son campos de interacción simbólica que elaboran sus particulares significados y sus propios códigos contribuyendo así a desarrollar significados y concepciones. Se establece una nueva “comunidad” para su vida cotidiana. Los miembros del grupo forman su identidad dentro del marco discursivo de la comunidad” (Rappaport, 1993 en Gracia Fuster, op. Cit:18)

Un altre procés que es dona en els grups i que contribueix a l'apoderament de cadascuna de les seves participants és el de les connexions socials mitjançant les interaccions que s'estableixen. Les conseqüències negatives de l'aïllament social per a les persones és sobradament conegut. Una de les característiques fonamentals que atribueix identitat a les persones, és la vida en comunitat. De fet, la relació i el contacte social proporcionen les bases per al desenvolupament personal i la capacitat per a poder aprofitar oportunitats. L'aïllament, per tant, constitueix una forma de retallar aquestes oportunitats de desenvolupament i de limitar l'acció de la persona. En la mesura en què es redueixen els referents i no es disposa d'elements de contrast, la possibilitat d'acceptar imposicions i situacions injustes s'incrementa. D'aquí la importància de mantenir vincles amb el context; això garanteix la conservació de la dignitat, poder sentir que hi ha suport davant situacions viscudes com injustes. Però, la reconstrucció d'una xarxa de relacions socials constitueix un procés dilatat en el qual èxits i fracassos poden anar-se alternant en un context canviant on cal aprendre a racionalitzar les experiències, de tal forma que permeti un control emocional. Aquí el paper de les dinàmiques grupals és inqüestionable i cal que la dinamitzadora del grup, quan aquest es constitueix, es configuri com una font d'oportunitats de socialització, per a que les dones no tinguin episodis de dependència cap a les altres integrants.

- La síntesi de tots els elements anteriors promou en cadascuna de les dones del grup sentiments de control, autoconfiança i autoestima. El grup promou la presa de decisions conjuntament i l'acompliment de responsabilitats, el que provoca, al seu torn, sentiments de valoració personal. Ofereix oportunitats perquè les participants assumeixin compromisos de canvi davant la resta del grup, el que proporciona una poderosa motivació per a la realització de tasques.
- Es descobreixen les possibilitats i potencialitats de cadascuna, el que es tradueix en autoeficàcia personal. S'activa el fet d'afrontar problemes, que comporta un major control i una actitud més proactiva davant el que ocorre. En sentir-se part d'un tot on cada persona és important per sí mateixa i per al grup, augmenta la responsabilitat sobre la pròpia vida.
- A més, segons diferents autors i autores, el grup enforteix el sistema immunitari. Tots aquests factors i processos que es donen actuen modulant o reduint les respostes estressants i reduint, per tant, la immunosupressió o enfortint respostes immunitàries. L'autoeficàcia s'ha associat directament amb el benestar i el funcionament positiu (López Yarto, 1997; Cirera Codina i Lopetegui, 1999; Napieri i Gershenfeld, 2000; Fonts i Toledano, 2004; Pérez Jorge i Luque López, 2004; Arija Gisbert, 2004; Casado, Almeida González, 2004; Millan Susinos, 2005; Donoso, 2006; Donoso 2009).

Metodologia de treball per a l'enfocament de canvi en els grups

La metodologia experiencial és particularment apropiada per ser utilitzada en els processos de dinàmiques grupals. Aquesta metodologia atén especialment a generar processos de canvi.

El grup, mitjançant la dinamització de les professionals, pot propiciar processos de canvi, això és, tractar de potenciar la reconstrucció de les experiències en un escenari d'aprenentatge sociocultural compartit amb altres persones (Márquez, et al., 2000). Així, un grup socieducatiu o psicoeducatiu no es basa en donar a les dones informació, consells experts o oportunitats per a practicar determinades estratègies o tècniques. Tot això és important, però no assegura que aquestes s'introdueixin en la seva forma pròpia de pensar, sentir i actuar. Les persones es basen en les seves concepcions o teories implícites que han anat desenvolupant a partir de les seves experiències i vivències al llarg de la vida (Rodrigo, Rodríguez i Marrero, 1993). Són elles les que donen sentit a la realitat quotidiana i suposen la base sobre la que sentim i veiem el món. Per això, cal que les dones aprenguin a explicitar aquestes teories pròpies (transformar-les d'implícites a explícites) amb la finalitat de poder propiciar els processos de canvi. El grup ha de brindar activitats on les dones analitzin i reflexionin sobre la forma com perceben i interpreten la seva vida quotidiana, la manera que actuen i senten, per a que elles mateixes es sentin protagonistes i, amb el suport del grup, suggereixin els passos a seguir per a propiciar el canvi.

Promoure la interpretació d'una gran diversitat de situacions vitals fa que les dones tinguin l'ocasió de repensar la seva acció diària. Normalment, les persones acostumem a actuar amb una teorització explícita mínima sobre el que fem, perquè ho fem i per a que ho fem, especialment quan ens trobem sota pressió. No obstant això, només és a partir de l'accés conscient al per què realitzem determinades accions i a l'anàlisi de les conseqüències de les mateixes, que és possible arribar a un compromís de canvi realista.

3. OBJECTIUS DE LA RECERCA

Com ja s'ha dit, a partir de l'experiència de treball grupal amb dones en els PIADs, és important parar-se a reflexionar sobre les necessitats de les dones, prestant una atenció especial al col·lectiu de joves i de immigrades, que podrien ser acollides dins del treball grupal dels PIADs, així com a les inquietuds que les tècniques tenen envers les dinàmiques grupals que es treballen en aquests serveis. Aquest estudi, és una recerca aplicada que té per **finalitat** sistematitzar les necessitats de les dones per dissenyar unes recomanacions per al treball amb grups dins dels PIADs.

Els **objectius generals i específics** que han guiat el procés de la investigació són:

1. Conèixer les necessitats de les dones en relació al treball grupal que es pot fer des dels PIADs (i CIRDs)
 - Recollir les necessitats de les dones usuàries dels PIADs
 - Analitzar aquestes necessitats, i posar especial atenció en les dones joves i en les dones immigrades
 - Detectar les demandes de les associacions i altres organitzacions de dones, en relació a les seves necessitats i als serveis que ofereixen o poden oferir els PIADs.
 - Valorar quines de les necessitats recollides poden ser ateses des dels PIADs, tenint en compte les seves característiques i funcions.
2. Disposar d'un model d'intervenció grupal en els PIADs de l'Ajuntament de Barcelona, que sigui també aplicable en els Centres d'Informació i Recursos per a dones d'altres municipis.
 - Millorar l'oferta de treball de grup dels PIADs.
 - Elaborar una proposta formativa i socioeducativa per a la intervenció grupal des dels PIADs
 - Adequar la resposta dels PIADs a les necessitats de les dones, afavorint una major utilització d'aquest servei públic per part de dones joves i dones immigrades.

El **primer objectiu**, l'anàlisi de les necessitats de les dones, expressades ja sigui a partir d'elles mateixes o dels grups que conformen el teixit social, permet establir una millora qualitativa en les actuacions que duen a terme els PIADs, introduint-se en la realitat de les pròpies dones i afavorint l'acostament de dones joves i de dones procedents d'altres països. Aquesta millora qualitativa afectarà no només a les intervencions grupals sinó que contribuirà a millorar la qualitat general del servei que s'ofereix des de l'Ajuntament.

El **segon objectiu** s'afronta a partir dels resultats de l'estudi diagnòstic. Permet que els PIADs, i altres serveis similars, tinguin un document base, fruit de la realitat empírica, que estructurari les intervencions i permeti optimitzar les actuacions.

4. DESENVOLUPAMENT DE LA RECERCA

La recerca s'ha dividit en quatre fases. La primera ha estat la fase exploratòria per tal d'aproximar-nos a l'objecte d'estudi. La segona fase és l'anàlisi de les necessitats de les dones participants. En la tercera s'han desenvolupat els resultats que inclouen les conclusions, el disseny de la proposta socioeducativa per al treball amb grup dintre dels PIADs, així com la transferibilitat del projecte a la Xarxa de Centres d'Informació i Recursos per a dones que impulsa la Diputació de Barcelona. La quarta i última fase ha constituït la redacció de l'informe, les recomanacions i la difusió dels resultats.

La primera i la segona fase de la recerca s'han dut a terme utilitzant diverses tècniques de recollida i d'anàlisi de dades. Les tècniques utilitzades combinen de manera complementària estratègies qualitatives i quantitatives, en funció dels diferents objectius de la investigació.

En l'estudi exploratori s'ha considerat necessari conèixer en profunditat els PIADs, els canvis que s'hi estan produint i l'actuació d'aquest servei en el conjunt de l'Ajuntament.

Aquest objectiu no estava explícitament indicat a la primera formulació del disseny de recerca però es va configurar com un objectiu latent, necessari per a poder contextualitzar l'estudi en el marc de les polítiques públiques. A més, facilita el disseny d'un programa pedagògic de treball de grup realitzable, tenint en compte les característiques específiques dels *Punts d'Informació i Atenció a les Dones*, i coherent amb la filosofia política en temàtiques de gènere per part del Govern Municipal. En aquest sentit, ens ha ajudat a apropar-nos a l'objectiu de millorar els serveis que ofereixen els PIADs, en funció de les necessitats de les dones.

Així mateix, en el plantejament inicial d'aquesta recerca es proposava l'elaboració de dos formats de qüestionari, un per les dones usuàries dels PIADs i un altre per les que són membres d'associacions i entitats de dones de Barcelona. Finalment, es va decidir realitzar un sol format per a poder analitzar d'una manera més integral les respostes recollides. De tota manera, havent inclòs uns ítems relatius al coneixement i ús del servei, podem analitzar de manera diferencial les respostes de les dones.

4.1. METODOLOGIA

4.1.1. INTRODUCCIÓ TEÒRICA A LA METODOLOGIA D'ANÀLISI DE NECESSITATS

La metodologia triada per aquesta recerca i que respon als objectius de la mateixa és l'anomenada avaluació de necessitats. "La evaluación o análisis de necesidades obedece a la detección de una disfunción entre una realidad actual y una realidad que sería deseable" (Parcerisa 2002:78). Com a conseqüència, l'avaluació permet evidenciar i delimitar l'acció social que haurà de portar-se a terme. López Alonso (1985:7) citat en Parcerisa (2002:77) defineix l'acció social com el conjunt d'esforços que una societat ha d'exercir per a plantar cara a la necessitat i augmentar el benestar dels individus i grups que la componen.

No obstant això, abans de “plantar cara a la necessitat” és imprescindible una planificació sistemàtica, entesa per Pérez Campanero (1991:18) com el fil conductor que dona motiu a identificar i delimitar amb claredat la suposada necessitat i, a saber, si és necessària o no la intervenció. L'avaluació de necessitats constitueix, doncs, el punt de partida per a identificar i prioritzar els problemes existents en un context determinat. Abans de seguir amb ella, es fa necessari conceptualitzar el terme *necessitat* en l'àmbit socioeducatiu.

Existeixen moltes definicions de necessitat que varien en funció de posicions ideològiques i/o de les pràctiques o àmbits on s'expressa. A més, “*del mismo modo como varía el concepto de necesidad se relaciona directamente con los juicios de valor*” (Mckillip, 1989:10). Com a conseqüència, donada la gran quantitat de definicions existents, és de gran utilitat fer-se preguntes com: Què entenem per necessitat? A quin tipus de necessitats creiem que donarem resposta? En quin àmbit? El que entenem per necessitat en aquest àmbit és el mateix que altres autors entenen? Donar respostes a aquestes preguntes permet clarificar el punt de partida de qualsevol anàlisi de necessitats.

Partint del treball de Beatty (1981), Witkin (1984), Stufflebeam i altres (1984), Stufflebeam i Shinfield (1987), Teixidor (1990), Pérez-Campanero (1991), Parcerisa (2002), una necessitat es defineix com un judici de valor expressat per un individu o grup sobre una mancança que es planteja, generalment, com una situació problemàtica a la qual han d'enfrontar-se. No obstant això, com bé aporta Gairín (1996:76), no tots els problemes tenen com a causa una necessitat, ni totes les necessitats generen problemes o situacions problemàtiques. Així, un problema de desconeixement d'un entorn i cultura diferent a la pròpia, després de cert temps de residència en una localitat, pot generar la necessitat de relacionar-se amb persones d'altres cultures per a donar-li resposta. No obstant això, la necessitat de relacionar-se amb subjectes de diferent cultura a la pròpia no necessàriament evoca un problema. Satisfer aquesta necessitat ajuda a millorar la gestió de les relacions interpersonals, però no repercuteix necessàriament en un problema si fins al moment no han sorgit dificultats de cap tipus en la relació amb els altres.

El concepte de necessitat es relaciona generalment amb el de mancança. Tanmateix, es interessant afegir el matís que García Martínez (1991 en Parcerisa, 2002) fa del concepte de mancança: “*en la acción social el concepto de necesidad se ha referido casi siempre a la ausencia de bienes materiales, y es necesario ampliarla [...] basándose en fundamentos pedagógicos que incorporan al concepto de necesidad las carencias culturales, de relación o participación social, comunicativas, de ocio, etc.*” (op. Cit:77).

De la mateixa manera que múltiples autors han ressenyat diverses definicions al concepte de necessitat, també han estat moltes les classificacions de les diferents tipologies de necessitats fins al moment, sent la piràmide de jerarquia de necessitats de Maslow (1943) una de les pioneres. Ens sembla que una de les més interessants es la de Bradshaw (1983) en l'àmbit socioeducatiu. Seguint-lo, les necessitats poden classificar-se en:

- Normativa o prescriptiva, definida a partir de la comparança amb el que es considera la situació normal.
- Experimentada o sentida, percebuda per la pròpia persona afectada a partir de la informació de què disposa. Respon a preguntes com: què desitges?, què necessites?, què et falta?. Moroney (1977) la denomina “*necessitat percebuda*” i Stufflebeam (1984) la denomina “*necessitat democràtica*” quan

la necessitat sentida es converteix en un canvi desitjat per la majoria d'un grup.

- Expressada o demandada, establerta per part d'aquelles persones que la senten. S'interpreta com indicador de la necessitat.
- Comparativa o relativa, establerta a partir de la constatació que una persona o col·lectiu no rep el servei que reben altres en les seves mateixes condicions.
- Prospectiva, fa referència a les necessitats que amb molta probabilitat es presentaran en un futur pròxim.

En aquesta recerca ens centrarem en l'anàlisi de les necessitats definides com a experimentades o sentides.

Delimitat el concepte de necessitat i la seva classificació, el següent pas és l'anàlisi o avaluació de necessitats. Aquest permetrà no només identificar les necessitats, sinó també agrupar-les, delimitar-les, prioritzar-les i adonar-se de les relacions entre les unes i les altres. Després, l'avaluació de necessitats permetrà prendre decisions sobre com satisfer les principals necessitats detectades (Altschuld i Witkin, 2000; Chacón, Barrón i Lozano, 1988; McKillip, 1989, 1998, 2008; Reviere, Berkowitz, Carter i Ferguson, 1996).

Com succeeix en altres modalitats d'avaluació, són diversos els models possibles d'avaluació de necessitats existents, així com també els procediments, tècniques i instrumentalització que s'utilitzen. La seva elecció depèn de l'àmbit d'estudi, dels seus objectius i dels recursos humans i materials disponibles (Witkin, 1977). Entre els models d'avaluació existents, possiblement les aportacions més importants de l'aproximació avaluativa són els models de Kaufman i el conegut C.I.P.P. (Context-Input-Process-Producte) de Stufflebeam (1971), sent encara avui vigents en avaluació de necessitats.

El mateix passa amb les tècniques i instruments de recollida d'informació. En funció de l'anàlisi de necessitats que es vulgui realitzar i dels objectius pretendes es consideren uns o altres mètodes d'obtenció d'informació. En aquest estudi, la revisió dels mètodes, tècniques i instruments existents en l'avaluació de necessitats ha constatat la necessitat de dissenyar un instrument que permeti recollir les necessitats psicosociales de les dones de la ciutat de Barcelona. No obstant això, aquest instrument no és l'única font de recollida d'informació que s'utilitza a la recerca. Sent conscients que una avaluació de necessitats rica planteja generalment l'ús combinat de tècniques d'investigació qualitatives i quantitatives, hem optat per combinar aquests dos tipus de tècniques.

En aquest context, l'anàlisi de les necessitats de les dones possibilitarà establir una millora qualitativa en el treball grupal que s'està portant a terme en els Punts d'Informació i Atenció a les Dones, tenint en compte la realitat de les pròpies dones i possibilitant l'acostament d'altres col·lectius, procedents, per exemple, d'altres països, i millorant així la qualitat general del servei que ofereix l'Ajuntament.

4.1.2. DISSENY I FASES DE LA INVESTIGACIÓ

PRIMERA FASE: EXPLORACIÓ

- Entrevistes exploratòries a càrrecs polítics i tècnics responsables dels PIADs de l'Ajuntament de Barcelona, i a professionals referents de les polítiques municipals de gènere
- *Focus grup* amb les persones tècniques dels PIADs, per tal d'extreure les necessitats que creuen que s'han de cobrir o són més rellevants en el seu districte.

SEGONA FASE: ESTUDI DIAGNÒSTIC

(A) Estudi quantitatiu

- Disseny propi d'estudi per enquesta amb usuàries del PIADs i amb membres d'associacions i entitats de dones de Barcelona, amb especial interès per les que es dirigeixen a dones joves (d'edats compreses entre els 18 i els 35 anys) i/o dones immigrades.
- Anàlisi de les dades.

(B) Estudi qualitatiu

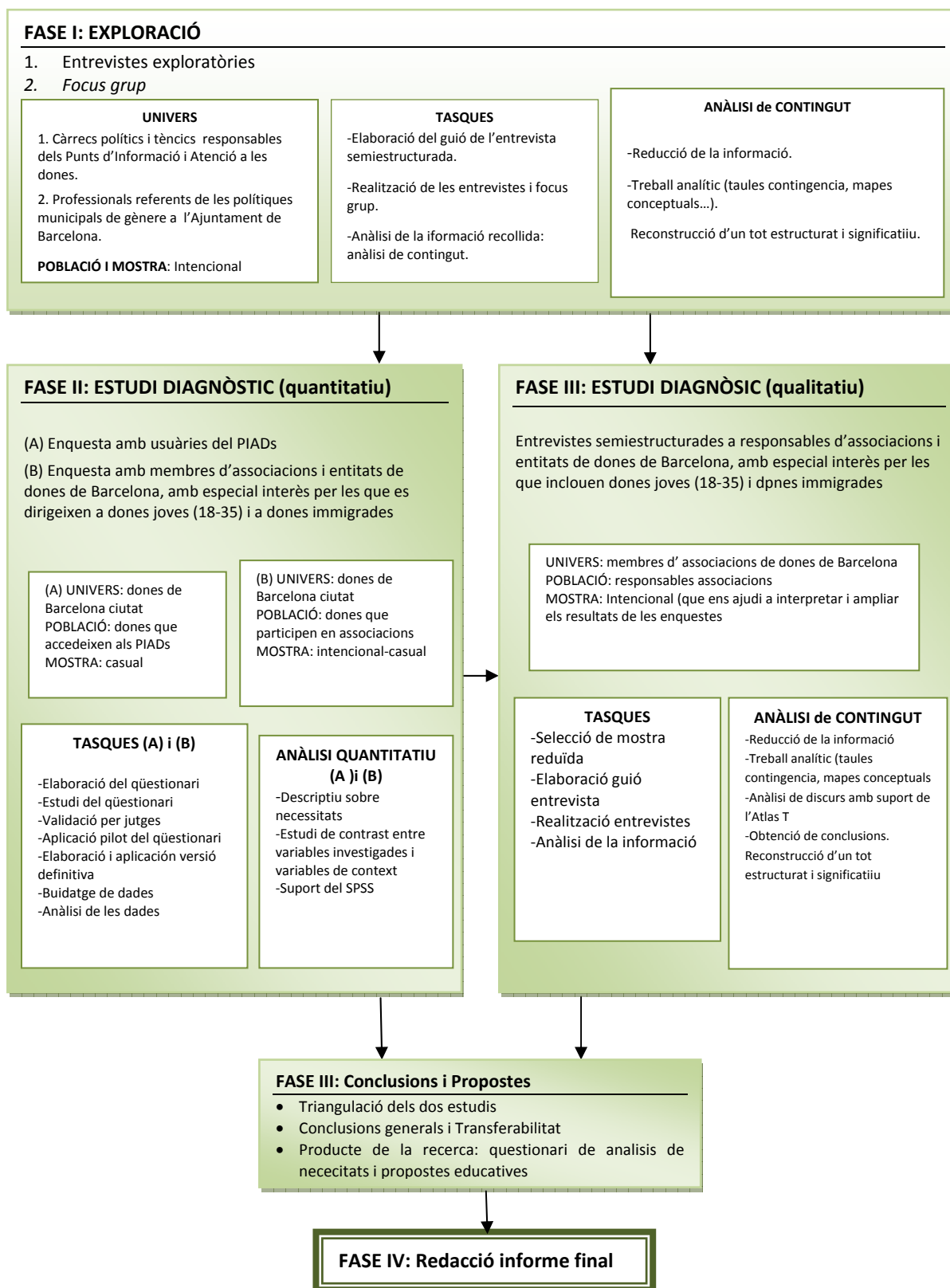
- Entrevistes a responsables d'associacions i entitats de dones de Barcelona, amb especial interès per les que inclouen dones joves (18-35) i/o dones immigrades.
- Anàlisi de les dades.

TERCERA FASE: CONCLUSIONS I PROPOSTES

- Triangulació dels dos estudis
- Propostes educatives
- Conclusions generals i transferabilitat

QUARTA FASE: ELABORACIÓ DE L'INFORME DE RECERCA I PRESENTACIÓ DE RESULTATS

Gràfic 1: Esquema de les fases del procés de recerca

4.2. ESTUDI EXPLORATORI

El primer punt de la nostra recerca s'ha centrat en la realització d'entrevistes exploratòries amb càrrecs polítics i tècnics responsables dels PIADs dins l'Ajuntament de Barcelona. Tanmateix, hem considerant important entrevistar també altres professionals municipals no directament vinculades amb els PIADs, però sí amb les polítiques de gènere, que ens puguin donar la seva opinió sobre les necessitats de les dones i sobre com, des d'altres serveis, es veu el treball dels PIADs.

Aquest estudi exploratori ens ha servit per a dissenyar els instruments que hem utilitzat en els estudis quantitius i qualitius posteriors.

4.2.1. DISSENY PER A LA RECOLLIDA D'INFORMACIÓ

Entrevistes a càrrecs polítiques i tècnics responsables dels PIADs

La **finalitat** de les entrevistes és conèixer en profunditat el servei, els canvis que s'hi estan produint i l'actuació d'aquest servei en el conjunt de l'Ajuntament. Una proposta de programa que no tingui en compte aquests dos paràmetres no tindrà cap opció de ser posada en pràctica.

El **mostreig** intencional ens ha portat a seleccionar per a aquestes entrevistes la persona políticament responsable dels PIADs i la directora del programa de Dones de l'Ajuntament de Barcelona.

La primera entrevistada ens ha d'aportar informació sobre les polítiques de gènere de l'Ajuntament de Barcelona i el que s'espera en aquest sentit per part dels PIADs. La segona informant ens ha de permetre conèixer en detall les característiques organitzatives i tècniques dels PIADs.

En un principi, hem realitzat un esborrany de l'entrevista comú per a les dues informants, matisant les preguntes en funció de l'entrevistada, i fent alguna pregunta diferencial en la línia de les necessitats expressades anteriorment.

Les **dimensions** d'aquestes entrevistes són:

1. Conèixer específicament les funcions de la persona entrevistada i apropar-nos a les polítiques de gènere del municipi.
2. Conèixer el funcionament dels PIADs i avaluar-ne la seva evolució.
3. Reflexionar sobre els canvis previstos en els PIADs per als propers anys.
4. Aprofundir en el treball de grup que es porta a terme des dels PIADs.
5. Perspectives pràctiques i polítiques de futur sobre el treball específic dels PIADs i sobre el treball de gènere en el municipi.

Finalment, hem realitzat dos esborrans personalitzats, que creiem que seran de més fàcil lectura (veure *Annex 1 i 2*). Cal tenir en compte, tanmateix, que tractant-se d'entrevistes semiestructurades, en la realització de les mateixes hem anat adaptant l'ordre de les preguntes i, fins i tot, el sentit d'algunes preguntes, per tal de seguir el ritme i la qualitat de la resposta de les nostres entrevistades.

Entrevistes a professionals referents de les polítiques municipals de gènere

La **finalitat** d'aquestes entrevistes és obtenir informació sobre les necessitats de les dones de la ciutat de Barcelona i conèixer les relacions que s'estableixen entre els PIADs i altres serveis municipals, les col·laboracions entre serveis i les possibles sinergies per al treball futur.

Pel que fa al **mostreig**, hem escollit com a informants clau professionals municipals que treballen des de fa temps en el territori sobre qüestions de gènere¹⁴. Per a seleccionar aquestes professionals, vam considerar oportú demanar a les persones responsables dels PIADs de recomanar-nos professionals que poguessin donar-nos informació rellevant en el sentit desitjat. El criteri de selecció d'aquestes professionals ha estat l'experiència de treball amb dones i el coneixement de la realitat dels districtes.

El mostreig intencional ens ha portat a seleccionar tres persones molt vinculades al treball amb dones a la ciutat de Barcelona, des de diferents serveis: una tècnica de Serveis Socials responsable del treball amb dones, la secretaria del Consell de Dones del Districte de l'Eixample i referent del Circuit Eixample contra la violència vers les dones, i la tècnica responsable del Centre Municipal d'Informació i Recursos per a les Dones (CIRD).

Les **dimensions** d'aquestes entrevistes són:

1. Situar la persona tècnica en el context del treball amb dones a Barcelona.
2. Aprofundir en el coneixement i col·laboració amb els PIADs.
3. Evidenciar les necessitats de les dones, segons l'experiència de la tècnica referent (i específicament, dels grups diana).

Per a realitzar aquestes entrevistes vàrem preparar un esborrany genèric (veure *Annex 3*).

Per a l'anàlisi de les entrevistes, hem agrupat els continguts de les respostes en blocs temàtics. La informació obtinguda ha estat molt útil per la fase de desenvolupament de les conclusions de l'estudi.

Focus grup amb responsables dels PIADs

La **finalitat** dels focus grup és doble: d'una banda, explorar les necessitats de les dones de Barcelona -usuàries actuals o possibles usuàries dels PIADs-, identificades a partir de les treballadores dels PIADs, i de l'altra, comprendre millor les dinàmiques de treball de grup en els PIADs, així com les limitacions i els punts forts del mateix.

En aquest cas, la **mostra** compren totes les responsables dels PIADs, en total 10. Les característiques d'aquestes tècniques es recullen en l'apartat d'anàlisi dels focus grup.

Les **dimensions** d'aquest *focus grup* són:

¹⁴ L'Ajuntament de Barcelona compta amb personal tècnic referent de les polítiques municipals adreçades a les dones als deu districtes de la ciutat. El seu encàrrec inclou, sobretot, activitats de promoció i participació de les dones als territoris, la qual cosa els porta a tenir molta relació i coordinació amb els PIADs.

1. Indagar sobre les característiques i competències de les responsables dels PIADs per a dirigir el treball de grup amb dones.
2. Necessitat de les dones que acudeixen als PIADs.
3. Necessitats específiques detectades de les dones dels *grups diana* que acudeixen als PIADs.
4. Possibilitat d'incorporar aquestes necessitats en un treball de grup del PIAD.
5. Límits i potencialitats del treball de grup dels PIADs.

El *focus grup* s'ha realitzat en dues sessions. En la primera, es va fer la presentació de les tècniques i un primer *brainstorming* sobre les necessitats de les dones que assisteixen als PIADs, per a després dividir-les en necessitats generals i específiques dels grups diana. Els resultats d'aquest *brainstorming* estan recollits en un document (veure *Annex 4*). Abans de la segona reunió, es va passar aquest document a les tècniques participants en el *focus grup* per tal que pensessin sobre quines d'aquestes necessitats podien ser assolibles a través d'un treball de grup dins dels PIADs i de quina manera, tema que es va debatre en la segona sessió. Finalment, en aquesta darrera sessió, es va fer una anàlisi dels límits i les possibilitats del treball de grup en els PIADs.

4.2.2. ANÀLISI DE LES ENTREVISTES EXPLORATÒRIES

De les entrevistes a càrrecs polítics i tècnics responsables dels PIADs per part de l'Ajuntament, i de les realitzades a professionals municipals referents de les polítiques de gènere al municipi, hem extret els següents temes:

Les polítiques de gènere

Les informants apunten que una de les estratègies fonamentals de les polítiques de gènere de l'Ajuntament és, coherentment amb les propostes de *gender mainstreaming* de la Unió Europea, la transversalitat. Es remarca el compromís polític que hi ha en aquest sentit i la importància que això sigui recollit per les diferents àrees de l'Ajuntament. S'ha anat fent un treball "*de formiguetes*" i s'han aconseguit alguns canvis pràctics, tot i que aconseguir un canvi cultural es fa encara difícil.

El servei

El PIAD és un servei adreçat a la promoció i l'atenció a les dones que, entre d'altres funcions, actua com a punt d'entrada al circuit d'atenció a la violència de la ciutat. Així mateix, els PIADs, en coordinació amb els serveis personals del districte, impulsen el treball comunitari. Un dels seus punts forts és el fet que, sent un servei generalista (que atén tot tipus de demandes de les dones), no està estigmatitzat i facilita l'acostament de moltes dones. Amb els anys, aquesta obertura s'ha anat ampliant. L'arrelament territorial dels PIADs és també un dels seus aspectes més positius. Tanmateix, alguns sectors de l'administració pública van tenir dificultats per a reconèixer la necessitat d'un servei específic per a dones com el PIAD, i per entendre la vinculació que aquest havia de mantenir amb serveis ja existents (com ara els serveis socials). No obstant això, actualment aquesta situació està resolta i les competències específiques dels serveis queden clares i són complementàries.

La interseccionalitat

La temàtica de la interseccionalitat preocupa l'Ajuntament i, com a mostra d'això, es subratlla el canvi de nom de la Regidoria, que ha passat a anomenar-se Regidoria de Dones per a recollir la diversitat. Com a elements a tenir en compte en aquest sentit, s'evidencia la importància d'incorporar la perspectiva de gènere a les diferents àrees de l'Ajuntament. Per altra banda, les tècniques (tant les responsables dels PIADs com les de serveis personals) han de tenir una actitud oberta, flexible i capaç d'atendre les especificitats de les persones i col·lectius amb els quals treballen.

El treball de grup en els PIADs

El treball grupal serveix per a garantir un efecte multiplicador i augmentar la vinculació de les dones. El treball en grup dels PIAD es configura bàsicament com un generador de processos específics, és a dir, com una dinàmica en sí mateixa, important per a treballar temàtiques d'aïllament, de millora de la qualitat de vida, de revalidació dels sabers de les dones i, finalment, com a espai d'apoderament.

Les necessitats de les dones, especialment immigrades i joves

Les entrevistes exploratòries van servir com a contrast i complementarietat dels resultats del *focus grup*. Les necessitats de les dones detectades per les persones entrevistades van estar en consonància amb les extrems del *focus grup*.

En general, en relació a les necessitats específiques de les dones immigrades van sorgir les necessitats de caire pràctic, relacionades amb el treball precari, l'explotació laboral, la poca ajuda per a l'homologació dels títols d'estudis, etc. Per altra banda, en el cas de moltes dones llatinoamericanes, la falta d'informació sobre tot el tema de drets sexuals i reproductius apareix també com una necessitat, ja que es detecten molts casos d'avortaments reiterats. Un tema clau a treballar amb les dones és el de la violència, així com el fet que moltes dones hagin d'exercir la prostitució per poder liquidar el deute contret per realitzar la migració.

En general, les necessitats de les dones s'orienten, en primer lloc, cap a la possibilitat de conciliar la vida laboral i la vida familiar i personal. També es considera que el més important per a les dones és el poder tenir un espai per parlar sobre situacions de conflicte, desigualtats, carències, etc.

Respecte a les dones joves, s'evidencien les dificultats específiques que la maternitat implica en la societat actual i els pocs ajuts que reben per a poder-la gestionar.

4.2.3. ANÀLISI DELS FOCUS GRUPS

A partir de l'anàlisi de les dades extrems del *focus grup* podem definir les característiques de les responsables dels PIAD i les necessitats que aquestes han detectat en les dones, amb particular atenció a les dones joves i dones immigrades.

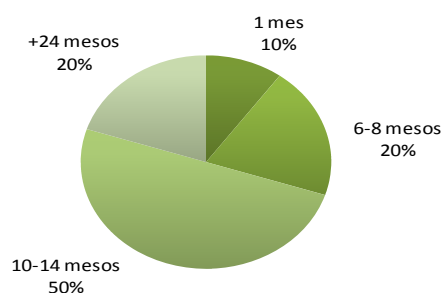
Característiques de les responsables dels PIADs

En la primera sessió del focus grup van participar de 9 de les 10 responsables dels PIADs.

A partir de les informacions extretes d'aquesta primera sessió es van elaborar els gràfics que segueixen. Les dades analitzades són característiques que tenen una directa influència sobre el treball diari. Entre elles, ens interessa destacar el temps que porten assumint aquesta funció, la formació que tenen i l'experiència en gestió de grups, tant en el context del PIAD com en d'altres contextos.

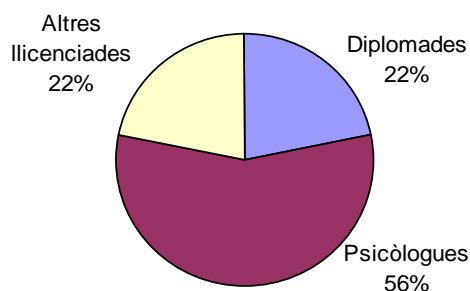
El primer gràfic permet apreciar un aspecte que també va ser expressat per les persones professionals i polítiques entrevistades; la permanència com a responsables dels PIAD, en general, no és massa contínua. En aquest sentit, veiem que el 30% de les responsables porten menys de 8 mesos en el càrrec i el 50% porten entre 10 i 14 mesos. Finalment, hi ha una responsable que porta 2 anys treballant en el PIAD i la més veterana fa tres anys i mig que està en aquest càrrec.

Gràfic 2: Antiguitat de les tècniques dels PIADs

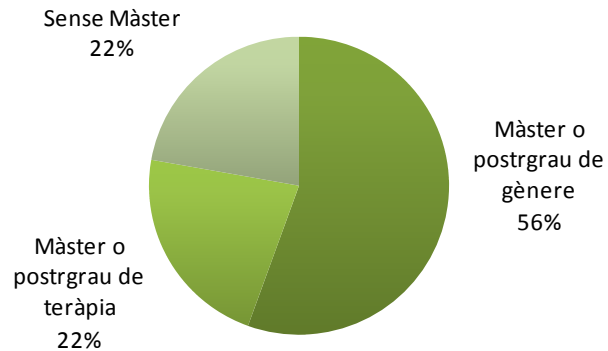
Pel que fa a la formació, és important recordar, en primer lloc, que la formació bàsica requerida per a poder assumir aquest càrrec es diplomatura. Tanmateix, totes les treballadores tenen una formació superior. De fet, les úniques dues que no han cursat un màster o postgrau tenen una llicenciatura.

Gràfic 3: Distribució de les tècniques per formació de base

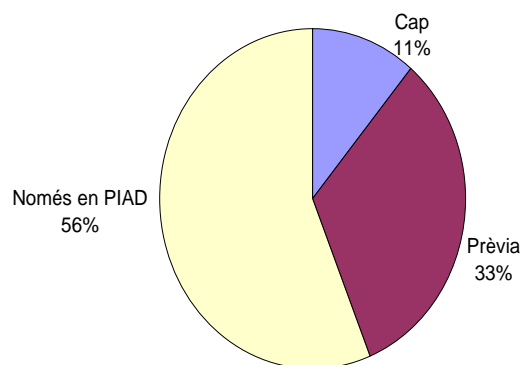
Al mateix temps, és interessant veure que més de la meitat de les professionals responsables tenen un màster o postgrau relacionat amb temàtiques de gènere, mentre que d'altres tenen una titulació equivalent però de tipus més clínic/terapèutic.

Gràfic 4: Distribució de les tècniques per formació especialitzada (%)

Com a últim element analitzat, en relació a las característiques de les tècniques, ens ha semblat de particular interès per aquest estudi evidenciar les experiències prèvies de treball amb grup. Hem pogut observar que només un 33% tenia algun tipus d'experiència prèvia de treball amb grups i d'aquestes, només una havia realitzat una tasca continuada (de caire terapèutic). Aquest element ens fa suposar la necessitat que les professionals disposin d'una formació específica i pràctica per a la realització de grups, o d'un suport de tipus supervisió per a poder realitzar satisfactòriament la conducció de grups.

Gràfic 5: Distribució de les tècniques segons la seva experiència en treball de grup (%)

Necessitats de les dones de Barcelona, segons les responsables dels PIADs

De les necessitats detectades per les tècniques responsables dels PIADs, creiem important, destacar-ne aquelles que es poden relacionar directament amb les competències dels PIADs, i diferenciar-les d'aquelles que, tot i ser importants, no tenen relació amb les funcions d'aquests serveis. Aquesta diferenciació és vàlida a nivell indicatiu, per tal d'intentar definir línies estratègiques prioritàries pel treball de grups en els PIADs. En realitat, qualsevol temàtica és susceptible de ser abordada amb un enfocament de gènere i, per tant, sempre que es consideri necessari es podria incloure com en el procés de treball dels PIADs. Tanmateix, algunes necessitats estan directament relacionades amb els rols socials de gènere, mentre que d'altres no tenen una relació de dependència directa. A més, volem diferenciar les que, segons les responsables, podrien ser treballades amb grup, de les que difícilment trobarien resposta amb aquesta modalitat de treball.

Presentem aquestes necessitats, diferenciades segons els grups diana de dones immigrades i de dones joves.

Pel que fa les **dones immigrades**, les responsables dels PIADs han detectat que existeixen aquestes necessitats:

- Autoconeixement del propi cos per part de les joves.
Aquesta necessitat és comú a totes les joves encara que pugui tenir formes d'expressió diferents.
- Saber com enfrontar-se a situacions de parella no escollides, com la poligàmia masculina o la coacció sexual.
- Aprendre a gestionar i solucionar dificultats relacionades amb la vida conjugal.
Aquesta necessitat es pot treballar més fàcilment amb dones immigrades que viuen en el país des de fa un cert temps que amb dones que han arribat recentment..
- Entendre i gestionar problemes amb els fills/es adolescents provocats per xocs culturals entre els pares i els joves, més adaptats a la cultura del país de migració.
Aquesta temàtica necessita ser treballada amb molta cura i per persones acostumades al treball multicultural, per tal de no instaurar discursos discriminatoris o racistes.
- Apoderament, per facilitar la participació política i social de les dones immigrades, actualment poc representades.
Es podria tractar de grups que inicialment necessitessin una moderadora o dinamitzadora que els donés eines per a després poder-se organitzar soles. Més adreçat a noies joves. El grup podria ser mixt (autòctones-immigrades). Possibles temes a tractar: formes de participació, recolzament per altres dones, repressió política en temes concrets, igualtat, drets.
- Superar el xoc cultural de la migració.
Possibilitats: Grup de dones immigrades que faci temps que estiguin vivint a Barcelona i dones immigrades acabades d'arribar, per a crear un espai d'intercanvi. El grup necessitaria d'una persona experta que fes de pont (més enllà de la llengua – traducció).
- Fer el dol migratori.
Es podria fer un grup mixt (entre immigrades i autòctones) on es creessin espais d'intercanvi i de coneixement de la cultura. És una necessitat a nivell de serveis, però també de les dones.
- Necessitats a nivell pràctic: Formació, competències lingüístiques etc...

- Superar els efectes del racisme / estigmatització per ètnia, aïllament.
- Conèixer els propis drets, especialment els lligats a la llei d'estrangeria, entre d'altres, per a poder-se defensar d'amenaques per part del marit.
Es podria fer un grup mixt on es creessin espais d'intercanvi i de coneixement de la cultura, espais de informació-formació. Grups d'acollida que incloguin aspectes de mediació, de drets, de formació. Xarxes d'acolliment amb experts. Treballar a partir d'un pla comunitari. (Treball al Pla comunitari amb l'ajuda del PIAD) Planificar sessions conjuntament amb una entitat que ja treballa certs aspectes allà i amb els quals ja han creat un clima determinat (sessions puntuals de les tècniques en entitats).
- Enfrontar les esperances i expectatives frustrades.
- Intercanvi de coneixements Més informació de com funciona la cultura.
Grups interculturals i de gènere.
- Tenir espais de relació .
Es podria fer un treball conjunt amb els Educadors de Carrer per tal de facilitar l'accés de les dones joves als PIADs.

En segon lloc, pel que fa a les dones **joves**, immigrades o no, les responsables dels PIADs han detectat que tenen aquestes necessitats:

- Superar els estereotips de gènere en la pròpia vida quotidiana. Això podria ajudar les joves en la presa de decisions i en la tria de prioritats, a partir de models de gènere menys sexistes.
- Millor gestió de la relació en parella en situacions de canvi en els rols de gènere, per exemple a l'hora de reclamar una major implicació de les parelles en el treball reproductiu.
- Millor coneixement de la sexualitat de dones i homes (comprendre i experimentar nous rols, superar els mites sexuals del passat, reconèixer situacions de discriminació, saber tenir relacions no de risc, etc.).
- Vivència de la maternitat com a mare jove.
- Problemàtiques i les imposicions relacionades amb la imatge corporal.
- Claus per entendre les dones grans (incloent-hi mares) que es troben immerses en relacions de violència.
- Espai de treball intergeneracional per a millorar les relacions mare-filla.
S'hauria de plantejar d'una manera no terapèutica que no tindria cabuda en el PIAD.
- Tenir espais de relació i comunicació.
- Necessitats a nivell pràctic: Economia i habitatge.
Des de els PIADs es podria facilitar la creació de xarxes d'intercanvi o grups d'ajuda mútua, aportant-los eines de recerca de pis, per exemple.
- Informacions no esbiaixades sobre el tema de les drogues, que no passin per a la censura sinó que permetin prendre decisions amb coneixement de la realitat.
- Ajuda en cas de conflictes amb els pares. Enfocar-ho des del punt de vista de la resolució de conflictes, més que d'ajuda.
- Treballar sobre la incertesa cap al futur (parella/feina).

4.3. ESTUDI DIAGNÒSTIC QUANTITATIU

Amb la **finalitat** d'analitzar les necessitats psicològiques, socials i educatives que tenen les dones de Barcelona per a gestionar la seva vida, amb atenció específica a les dones immigrades i les dones joves, es va procedir a l'elaboració i validació d'un qüestionari.

Mostreig: El mostreig és casual i no hem tingut control directe sobre la quantitat de respostes. Hem distribuït el qüestionari als PIADs i a diferents associacions. Tanmateix, cal d'especificar que el criteri per a incloure les dones a la mostra ha estat que facin ús d'algun dels serveis de l'ajuntament –PIADs o altres serveis a nivell de districtes -, o bé, de les associacions del tercer sector. Tanmateix, si bé és cert que la mostra queda parcialment esbiaixada respecte al conjunt de la població de les dones que viuen a Barcelona, aquesta es configura com a subconjunt de les dones que més fàcilment accedirà als serveis dels PIADs si els adaptem a les seves necessitats i, per tant, considerem que es configura com una mostra interessant. La mostra de la nostra investigació es va compondre per un total de 312 dones, que van contestar de forma voluntària i anònima.

4.3.1. DISSENY PER A LA RECOLLIDA D'INFORMACIÓ

Elaboració del qüestionari

El primer esborrany del qüestionari s'ha realitzat partint de les necessitats detectades en el *focus grup* amb les responsables dels PIADs, confrontant-les amb les respostes obtingudes de les entrevistes exploratòries.

A la part exploratòria havien sorgit moltes necessitats i vam procedir a una reducció significativa de totes elles de la següent manera:

- 1) Eliminació d'aquelles necessitats no assequibles fàcilment per les competències i el treball dels PIADs, per exemple, les necessitats de nivell pràctic: economia, habitatge, etc. Ens vam quedar amb les necessitats que podrien considerar-se com educatives, socials i psicològiques i que podrien ser cobertes a través de propostes grupals.
- 2) Agrupació de les necessitats semblants. Això va generar uns blocs (àrees de contingut) dintre dels quals estaven introduïdes les necessitats corresponents a cada bloc, tal com es pot observar a la taula 1.
- 3) Selecció de les necessitats de cada bloc que donessin resposta al significat del mateix, per tal d'arribar a un número fàcilment assequible en un format de qüestionari. El resultat final vam ser 26 necessitats, transformades en els corresponents ítems.

Taula 1: Àrees de contingut i necessitats relacionades

Àrea de contingut	¿Què es vol conèixer?
Relacional	<p>Establir xarxes d'amistat</p> <p>Augmentar el capital social</p> <p>Relacions de parella</p> <p>Conflictes noies joves-pares/mares</p> <p>Com tractar les situacions conflictives mares-filles</p>
Desenvolupament d'una integració social o participació social	<p>Compartir espais de relació i vivències amb altres dones.</p> <p>Coneixement dels drets com a ciutadana</p>
Estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana	<p>Ajuda per a cobrir necessitats mínimes: cangur, habitatge, reciclatge de roba, utensilis...</p> <p>Solucionar problemes de la vida conjugal</p> <p>Tractar el tema de les drogues</p> <p>Vivència de la maternitat per part de les mares joves</p> <p>Situacions de divorci, assistència jurídica</p> <p>Situacions crítiques en general</p> <p>Aconseguir independència econòmica</p> <p>Planificar el temps</p> <p>Afrontar l'estrès</p> <p>Aprendre a gestionar el canvi en la vida personal i social</p> <p>Poder enfrontar-se a la coacció sexual</p> <p>Dirigir la pròpia vida</p> <p>Hàbits de vida saludable</p> <p>Autoconeixement del propi cos i de la pròpia sexualitat</p>
Problemàtiques associades al rol de gènere	<p>Estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi que va d'una societat masclista a una més igualitària</p> <p>Redefinir el rol de dona en la transició: no sentir frustració si hi ha un fracàs en el fet de ser <i>superwoman</i></p> <p>Solucionar les problemàtiques i les imposicions relacionades amb la imatge corporal</p> <p>Gestionar rols de gènere en una societat en transició: parella igualitària, implicació de la parella a la llar, necessitat de control per part de la parella, gestió de càrrecs de responsabilitat, invasió de l'espai femení</p>
Coneixement i integració cultural en dones procedents de minories culturals	<p>Coneixement de la cultura autòctona</p> <p>Coneixement i funcionament de la cultura de destí</p> <p>Situacions de parelles canviants i en contraposició en la cultura d'origen i en la de destí</p> <p>Entendre i gestionar problemes amb fills/es adolescents específics del canvi cultural</p> <p>Educar les filles en aquesta cultura</p> <p>Rol femení diferent en el país d'origen que en el país de destí</p> <p>Esperança i expectatives frustrades</p> <p>Economia i habitatge</p>

A més de l'àrea de contingut de les necessitats de les dones vam afegir dues àrees més, una relacionada amb objectius de la recerca (millorar la resposta dels PIADs a les necessitats de les dones i afavorir la utilització d'un servei públic per part de dones joves i dones immigrades), i una altra relacionada amb el coneixement de les característiques de la mostra. Pel compliment de l'objectiu descrit es feia necessari saber el grau de coneixement que tenien les dones dels serveis dels PIADs i, en cas de ser usuàries, el grau de satisfacció. A la taula següent es presenten les dues àrees de contingut relacionades amb aquests dos aspectes.

Taula 2: Àrees de contingut relacionades amb l'objectiu 1 i variables d'entrada

Àrea de contingut	¿Què es vol conèixer?
Característiques de la mostra a la que s'aplica el qüestionari	Edat Amb qui viu Situació laboral Estudis
Coneixement de l'existència dels PIADs i nivell de satisfacció de les seves activitats	Coneixement de l'existència del servei Utilització dels PIADs Assistència a tallers o cursos Grau de satisfacció Expectatives futures d'assistència Expectatives futures sobre tallers o cursos

Finalment, volíem analitzar de quina manera les dones expressaven la voluntat d'assistir a tallers relacionats amb les necessitats. Això va donar com a resultat la dimensió "voluntat de participar als tallers" –qüestió 4 del qüestionari– a on es van agrupar les necessitats del qüestionari al voltant d'una sèrie de tallers. A continuació, es presenta la taula de correspondència entre els diferents tallers (veure *Annex 6*) i el numero de les necessitats en el qüestionari.

Taula 3: Tipologia de taller i necessitats del qüestionari associades per grups

Tipologia de taller	Necessitat (numero al qüestionari)
T1. Relacionar-me i comunicar-me amb els altres	9, 21 i 26
T2. Fer amistats	1
T3. Participar com a membre de la comunitat	8 i 11
T4. Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana	6, 7, 10, 16, 18, 20 i 22
T5. Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària	3, 12 i 19
T6. Conèixer el funcionament d'una cultura diferent	2, 4, 5, 15, 17, 23 i 25
T7. Conèixer el meu cos	13, 14 i 24

El qüestionari final va quedar estructurat en base a quatre dimensions:

- Característiques personals bàsiques de les participants
- Coneixement i relació amb els PIADs
- Necessitat socio-psico-educatives de les dones
- Voluntat de participar en tallers dins del marc dels PIADs

El format de pregunta del qüestionari es va elaborar atenent l'especificitat del propòsit de la pregunta. A la taula següent s'analitza el format de pregunta escollit amb la corresponent pregunta del qüestionari.

Taula 4: Propòsits, format de les preguntes i preguntes del qüestionari

Propòsit	Format de la pregunta	Pregunta
Edat	Nominal Cal escollir entre les alternatives que es donen	Menys de 25 26-35 36-50 Més de 50
Amb qui vius	Nominal	Amb qui vius actualment? ☐ Amb la meua família ☐ Comparteixo pis amb amics/gues ☐ Sola ☐ Amb la meua parella ☐ Altres (especificar)
Situació laboral	1. Nominal 2. Oberta	Situació laboral ☐ Aturada ☐ Mestressa de casa ☐ Pensionista ☐ Estudianta ☐ Feines puntuals ☐ Feina estable ☐ Pots dir-nos en què treballes?
Estudis	Nominal	Estudis/formació ☐ Sense estudis ☐ Bàsics. Primària ☐ Batxillerat/Formació Professional ☐ Universitaris
Coneixement de l'existència dels PIADs i nivell de satisfacció respecte les seves activitats	Nominal	Saps què són els Punts d'Informació i Atenció a la Dona (PIAD)? ☐ Sí ☐ No Si es que sí, has estat usuària dels PIADs? ☐ Sí ☐ No
	Nominal	Si és que sí, per a què has utilitzat els PIADs? ☐ Per a un taller o curs ☐ Per a una conferència ☐ Per assessorament individual
	Escalar 5 alternatives que van de "gens satisfeta" a "molt satisfeta"	Indica el teu grau de satisfacció amb el servei
	Nominal	Si és que no, assistiries a algun curs/taller que fos del teu interès? ☐ Sí ☐ No
Àrea de contingut: Necessitats expressades per les dones	Escalar 4 alternatives que van de "no estic interessada" a "tinc molt interès"	Marca amb una X el grau d'interès que té per a tu treballar els següents temes:
Àrea de contingut: Voluntat d'assistència a tallers oferts pels PIADs	Escalar 3 alternatives que van de "no assistiria" a "segur que assistiria"	Indica si assistiries o no a tallers que tractessin els temes següents:

Validació del qüestionari

El qüestionari es va sotmetre a un procés de validació de jutgesses en el qual van participar 8 expertes, entre elles expertes en la temàtica estudiada i en metodologia, que van avaluar els següents aspectes: exhaustivitat, dimensions analitzades, adequació dels continguts i dels ítems, claredat en la formulació dels ítems, pertinència del llenguatge i format segons la població a qui va adreçat.

Les seves aportacions van permetre comprovar l'efectivitat del qüestionari i van suggerir diversos canvis, tant en la redacció de les preguntes com en el format, fins a obtenir la versió final del mateix. Originalment, es va escriure en català, però després es va traduir al castellà, amb la pretensió d'arribar al màxim de dones possible i facilitar la comprensió a aquelles dones immigrades que no dominessin la llengua. Es pot consultar la versió definitiva del mateix en l'Annex 6, versió en català i castellà.

Els qüestionaris van ser distribuïts a cadascuna de les associacions entrevistades i a tots els PIADs. Les entrevistades i les tècniques van ser el vincle amb les dones usuàries dels serveis que van contestar els qüestionaris. Dels qüestionaris distribuïts per les tècniques dels PIADs, alguns van ser lliurats a altres serveis, com Serveis Socials, als quals les tècniques tenen accés. Elles mateixes i les entrevistades van col·laborar en la recollida.

A la taula 5 queda especificat el contingut i l'estructura del qüestionari definitiu a partir de l'explicació de les dimensions, els indicadors i els ítems corresponents.

Taula 5: Especificacions del qüestionari: dimensions, indicadors i ítems

Dimensions i subdimensions		Indicadors	Ítems
1. Característiques personals bàsiques de la mostra		Edat	a)
		Lloc de naixement	b) y c)
		Residència familiar	d)
		Situació laboral	e)
		Estudis/Formació	f)
2. Coneixement de l'existència dels PIADs i nivell de satisfacció amb les seves activitats		Coneixement de l'existència del servei	1
		Utilització dels PIADs	1 a)
		Assistència a cursos o tallers	1 b)
		Grau de satisfacció de l'ús dels PIADs	1 c)
		Expectatives futures d'assistència	1 a)
3. Necessitats personals, educatives i socials	a) Relacionals	Establir xarxes d'amistat	1
		Augmentar el capital social	15 i 1
		Relacions de parella	3
		Conflictes dones joves-pares/mares	22
		Tractament de les situacions conflictives mares-filles	21
	b) Desenvolupament d'una integració social o participació social	Compartir espais de relació i vivencials amb altres dones	1
		Coneixement dels drets com a ciutadana	11 i 8
	c) Estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana	Ajuda per a cobrir necessitats bàsiques: alimentació, habitatge, roba, cangurs, etc.	9
		Solucionar problemes de la vida conjugal	3
		Tractament del tema de les drogues	20
		Vivència de la maternitat per part de mares joves	22
		Situacions crítiques en general (ex. situació de divorci, assistència jurídica)	12
		Aconseguir independència econòmica	10
		Planificar el temps	7
		Afrontar l'estrès	16

		Aprendre a gestionar el canvi en la vida personal i social	23
		Enfrontar-se a la coacció sexual	24
		Dirigir la pròpia vida	6
		Hàbits de vida saludables	13
		Coneixement del propi cos i de la sexualitat	14
	d) Problemàtiques associades als rols de gènere	Estratègies per a solucionar problemes que sorgeixen en el canvi que va d'una societat masculista a una més igualitària	3
		Redefinir el rol de la dona a la transició: no sentir frustració si hi ha fracàs en ser <i>superwoman</i>	19
		Solucionar les problemàtiques i les imposicions relacionades amb la imatge corporal	13
		Gestionar rols de gènere en una societat en transició	19
	e) Coneixement i integració cultural en dones procedents de minories culturals	Coneixement d'aquesta cultura	25
		Coneixement i funcionament de la cultura de destí	4
		Situacions canviants i en contraposició amb la cultura d'origen i de destí	17
		Entendre i gestionar problemes específics del canvi cultural amb fills/es adolescents i amb els pares	5 i 26
		Educar les filles i fills en aquesta cultura	2
		Rol femení diferent en el país d'origen i en el destí	17
		Esperances i expectatives frustrades	18
		Economia i habitatge	10
4.	Voluntat de participar en tallers dins del marc dels PIADs	Participació activa a la comunitat	3
		Establir xarxes socials	2
		Coneixement i gestió del propi cos	7
		Gestió dels problemes en una societat més igualitària	5
		Relació i comunicació	1
		Dirigir la pròpia vida i ser capaç de solucionar problemes	4
		Coneixement i vida en una cultura nova	6

Pel que fa als **resultats** de l'estudi per enquesta a dones de Barcelona analitzarem, en primer lloc, les característiques de les dones que han respost al qüestionari; per centrar-nos després en l'*output* dels qüestionaris i en l'anàlisi de necessitats (veure apartat 5).

4.4. ESTUDI DIAGNÒSTIC QUALITATIU

L'estudi qualitatiu està conformat per entrevistes adreçades a responsables que treballen en el teixit associatiu. Aquestes associacions de dones o associacions mixtes tenen una significació important dintre dels respectius districtes, ja sigui pel que fa a quantitat de persones que atenen o pel que fa a l'atenció a alguns del dos col·lectius de dones especialment estudiats en aquesta recerca: dones immigrades i dones joves. Al mateix temps es tindrà en compte altres organitzacions dins el teixit social, com poden ser centres cívics, entitats juvenils, casals d'esbarjo, entre d'altres.

4.4.1. DISSENY DE LA RECOLLIDA D'INFORMACIÓ

L'entrevista és una eina de producció de saber respecte a la qual cal tenir en compte algunes consideracions.. D'entrada, hem d'entendre que el discurs de la persona entrevistada no és quelcom que existeix prèviament i que simplement ens limitem a recollir; ans al contrari, si no acceptem que successives entrevistes a un mateix informant generaran productes discursius diferents, podem corre el risc d'atribuir a la persona, o al seu grup social, certes apreciacions que poden haver estat induïdes en i pel context del diàleg. És per això que la tasca de l'analista ha d'iniciar-se amb una confessió: només podem estar absolutament segures de les paraules que han estat pronunciades, ja que el seu sentit és interpretable. Igualment, hem de renunciar a una altra fantasia positivista: el control de totes les variables que incideixen en l'entrevista i que poden afectar el seu contingut. Tot això fa que el producte de l'anàlisi sigui, en definitiva, una hipòtesi interpretativa. Aquesta hipòtesi podrà ser més o menys plausible, més o menys convincent; això només ho podrà jutjar la "comunitat virtual" de lectors i lectores.

Finalitat: Recollir les necessitats de les dones, a partir de l'experiència i coneixement del teixit associatiu dels districtes, i posar-les en relació amb el treball grupal que es pot fer des dels PIADs.

Les **dimensions** d'aquestes entrevistes són:

- Finalitat i funcions de l'associació
- Coneixement dels PIADs
- Relació i coordinació amb serveis de l'ajuntament
- Coneixement de les necessitats de les dones que pertanyen a l'associació
- Avantatges i inconvenients que veuen en els PIADs
- Les necessitats de les dones i els PIADs. Com podrien cobrir-se des dels PIADs les necessitats expressades per les dones. Opinió del per què les dones no assisteixen als PIADs.

Mostreig: Per a escollir la mostra d'associacions¹⁵ hem realitzat un procediment de bola de neu, a partir de les informacions de les mateixes tècniques dels PIADs sobre les entitats del districte amb especial participació de dones joves i dones immigrades, Així mateix, a partir de les mateixes associacions que anàvem entrevistant, va sorgir la possibilitat de contactar i entrevistar d'altres, ja sigui perquè complementaven les anteriors o perquè tenien gran incidència social en aquest districte en concret. D'aquesta manera s'ha realitzat un total de 18 entrevistes. La mostra total no pretén oferir una representació igualitària d'associacions per districtes, sinó que intenta conformar-se com una representació comprensiva i diagnòstica.

¹⁵ El guió utilitzat per a les entrevistes es troba a l'Annex 5 i la descripció de les associacions i col·lectius informants es troba en l'Annex 7.

4.4.2. PROCÉS DE RECOLLIDA DE DADES

Després de localitzar un primer bloc d'associacions a entrevistar mitjançant els PIADs, ens vam posar en contacte amb elles via telefònica per a concertar dia i hora. Aquests aspectes van ser decidits per la pròpia associació, així com el lloc on es realitzaria. Per a que l'espai fos còmode per les entrevistades, algunes entrevistes es van fer en cafeteries o bars donat que l'associació no contava amb un espai lliure per a poder utilitzar. Algunes associacions ens demanaven prèviament una ressenya sobre la finalitat i objectius de la investigació.

L'associació també decidia quina persona entrevistariem, normalment la directora o presidenta o algú amb un rol destacat o de coordinació. L'entrevista normalment es va fer entre dues persones de l'equip investigador. Totes van ser gravades amb previ consentiment de l'entrevistada. Cal destacar que normalment les persones s'obliden que estan sent enregistrades. En aquest punt, cal reconèixer la disposició que van tenir totes les entrevistades per a la realització de l'entrevista, malgrat les gairebé dues hores de durada; la manera oberta i espontània amb que ens van respondre a totes les dimensions; i la sinceritat que van manifestar. En el cas en que alguna persona entrevistada demanés explícitament la no publicació d'algun material, s'ha garantit l'acompliment d'aquesta demanda.

5. RESULTATS EXTRETS DE LA RECERCA I DEL TREBALL DE CAMP

En aquest apartat presentem l'anàlisi de les respostes al qüestionari i de les entrevistes a les associacions i entitats.

5.1. RESULTATS DE L'ESTUDI DIAGNÒSTIC QUANTITATIU

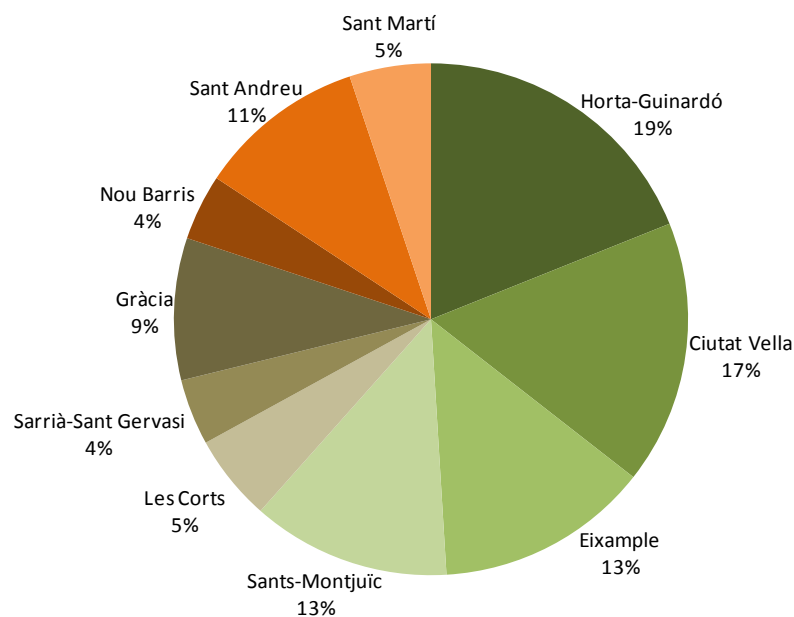
5.1.1. CARACTERÍSTIQUES DE LES DONES QUE HAN RESPONST AL QÜESTIONARI

En primer lloc creiem important destacar el perfil de les dones que han respost el qüestionari, per determinar si es tracta d'una bona mostra pel nostre objecte d'estudi.

Districte on s'ha omplert el qüestionari

És important evidenciar que el qüestionari ha estat emplenat per dones de tots els districtes de la ciutat i, si bé la distribució per districte no es idèntica, creiem que la diversitat present pot ser una bona representació de les dones de Barcelona que són usuàries actuals, o possibles, dels PIADs. Tanmateix, cal especificar que aquestes dades indiquen el districte en què es situa el servei o associació on s'ha emplenat el qüestionari i no el de residència de les dones.

Gràfic 6: Distribució dels qüestionaris segons el districte on es situa el servei o associació on s'ha emplenat, en %

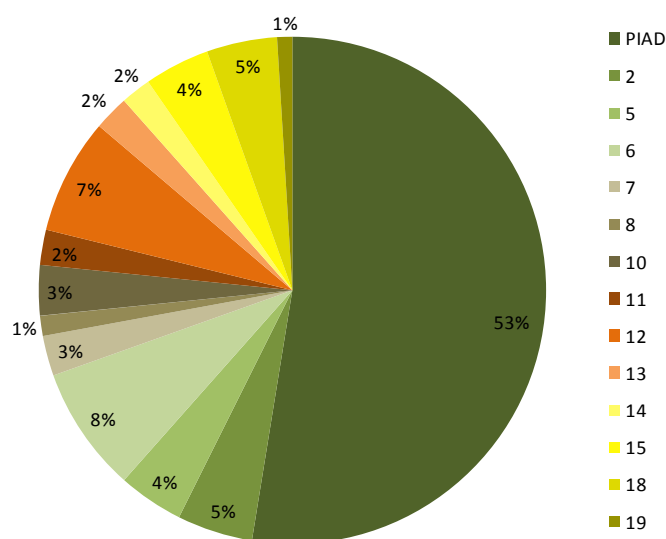

Lloc on s'ha omplert el qüestionari: PIAD o Associació

Aproximadament la meitat dels qüestionaris (53%) han estat recollits a través dels PIADs, mentre que l'altra meitat ha estat distribuïda força equitativament entre les diferents entitats i serveis que han col·laborat en l'estudi.

Cal tenir en compte, però, que algunes de les tècniques dels PIADs han distribuït qüestionaris a altres serveis del territori i, per tant, les respostes no són totes de dones usuàries dels PIADs.

Gràfic 7: Distribució dels qüestionaris segons el lloc on s'han emprat (%)¹⁶

Edat de les dones

Respecte a les característiques personals de la mostra destaquem, en primer lloc, que tenim dones d'edats compreses entre els 15 fins i els 80 anys, amb una mitjana aritmètica de 39,58 i una moda¹⁷ de 28 anys.

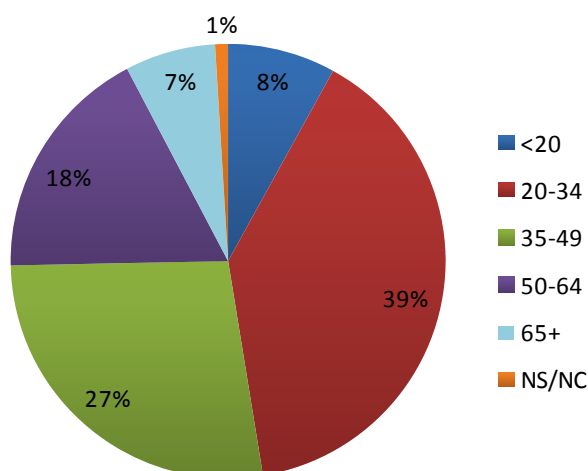
El 47% de les dones que han contestat formen part de la categoria de joves (<35 anys)¹⁸, un dels dos grups diana en els que es centra la nostra recerca, la qual cosa és molt positiva per la mateixa.

¹⁶ Els nombres corresponen a l'ordre de les entitats i serveis entrevistats, que es detallen a l'Annex 7.

¹⁷ La moda és la categoria amb major freqüència d'una variable determinada, en aquest cas, l'edat.

¹⁸ Si bé els PIADs són serveis d'atenció específicament dirigits a dones adultes hem decidit no eliminar les poques respostes de les menors d'edat perquè no creiem que comprometrien els resultats i ens donen una opinió de les més joves.

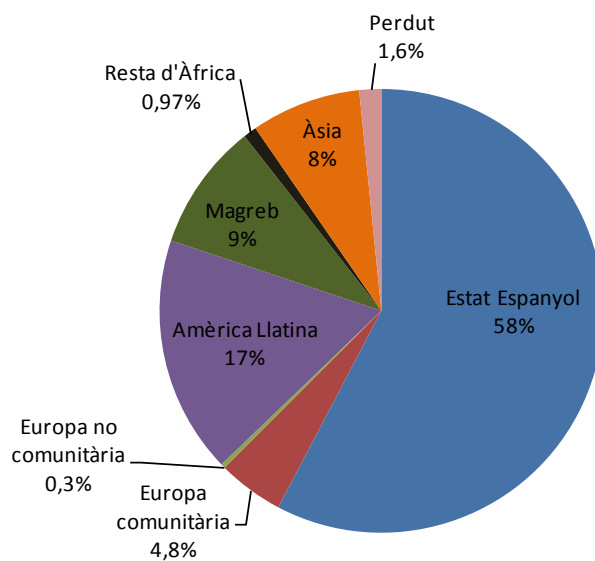
Gràfic 8: Distribució de la mostra per edat (%)

Lloc de naixement de les dones

De la mateixa manera, l'altre grup diana de la recerca, les **dones immigrades**, constituint el 35,9% de la mateixa. Aquesta dada és particularment bona considerant que en l'informe estadístic de l'Ajuntament de Barcelona de 2009 s'especifica que la població estrangera a Barcelona representa el 18,1% del total de població¹⁹.

Gràfic 9: Distribució de la mostra per lloc de naixement (grans grups) (%)

¹⁹ D'aquesta població, el 47,1% són dones, incloses les immigrades de la Unió Europea.

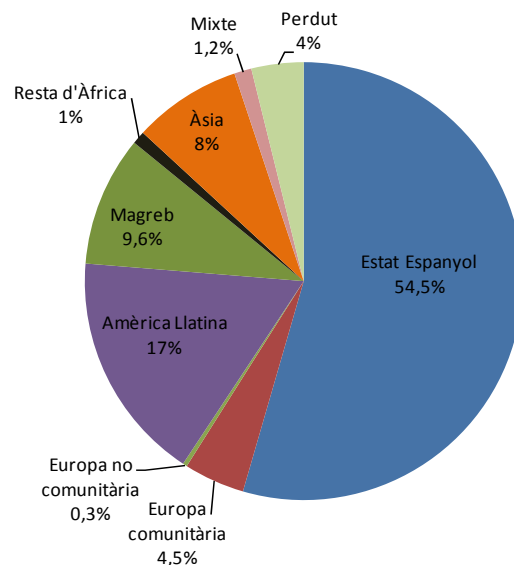
Tanmateix, seguint les dades del Departament d'Estadística Municipal (2009), i sense comptar les dones de la Unió Europea, podem veure que les immigrades més nombroses a Barcelona provenen de:

- 1 Amèrica del Sud
- 2 Amèrica Central
- 3 Àsia Central
- 4 Europa Central i Occidental
- 5 Àfrica del nord i Magreb
- 6 Sud Est Asiàtic

Considerem que, en conjunt, la nostra mostra és suficientment heterogènia i ben repartida com per a oferir-nos un diagnòstic de les necessitats de les dones immigrades.

D'altra banda, analitzant el lloc de naixement dels pares de les dones que han respost, veiem que a la mostra no hi ha un alt percentatge de dones de l'anomenada "segona generació" d'immigrades i que la distribució d'aquesta variable és molt semblant a la de les dones, és a dir, que hi ha un alt grau de coincidència entre el lloc de naixement de les dones i el dels seus pares.

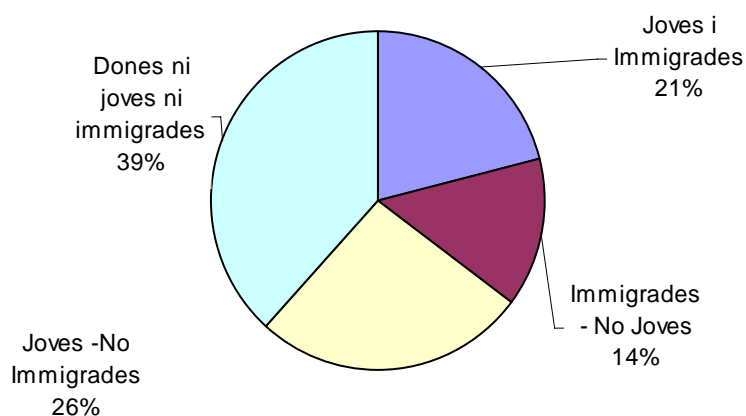
Gràfic 10: Distribució de la mostra segons el lloc de naixement dels pares (%)

Distribució de la mostra per grups diana

Feta aquesta primera anàlisi, considerem interessant analitzar quantes de les dones de la nostra mostra pertanyen als grups diana. Com es pot veure en el gràfic, hi ha un 21% de la mostra que pertany als dos grups diana de la nostra recerca, un 14% són dones immigrades, però no són joves, i un 26% són joves autòctones o de la comunitat europea. El restant (39%) de la mostra està compost per dones autòctones o de la comunitat europea amb més de 35 anys.

Gràfic 11: Distribució de la mostra (%)

Situació de convivència

Per analitzar la situació d'habitatge, en primer lloc mirem amb qui diuen viure les dones enquestades, tenint en compte que les possibles respostes no eren excloents i en alguns casos la persona podia especificar més d'una situació de convivència. Per aquesta raó hem realitzat també una anàlisi de contingència per a verificar quines eren les situacions significatives de convivència múltiple, i destaquem, tal com veiem a la taula 7, la categoria “amb la parella i els/les filles”.

Taula 6: Distribució de la mostra segons la situació de convivència (%)

<i>Amb qui conviuen</i>	<i>%</i>
els pares	13,5
la parella	42,3
els fills	28,5
comparteixo pis amb amics/gues	14,4
sola	14,4
altres	8

Taula 7: Distribució de la mostra segons la situació de convivència i la presència de fills

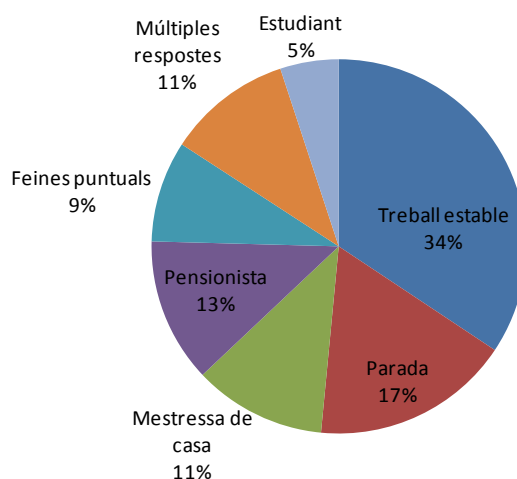
<i>Conviuen</i>	<i>Amb fills</i>	<i>Sense fills</i>	<i>Total</i>
Amb la parella	60	72	132
Sense Parella	29	145	174
Total	89	217	312

Analitzant les dues taules, s'evidencia que gairebé la meitat de les dones que han contestat el nostre qüestionari viuen amb la parella i un 45% d'aquestes, a més a més, conviuen amb fills/es. De fet, més d'una quarta part de les dones que han contestat (el 28,5%) viuen amb els fills/es. D'aquestes, el 67% ho fan compartint habitatge amb la parella, el 31% ho fan sense altres adults i el 2% comparteixen amb els pares.

Situació laboral de les dones

Les dades ens mostren que poc més d'una tercera part de les dones que han contestat tenen un treball estable. Un 25,8 % està en una situació de precarietat salarial (aturades, feines puntuals)²⁰ i un 16,5 % pertanyen a una categoria sense ingressos (estudiants, mestresses de casa...).

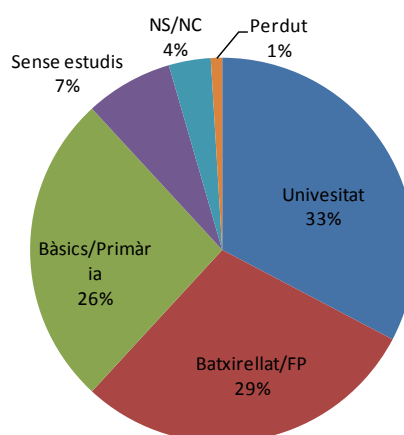
Gràfic 12: Distribució de la mostra segons la situació laboral (%)

Formació de les dones

En relació al nivell d'estudis podem dir que la mostra és força heterogènia, incloent-hi dones amb graus de formació formal molt diferenciats.

Gràfic 13: Distribució de la mostra segons el nivell de formació (%)

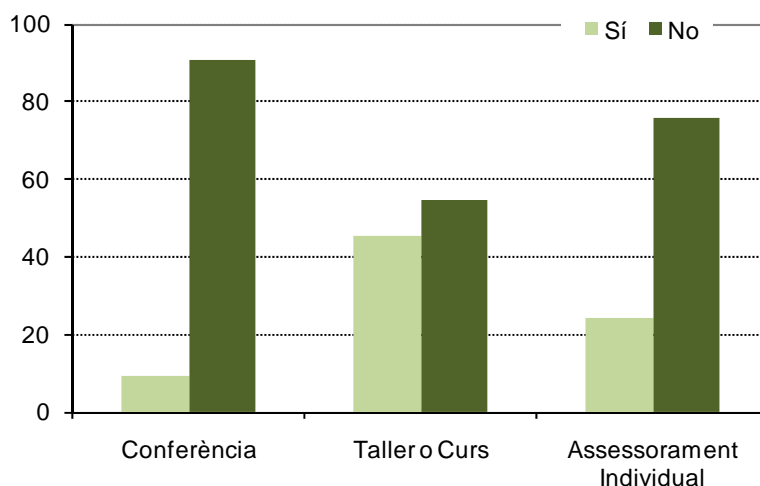

²⁰ A aquesta categoria s'haurien de sumar moltes de les dones pensionistes; tanmateix, sense tenir la informació rigurosa sobre els seus ingressos no podem subsumir les dues categories.

5.1.2. RELACIÓ AMB ELS PIADs I SATISFACCIÓ DE LES USUÀRIES

En primer lloc és important destacar que el 50,2 % de les dones que han contestat el qüestionari diuen conèixer els Punts d'Informació i Atenció a les Dones. Si considerem que un 44,7% declaren haver estat usuàries del servei del PIAD, podem suposar que moltes de les dones de les associacions que han contestat, no identifiquen aquest servei.

Gràfic 14: Participació de les dones de la mostra en els PIADs, per tipus d'activitat

És important observar, però, com moltes d'elles (32%) no especifiquen la tipologia d'ús que han fet del servei. Per altra banda, un 45,45% de les usuàries declaren haver participat a tallers o cursos i són només el 24,47% les que diuen haver rebut un assessorament individual i encara menys (no arriben al 10%) les que diuen haver participat en una conferència organitzada pel PIAD (val a dir que les conferències no sempre estan adreçades específicament a les dones).

Aquestes dades difereixen de les memòries del servei, on apareix que la majoria de dones han estat ateses individualment. Aquesta diferència té dues explicacions:

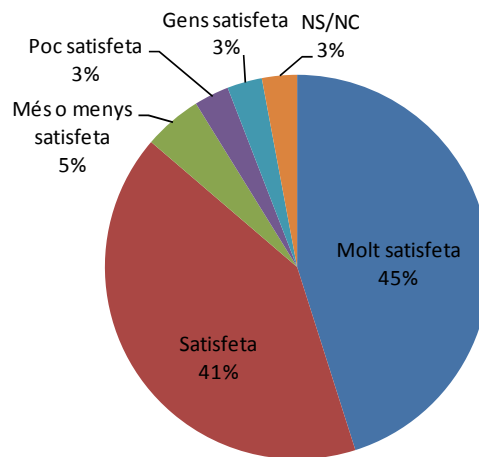
- Les tècniques dels PIADs han preferit distribuir els qüestionaris durant els tallers, i no tant a les dones que rebien assessorament individual²¹.
- Probablement les dones no utilitzen la mateixa terminologia que el servei i no sempre interpreten l'atenció individualitzada que reben del servei com un assessorament individual. Aquest punt caldria analitzar-lo amb major profunditat, a través d'entrevistes, ja que podria donar bones indicacions a l'hora de fer difusió del servei.

No tenim dubte, però, que la majoria de les dones que han acudit als PIADs han quedat satisfetes dels servei. De fet, més d'un 86% d'elles es declara satisfeta o molt satisfeta i gairebé un 5% es declara més o menys satisfeta. Per tant, més del 90% de

²¹ De fet, vàrem acordar que no es distribuïren a aquelles dones que estaven en una situació de crisi aguda.

les dones que han contestat estan satisfetes amb major o menor grau, tal com mostra el gràfic següent.

Gràfic 15: Distribució de la mostra segons el grau de satisfacció respecte als PIADs (%)

Aquesta satisfacció, afegida al fet que el 78,3% de les dones enquestades ha declarat que assistiria a alguns cursos o tallers que fossin del seu interès, ens evidencia la importància que es continuïn proposant aquest tipus d'activitats des del servei i que aquest s'adapti a les necessitat de les dones.

5.1.3. ANÀLISI DE NECESSITATS

Per avaluar les necessitats expressades per les enquestades al qüestionari, hem analitzat les valoracions que aquestes han fet, calculant la mitjana aritmètica d'aquestes valoracions i atribuint els següents valors:

☐ No hi estic interessada:	-1
☐ No ho sé:	0
☐ Hi tinc algun interès:	1
☐ Hi tinc molt interès:	2

Presentem en aquest context 4 gràfics diferents:

1. Les necessitat de les dones enquestades
2. Les necessitat del grup diana de dones joves
3. Les necessitat del grup diana de dones immigrades
4. Una anàlisi comparativa de necessitats

En la llegenda identifiquem en vermell totes aquelles necessitats que tenen una puntuació mitjana aritmètica superior a 1 i que, per tant, resulten potencialment interessants per a la majoria de les enquestades o del target grup analitzat.

En el primer d'aquests gràfics es pot veure de quina manera les necessitats són sentides per les dones enquestades. És important evidenciar, d'altra banda, com la moda de gairebé totes les necessitat és "**Hi tinc molt interès**", excepte en el cas de les següents necessitats:

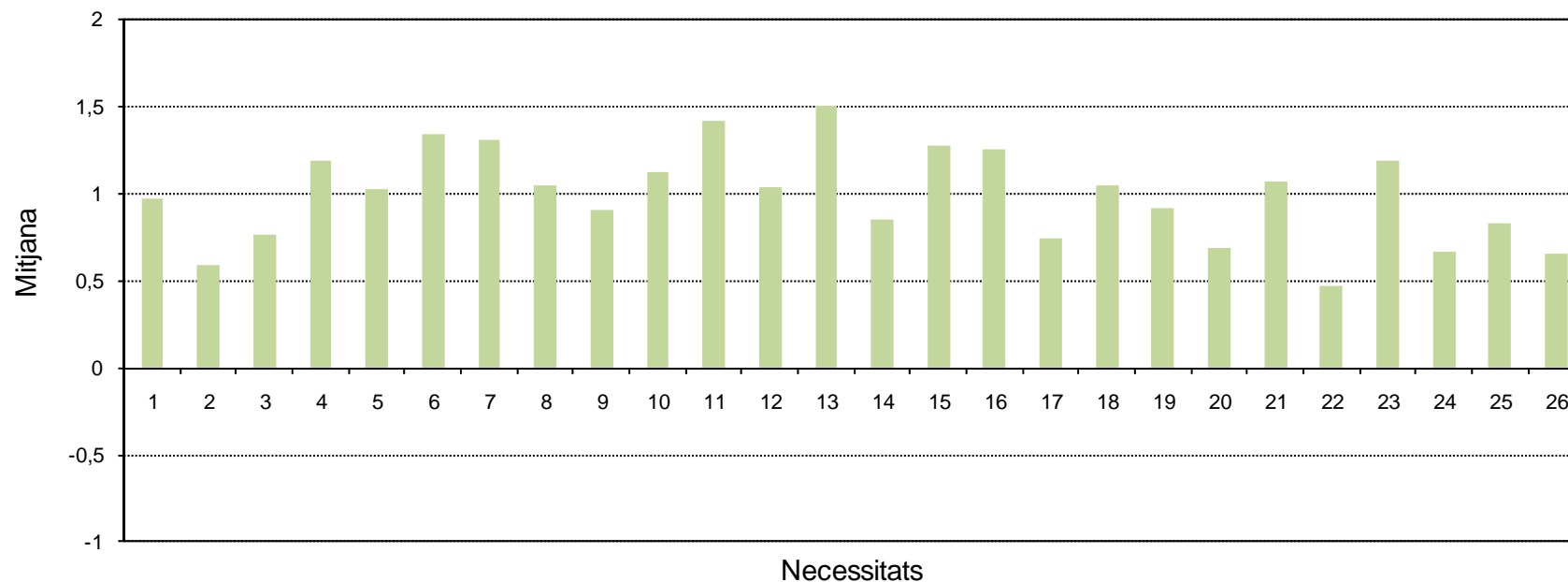
- 22 Compartir el fet de ser mare i jove (la moda és *No hi estic interessada*)
- 24 Poder enfrontar-se a la coacció sexual (la moda és *Hi tinc algun interès*)

En el cas de la primera d'aquestes necessitats no ens sorprèn la resposta donat que es tracta d'una necessitat específica d'un determinat grup diana, las mares joves, que probablement no és el que compona majoritàriament la nostra mostra.

Pel que fa a la segona necessitat podem suposar que la expressió "coacció sexual" pot resultar força forta i, per això, pot no ser viscuda com una experiència sentida per moltes de les dones que han respost al qüestionari.

Necessitats de les dones que han respost el qüestionari

Gràfic 16: Grau d'importància declarada de cada necessitat (mitjana aritmètica). Tota la mostra.

1	Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.	2	Aprendre a educar als meus fills/es estant en una nova cultura.
3	Aprendre a relacionar-me amb la meva parella sense ser discriminada.	4	Conèixer i respectar una altra cultura.
5	Aprendre a educar als meus fills/es en aquesta societat tant canviant.	6	Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.
7	Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.	8	Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.
9	Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, roba...	10	Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.
11	Conèixer quins són els meus drets i deures.	12	Tenir assistència jurídica en possibles situacions de crisi: divorci...
13	Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.	14	Aprendre sobre la meva sexualitat i les relacions sexuals.
15	Relacionar-me amb persones d'altres cultures.	16	Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.
17	Ser dona en una cultura diferent a la meva.	18	Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.
19	Conèixer els nous rols d'homes i dones en la societat actual.	20	Saber més sobre com tractar el tema de les drogues.
21	Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.	22	Compartir el fet de ser mare i jove.
23	Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.	24	Poder enfrontar-se a la coacció sexual.
25	Conèixer el funcionament d'aquesta cultura.	26	Aprendre a gestionar els conflictes amb els meus pares.

Hem dividit les necessitats expressades més comunes en 4 blocs (en vermell s'assenyalen les 2 més compartides):

En el primer, recollim les necessitat d'adquisició d'unes competències generals, que ajudin en la gestió de la pròpia vida, per a les quals és necessari un treball que combini el traspàs d'informacions amb dinàmiques més pràctiques.

En el segon bloc, recollim les que anomenem de creixement personal, és a dir, aquelles que per ser adquirides necessiten d'un treball a nivell personal profund i en les que l'apoderament és més important que els aspectes purament cognitius.

El tercer bloc de necessitats es més transversal i experiencial i, si bé podria configurar-se com a necessitat específica per abordar en un treball de grup, pot ser assolit de manera transversal en dinàmiques de grup centrades en altres aspectes.

Finalment, en el darrer bloc, s'identifiquen aquells coneixements específics i eines de suport que, al nostre entendre, podrien ser abordats dins d'un projecte de grup amb finalitats més amplies o com a objectiu específic d'accions concretes (xerrades informatives, petits cursos, etc.). Tanmateix, no hem de desestimar la importància de cap d'aquestes necessitats i és que, de vegades, és a través d'accions dirigides a necessitats específiques que es poden implicar dones que, en un segon moment, poden decidir seguir amb el treball personal.

A continuació, s'identifiquen les necessitats més expressades. El nombre indica l'ordre al qüestionari.

COMPETÈNCIES GENERALS

- 5. Aprendre a educar els meus fills/es en aquesta societat tant canviant.
- 7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.
- 13. **Aprendre a cuidar la meua salut i tenir hàbits de vida saludables.**
- 10. Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.

CREIXEMENT PERSONAL

- 6. Sentir-me forta per a dirigir la meua vida.
- 16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.
- 18. Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.
- 21. Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.
- 23. Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.

EXPERIÈNCIES

- 15. Relacionar-me amb persones d'altres cultures.

CONEIXEMENTS I EINES DE SUPORT

- 4. Conèixer i respectar una altra cultura.
- 8. Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.
- 11. **Conèixer quins són els meus drets i deures.**
- 12. Tenir assistència jurídica en possibles situacions de crisis: divorci...

Una primera lectura d'aquests resultats ens posa de manifest que el ventall de necessitats de les dones enquestades es força variat. Mentre que les necessitats que més interès susciten giren entorn al creixement personal, comparativament, els aspectes relacionals i experiencials no són viscuts com a necessitat bàsica, exceptuant el cas específic de relacionar-se amb persones d'altres cultures.

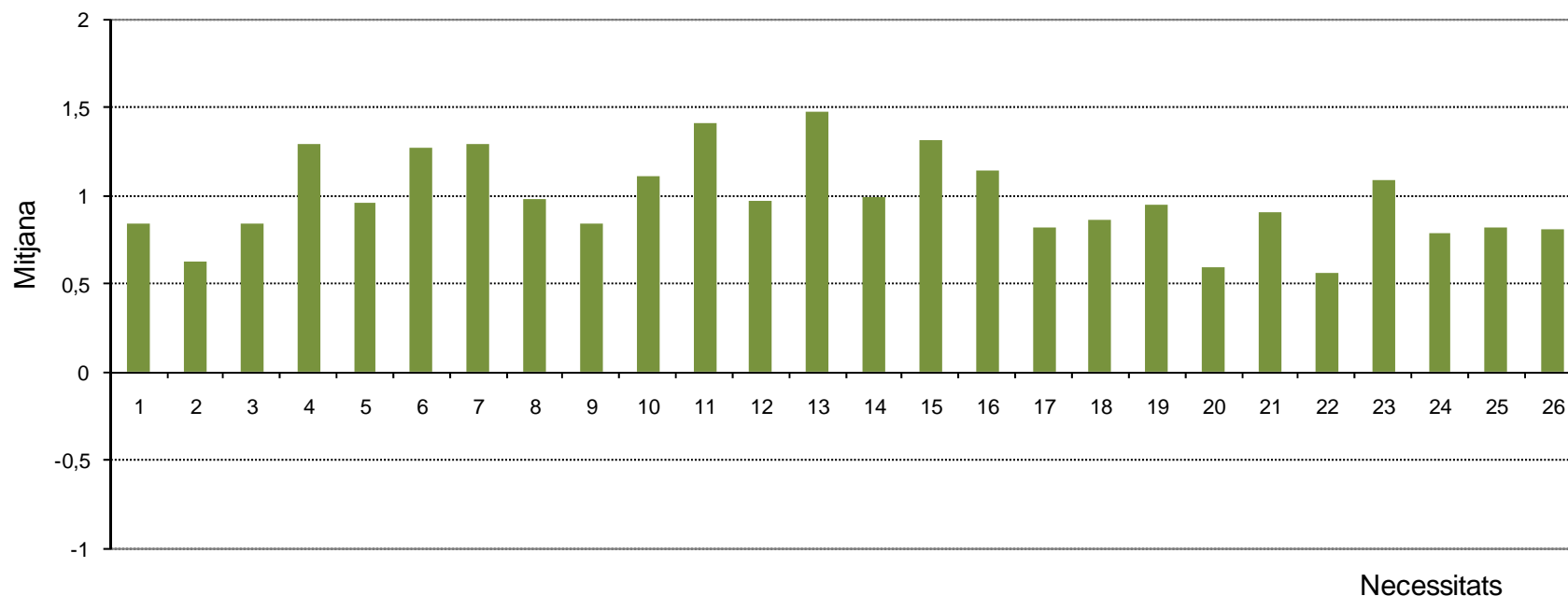
Aquesta tendència no és sorprenent si considerem que, en una ciutat com Barcelona, les dones que coneixen i utilitzen serveis públics (com el PIAD) estan en contacte amb alguna associació de dones (com és el cas de les enquestades) o troben al seu abast diferents espais per a la socialització i l'intercanvi, però probablement aquests no cobreixen la necessitat d'un treball més en profunditat, socio-educatiu-vivencial, com podria ser el que s'ofereix des dels PIADs. D'altra banda, probablement encara manquen espais d'intercanvi entre diferents cultures, fet que genera que les dones autòctones i/o immigrades tendixin a moure's en espais 'ètnicament' homogenis i d'aquí la necessitat d'intercanvi en aquest sentit. Creiem que la manifestació d'aquesta necessitat és un exemple de maduresa perquè, davant la por a allò desconegut, no s'està mostrant una reacció racista d'autodefensa, sinó una obertura al compartir.

Un altre aspecte a destacar és que les dones de Barcelona senten la necessitat d'adquirir més coneixements per a participar activament a la vida pública de la ciutat, per exemple, ressalten que volen: "Conèixer quins són els meus drets i deures" i "Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat".

A continuació analitzarem les necessitats específiques dels nostres grups diana.

Necessitats específiques dels grups diana

Gràfic 17: Grau d'importància declarada de cada necessitat (mitjana aritmètica). Dones joves

1. Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.
3. Aprendre a relacionar-me amb la meua parella sense ser discriminada.
5. Aprendre a educar als meus fills/es en aquesta societat tant canviant.
- 7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.**
9. Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, roba...
- 11. Conèixer quins són els meus drets i deures.**
- 13. Aprendre a cuidar la meua salut i tenir hàbits de vida saludables.**
- 15. Relacionar-me amb persones d'altres cultures.**
17. Ser dona en una cultura diferent a la meua.
19. Conèixer els nous rols d'homes i dones en la societat actual.
21. Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.
- 23. Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.**
25. Conèixer el funcionament d'aquesta cultura

2. Aprendre a educar als meus fills/es estant en una nova cultura.
4. Conèixer i respectar una altra cultura.
- 6. Sentir-me forta per a dirigir la meua vida.**
8. Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.
- 10. Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.**
12. Tenir assistència jurídica en possibles situacions de crisi: divorci...
14. Aprendre sobre la meua sexualitat i les relacions sexuals.
- 16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.**
18. Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.
20. Saber més sobre com tractar el tema de les drogues.
22. Compartir el fet de ser mare i jove.
24. Poder enfrontar-se a la coacció sexual.
26. Aprendre a gestionar els conflictes amb els meus pares.

Mantenint els blocs dissenyats a partir de l'agrupació de les necessitat més importants per al conjunt de la mostra, podem agrupar les necessitats de les **dones joves** d'aquesta manera (en vermell les més compartides):

COMPETÈNCIES GENERALS

- 7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.
- 13. Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.
- 10. Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.

CREIXEMENT PERSONAL

- 6. Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.
- 16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.
- 23. Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.

EXPERIÈNCIES

- 15. Relacionar-me amb persones d'altres cultures.

CONEIXEMENTS I EINES DE SUPORT

- 4. Conèixer i respectar una altra cultura.
- 11. Conèixer quins són els meus drets i deures.

Les necessitats majoritàriament compartides per les més joves són menys variades que les de les dones en general. Observem que, per exemple, l'àrea de Coneixements i eines de suport és viscut com una necessitat menys comú, probablement perquè les més joves tenen més accés a la formació i a la informació que el col·lectiu de dones en general.

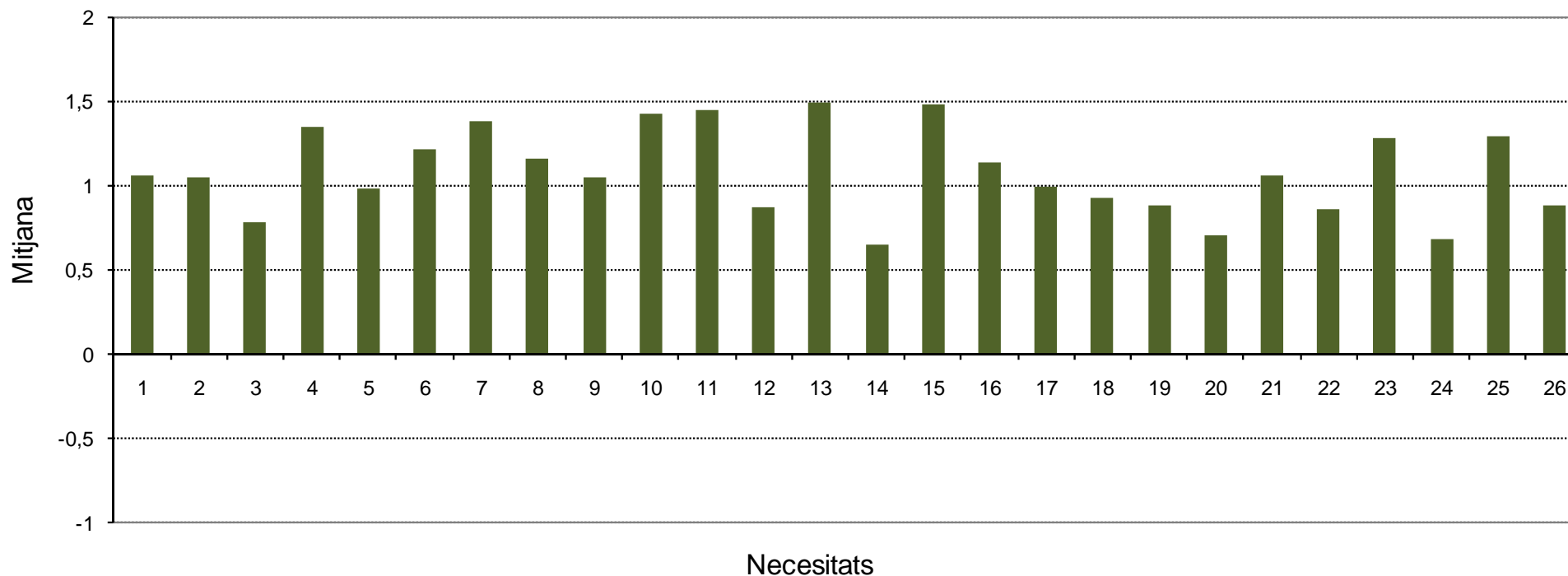
La capacitat de tenir independència econòmica continua sent un element important, i no és d'estranyar, considerant la poca presència en la mostra de dones amb treball estable.

Per altra banda, veiem com les dones joves no seleccionen entre les necessitats prioritàries les que tenen a veure amb les relacions entre mares i fills/es, probablement perquè encara no tenen fills o filles, o perquè estan en una edat en la que els conflictes intergeneracionals no són particularment greus.

Aquest element ens porta a reflexionar sobre el fet que, probablement, si creem tallers per a mares i filles, les més joves no estaran tant motivades en participar com les dones més grans.

Les necessitats de creixement personal continuen sent molt importants, especialment les que tenen a veure amb aprendre a enfrontar situacions estressants o de canvi i les que tenen a veure amb l'autonomia com a dones: "Sentir-me forta per a dirigir la meva vida".

Gràfic 18: Grau d'importància declarada mitja de cada necessitat (mitjana aritmètica). Dones immigrades

- 1. Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.**
3. Aprendre a relacionar-me amb la meva parella sense ser discriminada.
5. Aprendre a educar als meus fills/es en aquesta societat tant canviant.
- 7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.**
- 9. Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, roba...**
- 11. Conèixer quins són els meus drets i deures.**
- 13. Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.**
- 15. Relacionar-me amb persones d'altres cultures.**
17. Ser dona en una cultura diferent a la meva.
19. Conèixer els nous rols d'homes i dones en la societat actual.
- 21. Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.**
- 23. Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.**
- 25. Conèixer el funcionament d'aquesta cultura.**

- 2. Aprendre a educar als meus fills/es estant en una nova cultura.**
- 4. Conèixer i respectar una altra cultura.**
- 6. Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.**
- 8. Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.**
- 10. Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.**
12. Tenir assistència jurídica en possibles situacions de crisi: divorci...
14. Aprendre sobre la meva sexualitat i les relacions sexuals.
- 16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.**
18. Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.
20. Saber més sobre com tractar el tema de les drogues.
22. Compartir el fet de ser mare i jove.
24. Poder enfrontar-se a la coacció sexual.
26. Aprendre a gestionar els conflictes amb els meus pares.

Seguint la mateixa proposta, dividim les necessitat més destacades per les **dones immigrades** en els 4 blocs definits anteriorment (en vermell les més compartides):

COMPETÈNCIES GENERALS

2. Aprendre a educar els meus fills/es estant en una nova cultura.
7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.
10. Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.
13. Aprendre a cuidar la meua salut i tenir hàbits de vida saludables.
21. Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.

CREIXEMENT PERSONAL

6. Sentir-me forta per a dirigir la meua vida.
16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.
23. Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.

EXPERIÈNCIES

1. Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.
9. Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, roba...
15. Relacionar-me amb persones d'altres cultures

CONEIXEMENTS I EINES DE SUPORT

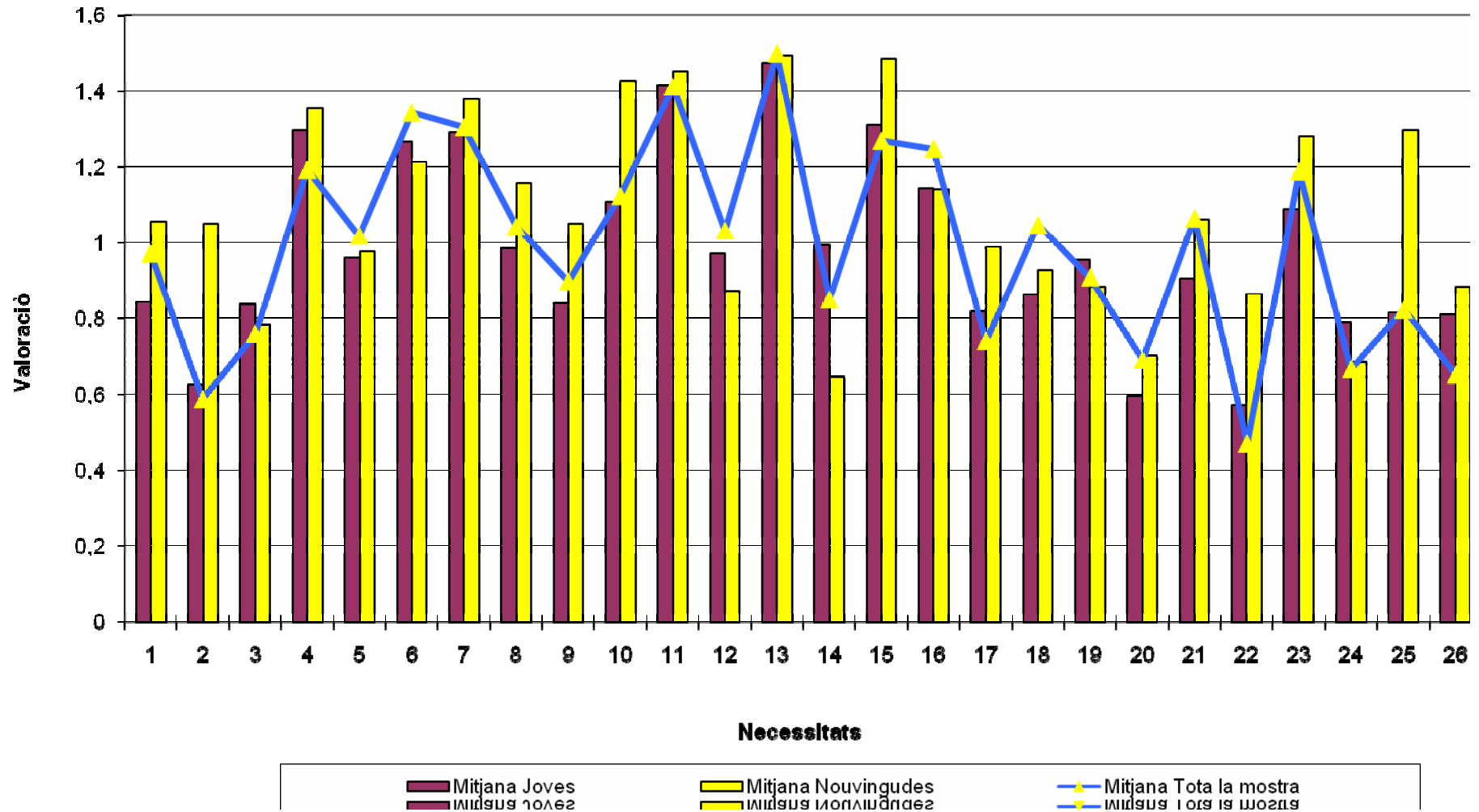
4. Conèixer i respectar una altra cultura.
8. Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.
11. Conèixer quins són els meus drets i deures.
25. Conèixer el funcionament d'aquesta cultura.

En aquest cas, les necessitats del bloc de Creixement personal no són viscudes com a prioritàries. En canvi, els blocs de Coneixement i eines de suport i Competències generals són les necessitat més sentides. És obvi que les dones immigrades necessiten més informacions i coneixements generals sobre la cultura en la que estan vivint que les dones autòctones.

De fet, és rellevant la importància que donen a tots els ítems relacionats amb els canvis culturals, com per exemple "Aprendre a educar als meus fills/es estant en una nova cultura", "Relacionar-me amb persones d'altres cultures", "Conèixer i respectar una altra cultura", "Conèixer el funcionament d'aquesta cultura". Ens sembla que aquesta rellevància mostra una clara obertura i interès cap a les especificitats del lloc on estan vivint i aquesta tendència es confirma en l'interès que tenen en fer circuits experiencials relacionals i d'ajuda mútua amb altres dones. De fet, probablement, és entre el col·lectiu de dones immigrades on les xarxes socials poden ser més reduïdes i la seva creació pot configurar-se com una necessitat particularment important per recolzar-les en el seu projecte migratori.

Comparació de les necessitats de les dones que han respost el qüestionari

Gràfic 19: Mitjanes de les necessitats de la mostra, segons col·lectiu

Fent una anàlisi comparativa de les necessitat dels dos grups diana de la nostra recerca, podem observar que hi ha algunes necessitats que semblen ser molt importants pels dos grups, així com per a les dones en general; i d'altres adquireixen una importància rellevant per un dels dos grups.

Per ordre de puntuació obtinguda (en vermell les 2 més compartides):

NECESSITATS COMPARTIDES PELS DOS GRUPS:

- 13. **Aprendre a cuidar la meua salut i tenir hàbits de vida saludables.**
- 11. **Conèixer quins són els meus drets i deures.**
- 4. Conèixer i respectar una altra cultura.
- 7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.
- 1. Relacionar-me amb persones d'altres cultures. (compartida, però més important per a les immigrades)
- 16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.
- 8. Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat. (compartida, però més important per a les immigrades)

NECESSITATS IMPORTANTS ESPECIALMENT PER A LES DONES IMMIGRADES:

- 25. **Conèixer el funcionament d'aquesta cultura.**
- 23. **Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.**
- 1. Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.
- 2. Aprendre a educar als meus fills/es estant en una nova cultura.

NECESSITATS IMPORTANTS ESPECIALMENT PER A LES DONES JOVES:

- 14. Aprendre sobre la meua sexualitat i les relacions sexuals.

A partir d'aquesta anàlisi podem identificar **tres línies de treball prioritàries** per donar resposta a aquestes necessitats:

1. Per a les dones en general, amb especial interès per les dones dels *grups diana*:
 - Treballar elements d'apoderament que contribueixin al seu creixement personal, aportant informacions i coneixements pràctics que ajudin a la gestió de la pròpia vida.
2. Tallers dirigits específicament a dones immigrades:
 - Treballar sobre tots els aspectes del procés migratori, amb particular atenció a donar eines per aprendre a viure a Catalunya i facilitar la creació de xarxes.
3. Tallers dirigits especialment a les dones joves:
 - Combinar aspectes de creixement personal, i de coneixement i respecte de les diferències, amb qüestions més relacionades amb la gestió de les relacions sexuals i afectives.

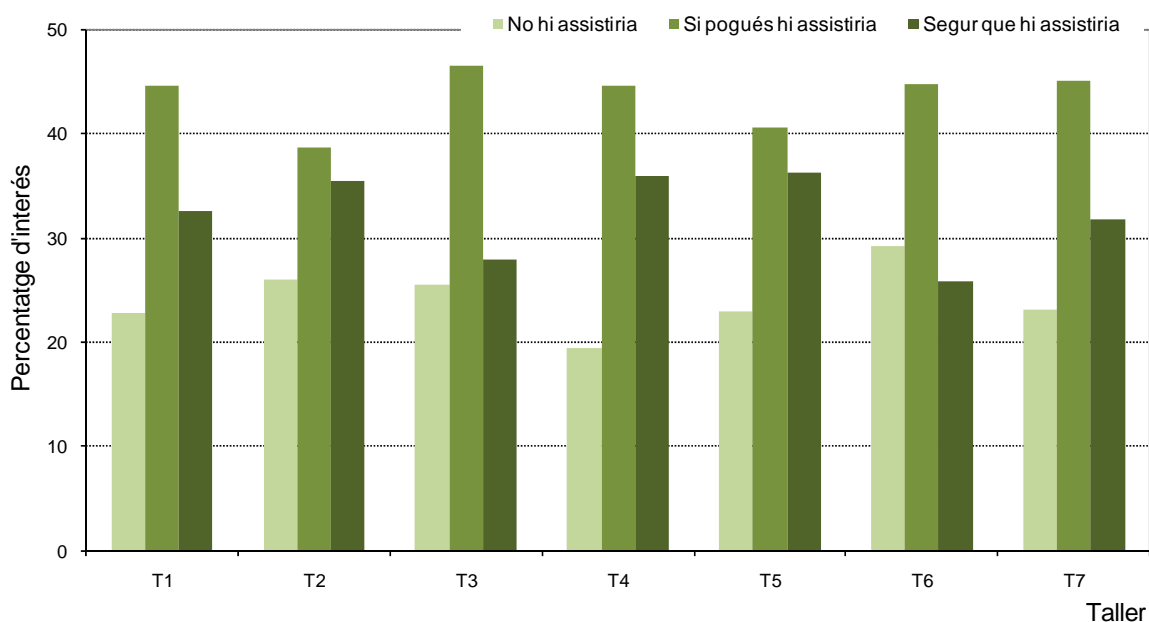
5.1.4. INTERÈS PER PARTICIPAR EN TALLERS

Analitzem ara les respostes a la pregunta “Indica si assistiries o no a tallers que tractessin els temes següents”:

- T1. Relacionar-me i comunicar-me amb els altres:** fills i filles, pares i mares, parella, problemes de relació i comunicació.
- T2. Fer amistats:** escoltar els altres, expressar-me i parlar dels meus problemes, veure punts de vista diferents.
- T3. Participar com a membre aquesta comunitat:** conèixer els meus drets en aquesta societat, conèixer serveis que estan al meu abast, aprendre sobre participació política.
- T4. Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana:** drogues, ser jove i mare, assistència jurídica, independència econòmica, planificar el temps i enfrontar l'estrès.
- T5. Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària:** redefinir el rol de dona, lluitar contra la discriminació, implicació de la parella a la llar, gestió de càrrecs de responsabilitat, tenir un espai propi.
- T6. Conèixer el funcionament d'una cultura diferent:** solucionar problemes amb fills/es adolescents en una nova cultura, rols femenins diferents en la cultura d'origen, esperances i expectatives frustrades.
- T7. Conèixer el meu cos:** autoconeixement del propi cos i de la sexualitat, hàbits de vida saludable, poder enfrontar-se a la coacció sexual.

Com podem veure, les dones que han contestat al qüestionari estan força interessades en participar a tots els tallers proposats encara que hi hagi diferències en el grau d'interès mostrat.

Gràfic 20: Distribució de la mostra segons el grau d'interès declarat per cada taller

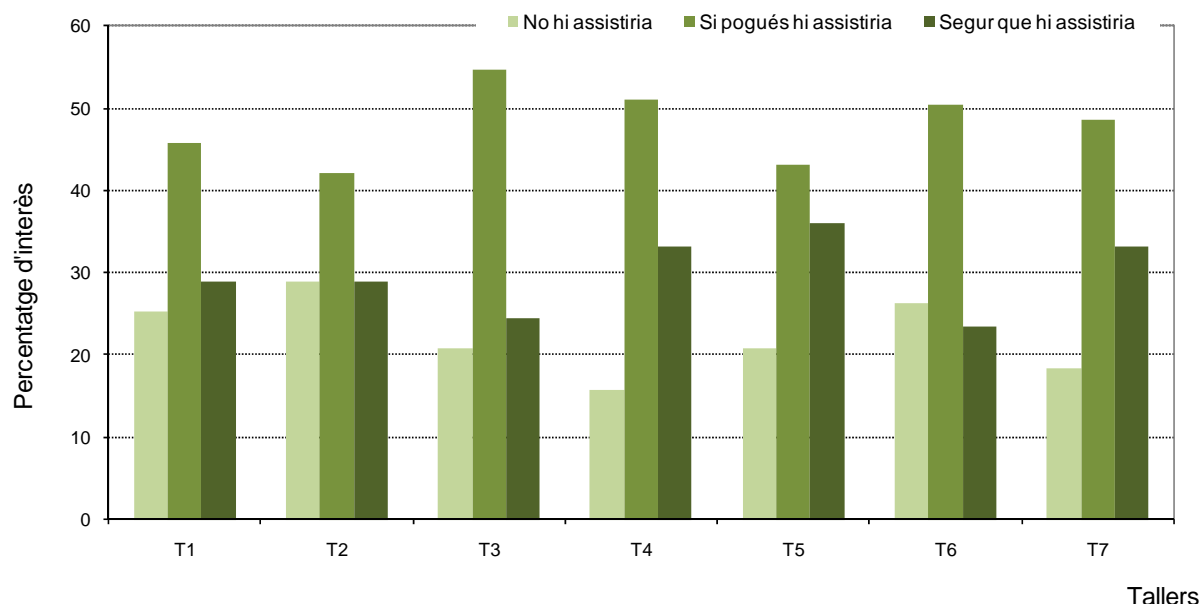

El taller 4 “Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana” és el que suscita més interès general (només un 19,4% diuen que no assistirien) i és sempre aquest taller, conjuntament amb el 5 “Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d’una societat masclista a una més igualitària” on hi ha més respostes contundents en el sentit que segurament hi hauria participació (36% i 36,3% respectivament).

El taller 6 “Conèixer el funcionament d’una cultura diferent” és el que menys interessa a les enquestades (el 29,3% no participaria a un taller d’aquest tipus). Aquesta dada ens podria semblar sorprenent considerant que les necessitat associades a aquest taller obtenien una puntuació bastant alta en l’anàlisi de necessitat. Probablement, però, ens indica que les dones senten aquesta necessitat però no creuen que s’hagi de tractar com a temàtica específica d’un taller sinó de manera transversal, cosa que, d’altra banda ens sembla molt encertat.

Creiem ara interessant analitzar les respostes a aquestes preguntes distribuïdes en funció dels grups diana. Comencem per les respostes de les **dones joves**.

Gràfic 21: Distribució de les joves segons el grau d’interès declarat per cada taller

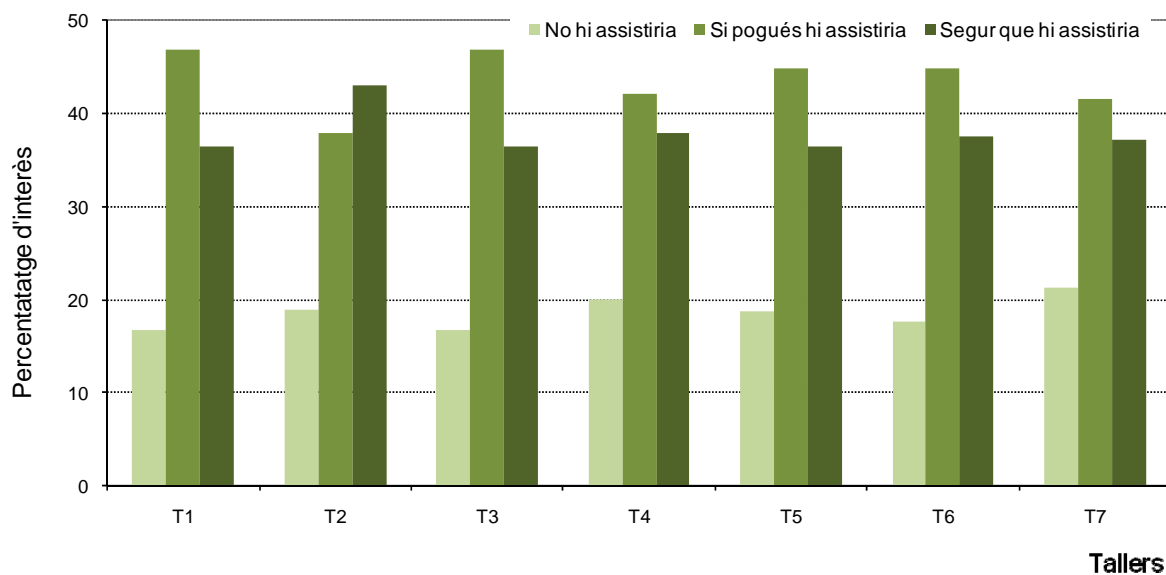

Podem veure que el taller 4 continua tenint èxit entre les joves, seguit de prop pel setè “Conèixer el meu cos”. No podem obviar la relació entre aquesta temàtica i la necessitat, específicament evidenciada per les joves d’ “Aprendre sobre la meua sexualitat i les relacions sexuals”.

Tanmateix, si bé aquests dos són els tallers en els que menys joves diuen que no hi assistirien, és el cinquè “Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d’una societat masclista a una més igualitària” on sembla que hi ha més seguretat en que es participaria (seguit pel 4). En canvi, el que menys atrau les joves és el segon “Fer amistats” seguit pel sisè “Conèixer el funcionament d’una cultura diferent”. Segurament és el grup de dones joves el que té més facilitat per tenir una xarxa social rica i per això no identifica el fer amistats com una prioritat per un taller.

Mirem ara les respostes de les **dones immigrades**.

Gràfic 22: Distribució de les immigrades segons el grau d'interès declarat per cada taller

En primer lloc, podem veure que molt poques de les temàtiques proposades atrauen menys del 20% de les dones immigrades; de fet l'única que està en aquesta categoria és la proposta 7 "Conèixer el meu cos". Tanmateix, les que estan interessades en aquest taller semblen estar força decidides a participar-hi (la diferència entre les que segur que assistirien i les que probablement ho farien és molt reduïda).

En general, les dones immigrades han expressat el seu interès a participar d'una manera més contundent que les altres. La resposta "segur que hi assistiria" apareix més sovint, en comparació a les de "si pogués, hi assistiria". Això és especialment clar en el cas del taller 2 "Fer amistats", cosa que és coherent amb la necessitat detectada de relacions i xarxes socials dins d'aquest col·lectiu.

De nou, les temàtiques del taller 4 semblen ser les que més interessen, declarant que segur que hi participarien un 40% de dones immigrades i un 43,4% que probablement assistirien. Però, les dones immigrades estan molt interessades també en els tallers 1 i 3 ("Relacionar-me i comunicar-me amb els altres" i "Participar com a membre aquesta comunitat", respectivament) que, com veiem, tornen a ser temàtiques relacionals i de participació en un nou context social.

5.2. RESULTATS DE L'ESTUDI DIAGNÒSTIC QUALITATIU

5.2.1. METODOLOGIA D'ANÀLISI

La informació recollida mitjançant les entrevistes semiestructurades ha estat objecte d'una anàlisi de contingut (Krippendorff, 1990). Les tasques que ha comportat han estat: reducció i organització de la informació mitjançant taules de contingència, creació de mapes conceptuals, entre d'altres, amb la intenció de tenir una comprensió el més analítica possible de la informació recollida. Posteriorment, s'ha utilitzat el programa informàtic *Atlas-ti* com a suport per a l'anàlisi i codificació de la informació. Aquest programa es troba dins la modalitat de programes orientats a la "*Theory Building*" i permet fer una anàlisi qualitativa de grans cossos de dades textuais, avançant des de tasques bàsiques de codificació i recuperació fins a l'elaboració de teories o models conceptuals.

El procés d'anàlisi amb l'Atlas-ti es va realitzar en tres fases. En primer lloc, una inductiva, en la qual s'ha anat definint, de manera emergent, uns sistemes de categories en relació a les funcions i els col·lectius atesos per a les associacions, i a les necessitats de les dones detectades per les mateixes. La segona, més deductiva, va consistir en localitzar en les transcripcions de les entrevistes els indicadors identificats amb anterioritat i en categoritzar les funcions de les associacions i les necessitats de les dones. Finalment, en la darrera fase, es va decidir analitzar d'una manera més descriptiva, sense crear categories, les relacions que les associacions mantenen amb altres serveis i les estratègies metodològiques que les associacions posen en marxa per a detectar les necessitats.

Es va prendre com a unitat de registre cadascuna de les dimensions de les entrevistes i com a unitat de contingut les paraules que configuraven un paradigma significatiu. Posteriorment, es van extreure del text les diferents formes semàntiques que feien referència a aquest paradigma.

Per altra banda, creiem convenient, inclòs en aquells apartats en els què hem definit un sistema de categories, no presentar els resultats d'una forma merament quantitativa sinó acompanyar-los d'exemples extrets dels discursos de les entrevistades per a no perdre la riquesa de les seves narracions.

5.2.2. FINALITAT I FUNCIONS DE LES ASSOCIACIONS

La primera dimensió de l'entrevista era conèixer les finalitats i funcions de les associacions participants²². Les entrevistades parlaven lliurement de la història de l'associació, (barrejada amb la seva història personal), del procés i desenvolupament seguir per la mateixa, etc. Les dades recollides ens permeten fer una anàlisi a partir de les narratives lliures de les persones entrevistades, atenent a l'element col·lectiu. Aquesta anàlisi ens aporta un mapa, reduït, però comprensiu, de les finalitats i funcions que el teixit social

²² Vegeu la relació a l'Annex 7

Sistema de categories i definició

A continuació, descrivim les tipologies de funcions i finalitats de les associacions, tal com les hem anat definint a partir de l'anàlisi de les entrevistes.

- **Acollida i tractament de la diversitat:** Actuacions que les associacions estan duent a terme a fi de donar resposta a la creixent diversitat que resulta del canvi demogràfic i sociocultural que viu la ciutat de Barcelona. S'entén l'acollida i tractament de la diversitat com el reconeixement de la persona immigrada i l'ajut en la seva integració gradual al país d'acollida. Algunes de les actuacions que es porten a terme són: acompanyaments, donar a conèixer el país i els trets de la nostra cultura, guiar, protegir, vetllar pel respecte als drets de les persones immigrades, assessorar, impulsar, organitzar i planificar activitats que afavoreixin i possibilitin la integració, i informar a nivell jurídic-laboral.
- **Igualtat d'oportunitats home-dona:** Inclou totes aquelles estratègies que l'associació posa en marxa amb la intenció d'assolir la igualtat real entre les dones i els homes a la societat, eliminant estereotips, discriminacions, actituds i obstacles que dificulten aquesta igualtat. Amb aquestes estratègies es vol donar compliment a la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva d'homes i dones. Per això, es promouen mesures tals com afavorir la incorporació, la permanència i el desenvolupament de la dona al món laboral i, en general, obtenir una participació equilibrada de dones i homes en tots els àmbits.
- **Millorar el nivell de participació:** Es defineix com a una de les actuacions que emprèn l'associació per a fomentar "que cada persona pugui ocupar el seu lloc en la societat i contribuir al desenvolupament d'aquesta, independentment del nivell del que es tracti" (O'Shea, 2003:29). La participació activa és un element fonamental per a l'estabilitat democràtica, "*és un dret de ciutadania, una acció col·lectiva i social que genera un compromís i una responsabilitat compartida que permet intervenir en les decisions (un dels drets bàsics de la persona), crear oportunitats per al desenvolupament de capacitats i afavoreix o expressa un sentiment d'identitat a una comunitat, sempre i quan es practiqui en clau d'equitat*" (Folgueiras, en premsa). Les mesures que emprenen les associacions per a millorar el nivell de participació inclouen el desenvolupament de les capacitats en matèria de participació i la reducció dels obstacles per a practicar-la.
- **Apoderament de les dones:** S'entén com a mesura empresa per les associacions per a que les dones siguin capaces d'enfortir les seves capacitats, confiança, visió i protagonisme com a grup social, per impulsar canvis positius de les situacions que viuen, és a dir, per a donar poder i capacitar. Busca, no només una millora de la condició de les dones, a través de la satisfacció dels seus interessos pràctics; sinó també una millora de la seva posició en les relacions de gènere, o a través de la satisfacció dels seus interessos estratègics. Una persona (o col·lectiu) estarà *apoderada* quan s'ha produït un increment en la seva capacitat, ja sigui individual o col·lectiva, sent més autònoma i autosuficient. Inclou accions com: tenir en compte els interessos de les dones, millorar la seva situació personal, fomentar l'autonomia, afavorir la creació i l'enfortiment de la seva xarxa de relacions socials i/o atendre necessitats vinculades al gènere.
- **Oci i Lleure:** Inclou totes aquelles mesures empreses per l'associació per a la promoció de la persona des de l'educació, especialment en el temps lliure i l'acció social, contribuint a la plena realització de la persona en totes les seves dimensions: el seu benestar, qualitat de vida, felicitat, estat psíquic i físic...

- **Atendre les necessitats bàsiques de ciutadania:** Es defineix com el conjunt d'intervencions que tenen com a objectiu garantir les necessitats bàsiques dels ciutadans/es, posant atenció en el manteniment de la seva autonomia personal i promovent el desenvolupament de les capacitats personals, en un marc de respecte per la dignitat de les persones. Aquestes intervencions es fan en vers:
 - La Salut
 - L'Aprenentatge de la llengua catalana i castellana
 - L'Assessorament acadèmic i laboral
 - La Formació (laboral, contextual, etc.)
 - La Sensibilització cap a un col·lectiu desfavorit
 - La Qualitat de vida
 - L'Habitatge

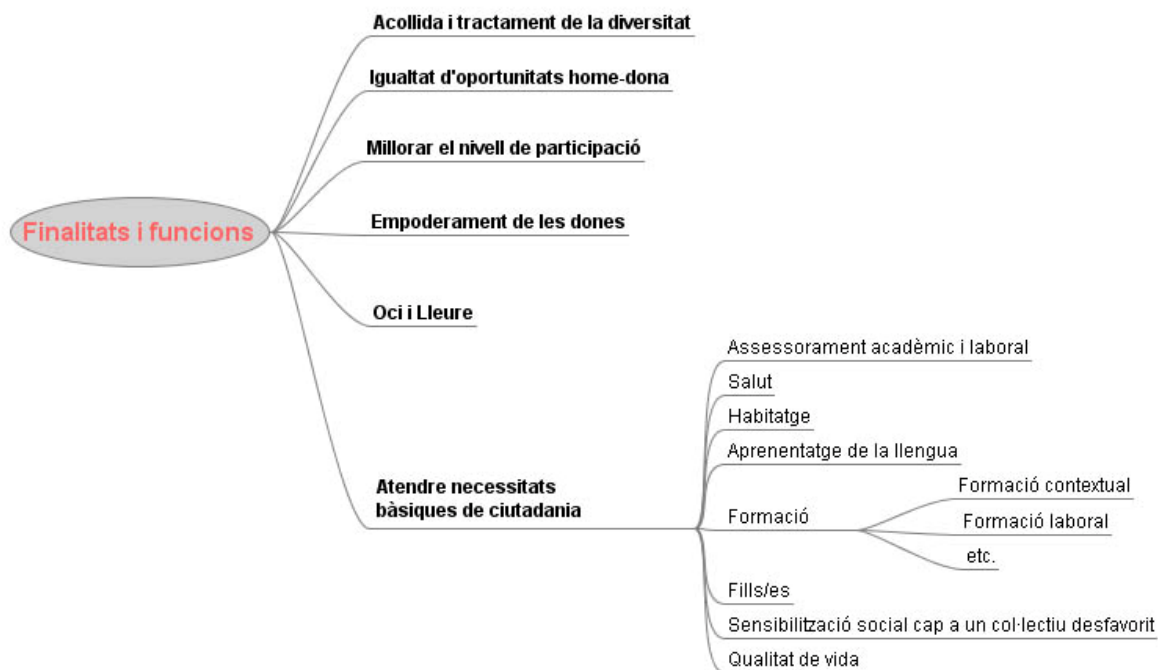
En la següent taula especificuem els indicadors identificats per cada una de les categories.

Taula 8: Finalitats i funcions de les associacions

Categories	Indicadors
Acollida i tractament de la diversitat	<ul style="list-style-type: none"> • Acompanyar • Conèixer el país de destí i cultura • Diferències culturals • Guiar, protegir • Respectar el dret dels treballadors • Assessorar • Impulsar • Informar (jurídicament, a nivell laboral)
Igualtat d'oportunitats home-dona	<ul style="list-style-type: none"> • Estratègies per aconseguir la igualtat • Eliminar estereotips, discriminacions, actituds sexistes, etc.
Millorar el nivell de participació	<ul style="list-style-type: none"> • Compromisos socials • Responsabilitat social • Foment de la participació • Drets de ciutadania • Oportunitats per a la participació • Reducció d'obstacles
Apoderament de les dones	<ul style="list-style-type: none"> • Tenir en compte els seus interessos • Millora de la situació personal • Autonomia • Xarxa de relacions socials • Xarxa de recolzaments socials
Oci i Lleure	<ul style="list-style-type: none"> • Educació en el lleure • Preparar viatges • Cultura • Recursos • Formació lúdica
Atendre necessitats bàsiques de la població	<ul style="list-style-type: none"> • Formació (contextual, laboral, en general) • Salut • Habitatge • Fills/es • Sensibilització social cap a un col·lectiu desfavorit • Ajuda a la inserció, acompanyament • Qualitat de vida • Aprenentatge de la llengua • Assessorament acadèmic i laboral

Creiem interessant mostrar un mapa conceptual de les funcions i finalitats recollides.

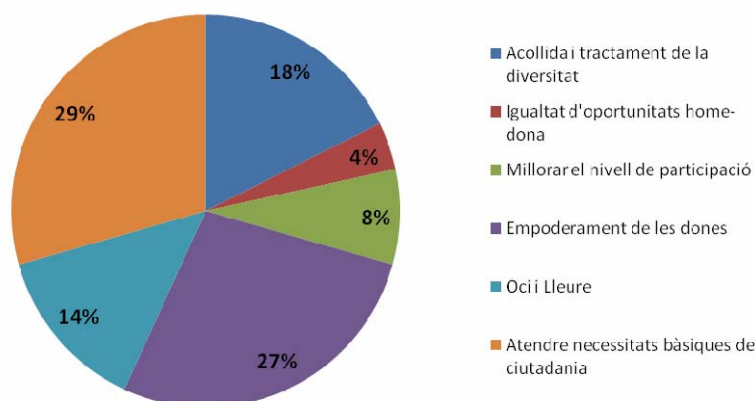
Mapa 1: Distribució de les finalitats i funcions de les associacions

Finalment, i gràcies al suport del programa informàtic *Atlas.ti*, hem fet una anàlisi quantitativa de les finalitats i funcions de les associacions. Tanmateix, hem de tenir en compte que en aquesta anàlisi hem considerat totes les funcions expressades per les associacions durant les entrevistes. Així que els percentatges calculats són en relació al nombre de funcions descrites i no al nombre d'associacions.

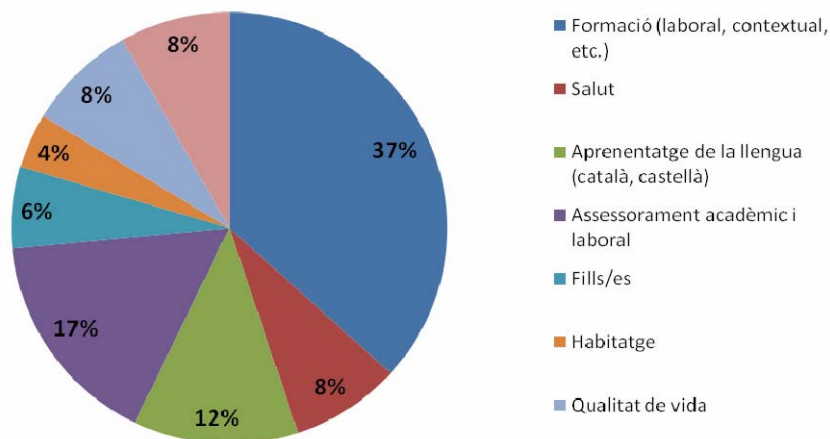
En el gràfic següent es mostra com les finalitats i funcions de les associacions que més destaquen són: atendre necessitats bàsiques de ciutadania (29%), apoderament de les dones (27%) i acol·lida i tractament de la diversitat (18%), precedides d'oci i lleure (14%), millorar el nivell de participació del col·lectiu atès (8%) i aconseguir la igualtat d'oportunitats home-dona (4%).

Gràfic 23: Finalitats i funcions de les associacions (%)

El conjunt d'intervencions que s'inclouen a la categoria "Atendre necessitats bàsiques de ciutadania" es mostren al gràfic següent. S'aprecia clarament que les necessitats bàsiques més cobertes són: la formació (37%), l'assessorament acadèmic i laboral (17%) i l'aprenentatge de la llengua (12%).

Gràfic 24: Distribució % de la mostra segons les necessitats bàsiques de ciutadania

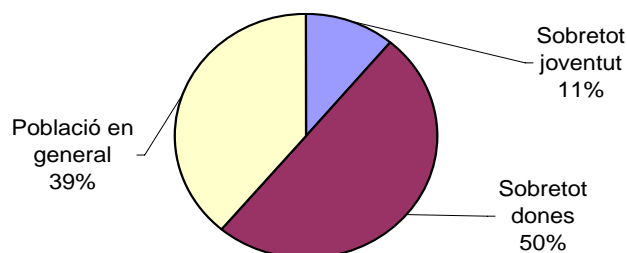

Població atesa per les associacions

De la mateixa manera, hem trobat interessant fer una anàlisi de la població atesa per les associacions contactades, a partir de la narrativa lliure de las entrevistades.

Al gràfic següent es mostren la distribució. Un 50% de les associacions consultades atén exclusivament dones, un 39% atén població en general (homes, dones, infants i adolescents), mentre que la resta atén majoritàriament joves (nois i noies). És el cas les entitats 1 i 1B: "Que sigui específicament joves implica una franja molt àmplia: des de joves adolescents de 14 anys a joves adults de 30 anys que potser ja tenen fills, tot i que hi ha un tant per cent major d'estudiants de 14 a 25 anys que és la franja que utilitza més recursos del centre". La població immigrada quasi no arriba a aquest espai ("en el cas del Carmel, que últimament hi ha molta població immigrant sud-americana, quan hi ha un concert de *reggetton* venen i coneixen el centre. A la resta d'activitats no assisteixen, o bé perquè no tenen aquesta necessitat, o bé perquè ja tenen punts on es reuneixen amb altres joves").

Gràfic 25: Població atesa per les associacions (%)

Les dones ateses per les associacions entrevistades, presenten característiques molt variades –segons l'edat, condicions socials, etc.-:

- dones en situació d'exclusió social, sovint derivades de Serveis Socials
- dones en situació de vulnerabilitat: sense xarxa social, amb pocs recursos, baixa formació, carències econòmiques, etc.
- mares
- dones immigrades (llatinoamericanes, pakistaneses, marroquines, xineses, gitanes, etc.)
- treballadores sexuals
- joves que estan en moment de transició del món acadèmic al laboral
- dones amb nivells alts d'estudis que volen inserir-se laboralment
- dones de classe social mitja-alta
- dones de la tercera edat: vídues, jubilades, etc.

En relació a la població migrada, podem afirmar que un 61% del col·lectiu atès a les associacions és immigrant o majoritàriament immigrant, respecte del 39% de persones autòctones ateses.

5.2.3. LES NECESSITATS DE LES DONES A PARTIR DE LA PERCEPCIÓ DE LES ASSOCIACIONS

Amb aquest apartat intentem respondre als objectius específics 1 i 2 :

- Detectar les necessitats de les usuàries dels PIADs, en relació al treball que es pot fer en grup.
- Analitzar les necessitats de les dones, amb especial atenció a les dones joves i a les dones immigrades, per tal de posar-les en relació amb el treball que es pot fer en grup des d'aquest servei.

Les necessitats pròpies de les associacions, recollides mitjançant les entrevistes semiestructurades, també han estat objecte d'anàlisi de contingut amb el suport del programa informàtic *Atlas.ti*. El procediment seguit ha estat el mateix que l'anteriorment descrit. Aquí hem d'afegir que, per torbar el percentatge de la categoria, utilitzem la totalitat de les entrevistes com a document únic i comptabilitzem el numero de vegades que apareix cadascun dels indicadors en cadascuna de les entrevistes. Per exemple, la categoria creixement personal va sorgir a partir del procediment inductiu de lectura de totes les entrevistes i el registre de termes que per a nosaltres entraven dintre d'aquest concepte com: crear espais de creixement, de confiança i llibertat, que permetin treballar les angoixes i pors de les dones, la baixa autoestima, l'afectivitat i la sexualitat, la descoberta d'una mateixa, etc. El següent pas va consistir en la recerca del nombre de vegades que apareixien aquests indicadors que caracteritzaven aquesta categoria en el conjunt del material.

Necessitats de les dones, segons les associacions entrevistades

A continuació, desenvolupen la definició de cadascuna de les categories identificades, que recullen les necessitats detectades per les associacions, i afegim una cita com a exemple. De fet, són moltes les cites que es podrien afegir però, per raons d'espai, hem hagut de fer una selecció. Les definicions són el més complertes possible, incorporant la descripció de tots els apartats que han sortit a partir de les entrevistes a les associacions.

- **Recolzament en el procés migratori:** Aquesta necessitat inclou totes aquelles estratègies d'inserció ciutadana que segons les associacions són necessàries per a la integració de les persones immigrades. El procés migratori s'inicia amb l'emigració, quan una persona o grup marxa del seu lloc d'origen durant un període de temps perllongat o indefinit. Una de les seves etapes més importants és l'assentament. Aquest assentament a la societat receptora planteja el treball de les següents temàtiques: reconeixement d'un procés migratori, suport afectivo-moral; treball del dol migratori; coneixement de l'entorn; procés de reagrupament familiar; aprenentatge de noves formes de funcionament; etc.

*“Una molt important penso que és el **reconeixement del procés migratori** per exemple, de que hi ha hagut un procés, un trencament, o un canvi, o hi ha hagut.... és a dir, tot aquest trencament, tota aquesta vivència que t’ha fet deixar el teu país, les teves costums, el que tu coneixes com a propi, les olors, el... és a dir, la teva família, les teves arrels, etc, etc. i passar en una nova societat , moltes vegades el que has de fer aquí és renunciar a tot això, o sigui amagar o no poder expressar aquesta vivència de dolor perquè hi és, o sigui està allà, haver viscut aquest trencament, no poder-ho verbalitzar moltes vegades, no poder-ho expressar, i, per tant, queda invisibilitzat, i jo crec que moltes vegades una seria el reconeixement d’aquest procés de trencament .. pot ser una vivència que pot caure en temes de depressió, però és a dir, reconèixer una mica tot això que moltes vegades ha de quedar com a vivència persona però, a més a més, amagada i a més a més, en la societat d’acollida actual, doncs fins i tot, no sé, no està ben vist haver d’aguantar o haver de les crítiques pel fet de ser musulmà per exemple, pel fet de portar vel, pel fet de, una mica això, duna banda el reconeixement d’aquest procés o d’aquesta habitatge i poder-la expressar en el cas que sigui necessari.. , **necessitats d’elles viure, de com estan vivint elles una nova vida, en una societat d’acollida, elles com a dones? Elles com a mares? ..trobar espais per que s’expressin i visibilitzar una mica el que porten amb elles**”. (E14)²³*

“...el seu procés migratori condiciona i influeix molt a tot el que vulguin o es plantegin fer perquè cal treballar amb elles no des del moment que arriben aquí sinó des del moment que van sortir dels seus països i veure quina és la seva situació d’origen i quina és la seva situació aquí, veure també quins vincles familiars mantenen i no mantenen, de quina manera, en que han hagut de renunciar a l’hora de marxa, és a dir, tot aquest treball de tot ala seva trajectòria més del seu procés de migració treballar-lo molt perquè encara que no tel manifestin i que la seva demana probablement sigui vull formar-me, o vull aquesta feina o vull això, realment has de treballar tot això perquè veus al dia a dia que treballar amb tot això surten altres necessitats”. (E- 17)

²³ Referència de l'associació entrevistada. Veure l'annex 7

- **Formació en llengua i habilitats comunicatives:** La llengua és un instrument de comunicació i de participació social que ajuda les persones immigrades a relacionar-se amb la societat receptora. Les associacions i entitats creuen que l'accés al coneixement del català i el castellà és la primera acció a fer per a la inserció ciutadana.

*“una es **la llengua** i l'altra seria **la inserció laboral**... tot això limita perquè per exemple a nivell de feina, una persona que necessita feina i que té permís de residència però no de treball, o actualment amb la situació de crisi econòmica encara s'augmenta més, si el marit perd la feina... vull dir que les situacions són bastant... poses la dona en bastant situació de vulnerabilitat o de precarietat si no té regulada la situació a nivell de treball. ...doncs el **tema de feina, el tema de llengua, el tema de la informació, no sé...**” (E- 14)*

“Las necesidades de las mujeres serían más en conocer las estructuras del sistema sanitario y del idioma. Y luego formativas” (E- 11)

*“**Necesitan mayor nivel de información, tanto en el embarazo, en el parto y en el postparto. La información que se da ahora mismo a las mujeres no es adecuada, es escasa y dirigida a ayudar a los profesionales no a las mujeres ni a los bebés.**” (E- 4)*

- **Creació de xarxes socials:** Diverses entitats i associacions destaquen la manca d'estructura social, fruit de múltiples problemes, com poden ser l'escassetat de recursos, les dinàmiques i relacions que una persona estableix amb la comunitat, desconeixement de l'entorn i de la llengua, en el cas de persones immigrades, etc. Per això, consideren la creació de xarxes socials com una necessitat que cal tenir en compte perquè:
 - afavoreix un canvi d'actituds entre dones (combatre la solitud i les angoixes)
 - afavoreix una mobilització de voluntats i de forces individuals i comunitàries
 - afavoreix la participació
 - afavoreix la convivència i la integració de persones de diferents cultures
 - possibilita la creació d'un espai d'encontre i intercanvi entre persones immigrades i autòctones.

“Moltes dones es troben molt soles aquí. Com que la majoria són famílies patrilineals que viuen tota la família junta doncs clar llavors sí que troben a faltar molt el recolzament de la seva família en el sentit de que se sentin una mica recolzades aquí, el marit treballa i elles es passen tot el dia soles amb els nens. .. que entre elles estableixin lligams o sigui que quedin fora d'aquí també, perquè totes estan en una mateixa situació. Aquest sí que és un punt... La soledat, l'ansietat, la depressió, perquè tot és el mateix... una mica.” (E- 12)

*“Digamos que el grupo de apoyo a la lactancia quiere suplir un poco esta red de mujeres que vuelve, escucha y apoya a otras mujeres. O sea es un grupo madre-madre y que muchas mujeres vienen aquí y están, dicen que están deseando que llegue el miércoles y venir porque aquí se sienten acogidas y normales y bien y en casa están muy solas con su bebé y sin apoyo y el marido trabajando y tampoco cuando tienen problemas como que el bebé no para de pedir, no para de... no sé... mucha soledad, es difícil... **Necesidad de apoyo social, de recursos..**” (E- 6)*

“Espais de relació. Necessitat de relació perquè tenen una cultura molt tancada...”(E-7)

“Formació més personal: autoestima, apoderament, soledat, perquè és necessari.” (E- 9)

“...però que després també veus que realment el que estan buscant és crear xarxa entre elles, és buscar espais on puguin reforçar contactes, on puguin conèixer recursos, vull dir que en funció també de cada grup de dones, les necessitats implícites són unes o altres, però sí que en general el que veiem és que són dones moltes d'elles moltes d'elles amb situacions de soledat, no tant física probablement, pot ser més emocional, que busquen un recolzament.” (E- 17)

- **Creixement personal:** Recau en la necessitat de crear espais de creixement, de confiança i llibertat que permetin treballar les angoixes i pors de les dones, la baixa autoestima, l'afectivitat i sexualitat, la descoberta d'una mateixa, etc. Aquesta necessitat gira en torn a que la dona:
 - Prengui consciència de les seves potencialitats i limitacions
 - Comparteixi temes o dificultats que li generin conflicte, com a primer pas cap a la solució
 - Millori la seva qualitat de vida i afavoreixi el seu benestar
 - Connecti amb ella mateixa, amb el seu cos i emocions
 - Aprengui a reconèixer les seves necessitats i pugui satisfer-les
 - Es relacioni satisfactòriament amb els seus sentiments

“Espais per a elles, espais de relació, de creixement personal....Manca de xarxa social.... Temes de solitud important.” (E-3)

“El tema de l'autoestima no apareix mai com una necessitat que ella expressi, som nosaltres que ens adonem. En la mesura en que es fa un treball de millora del seu entorn, com de les seves capacitats i les seves habilitats en la formació, està incidint en el procés de l'autoestima i te n'adones. Ella mateixa s'acaba expressant d'una altra manera. Són coses molt vinculades a la situació que estan vivint. En la mesura en que es treballen les necessitats més primàries, aquests altres elements (autoestima baixa) van desapareixent.” (E- 5)

- **Resolució col·lectiva de les necessitats bàsiques primàries:** Fa referència a fer possibles les necessitats fisiològiques i de seguretat de les dones, que són vitals per a la pròpia existència. Les necessitats fisiològiques es refereixen a la necessitat d'aliments, aigua, benestar físic i material. La necessitat de seguretat a la necessitat de ser protegit del perill, les amenaces i la privació. Alguns exemples de necessitats primàries a les quals han fet referència varies associacions són: recursos econòmics, habitatge, alimentació, necessitat d'escoles bressol o la demanda d'ajudes econòmiques d'urgència.

“Després també de recursos econòmics, o sigui que molts cops, més que recursos econòmics, on deixar els fills, perquè clar elles molts cops no es poden pagar ni la guarderia pública i amb això tenen problema. Perquè si no poden pagar guarderia no poden deixar els fills en lloc, i llavors no poden treballar. I tot això és el peix que es menja la cua.” (E- 12)

“Necessitat de places de guarderia. Moltíssimes dones amb nen petit sense ningú més, dones solteres, famílies monoparentals que no poden treballar perquè les places a la guarderia són poquíssimes.” (E- 8)

“Necessitat d'articular algun lloc on quan els nens surtin de l'escola puguin estar allà per fer els deures i berenar perquè no estiguin sols. Perquè les mares estan treballant.” (E- 8)

*“El que ens costa més de poder atendre: qüestió **d’atenció a la petita infància... Habitatge.**” (E- 5)*

- **Relació mares i fills/es:** Fa referència a la necessitat de donar suport a les mares i fills/es amb l’objectiu que puguin enfrontar-se a situacions i problemes quotidians derivades o no en situacions conflictives que són fruit de la pròpia relació entre unes i altres; així com també, de contribuir en el restabliment de vincles i de confiança entre mares i filles. Aquesta necessitat es fa particularment rellevant per les dificultats que les dones han d’afrontar amb les càrregues familiars, les dificultats per a conciliar el treball remunerat amb el de cura, falta de temps, etc. S’hi inclou també tot allò que fa referència als canvis en les relacions mares-fills/es que són conseqüència directa de viure en una cultura diferent.

“Molts problemes en temes de reagrupament familiar, sobretot amb els adolescents, sobretot quan han estat separats de la mare durant molt de temps. La mare té la il·lusió de tornar a estar amb ells, i ells no entenen perquè han d’estar aquí amb una persona que només coneixen de que els enviava diners. A més a més viuen en domicilis que comparteixen amb molta gent, i la mare està tot el dia treballant a fora. Per tant els adolescents es troben sols i vaguegen pel carrer. Això implica molts problemes.” (E- 8)

- **Violència de gènere:** Necessitat social de combatre totes les formes de maltractament psicològic, d’abús personal, d’explotació sexual i d’agressió física a les quals es troben sotmeses les dones, en aquest cas.

“La violència viscuda perquè moltes han patit la violència en la seva infantesa o en la seva joventut amb la parella. Ho han viscut i no ho han pogut treballar mai. Expressar sí que ho expressen algunes, però en general és un tema que el carreguen en la seva història però que està allà, i veus que no està resolt, que suposa un patiment per elles perquè segueix estan present.” (E- 3)

“Jo crec que és molt important tractar la violència domèstica amb els homes, perquè jo sempre dic.. amb una dona li poses els valors occidentals, d’alguna manera, i el seu marit no canvia, estàs ajudant aquesta dona o l’hi estàs fent mal? Si intentem posar-los una llavor que les ofegarà... per tant jo crec que s’hauria de treballar amb el col·lectiu dels homes. És un tema pendent”. (E- 7)

- **Necessitats específiques juvenils:** Inclou les necessitats pròpies dels joves en la seva transició social (binomi educació/treball), en processos d’emancipació social, etc., és a dir, en afavorir la seva autonomia personal (habitatge, treball, salut, mobilitat, relacions de parella, etc.). L’assoliment d’aquestes necessitats els ajuda a situar-se en una posició més favorable en la vida adulta. A més a més, s’hi inclouen aquelles necessitats derivades de la gestió de les relacions de parella.

“Aquest tema de trobar parella cada vegada més jove (l’ideal de l’amor romàntic) ha tornat. En aquest sentit seria interessant fer un treball en el sentit de la independència, les relacions de parella..”. (E- 1)

“Quan parlen amb elles es troben amb la dificultat de conciliar la vida familiar i laboral en molts casos. Aquesta és una de les angoixes que tenen.” (E- 2)

- **Formació i Inserció sociolaboral:** apareix com a resposta a les dificultats d'inserció sociolaboral i a la necessitat de formació i d'obtenció d'una acreditació que permeti accedir a la borsa de treball; sobretot de persones i col·lectius desfavorits o amb menys oportunitats derivades de discriminacions de gènere, situacions personals, col·lectius en risc d'exclusió, persones immigrades. S'hi inclouen aspectes relacionats amb:
 - Formació a la població en general i específicament als immigrades i a la dona treballadora (ex. Alfabetització digital)
 - Defensa dels drets
 - Recerca de feina: contacte amb serveis i teixit social
 - Formació en recursos i habilitats per a la recerca de feina
 - Itineraris personalitzats d'inserció
 - Permisos, llei d'estrangeria, assessorament jurídic

“Tema laboral i formació, i dins de formació podríem incloure el tema de la llengua, normalment on fan orientació laboral també fan formació.” (E- 2)

“Formació. Algunes tenen formació però no poden convalidar-la. Això ja és més enllà del grup de dones, però aquí arriben moltes dones que acaben cuidant gent gran, neteja... i realment tenen estudis que no han pogut convalidar i que als seus països han treballat en temes molt millors que aquí. I això com a immigrades és una realitat que s'ha de donar a conèixer.” (E- 3)

- **Trencar estereotips socials generitzats:** Fa referència a trencar amb els valors i creences socials i de gènere dominants; que emergeixen de l'existència de determinades relacions de poder i desigualtats socials i que les manté. L'estigmatització social de certs col·lectius de dones, com poden ser dones que exerceixen la prostitució.

“Afectivitat i sexualitat. Aquí hi ha molta feina de relacions amb les parelles: de com es distribueixen els papers, les tasques, els rols canvien.” (E-3)

“Estigmatització social. Estem en una societat on funciona l'esquema de que la prostituta és lo pitjor, només hem de mirar els insults per a que ens fem una idea del que pot significar.” (E- 5)

El resum de les dimensions, categories i indicadors definit es presenta a la taula següent:

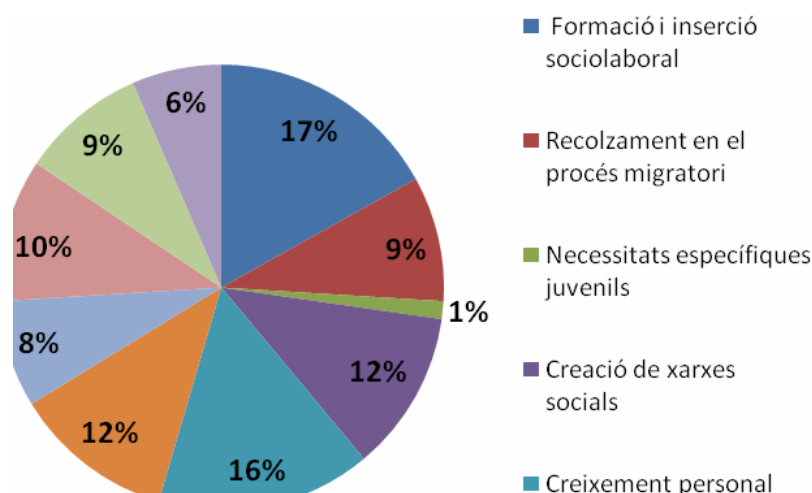
Taula 9: Coneixement de les necessitats de les dones que pertanyen a l'associació

Categories	Indicadors
Recolzament al procés migratori	<ul style="list-style-type: none"> • Reconeixement d'un procés migratori • Donar suport afectiu i moral • Treballar el dol migratori • Conèixer l'entorn on viuen • Necessitat de les dones d'aprendre històries culturals i connectar-se amb la nova societat • Aprendre noves formes de funcionament, noves conductes sense renunciar a la identitat • Procés de reagrupament familiar
Formació i inserció sociolaboral	<ul style="list-style-type: none"> • Donar formació a la població en general i als immigrades ex. Alfabetització digital • Defensa dels drets • Recerca de feina • Contacte amb serveis i teixit social per a la recerca de feina • Formació en recursos i habilitats per a la recerca de feina • Contacte amb empreses • Procés d'acompanyament • Itineraris personalitzats d'inserció • Millora de condicions de feina • Permisos, llei d'estrangeria, assessorament jurídic
Formació en llengua i habilitats comunicatives	<ul style="list-style-type: none"> • Dificultats en temes de comunicació • Necessitat de formació en llengua per a poder integrar-se • Necessitat de formació de la llengua per a poder relacionar-se
Creació de xarxes socials	<ul style="list-style-type: none"> • Combatre solitud de les dones i aïllament • Necessitat de crear espais de relació i comunicació • Trobades entre la població autòctona i immigrant • Espais de participació
Creixement personal	<ul style="list-style-type: none"> • Autoestima • Pors • Espais de relació, de creixement • Afectivitat i sexualitat
Resolució col·lectiva de les necessitats bàsiques primàries	<ul style="list-style-type: none"> • Recursos econòmics • Habitatge • Alimentació • Escoles bressol • Mobbing • Demanda d'ajudes econòmiques d'urgència
Relació Mares i fills/es	<ul style="list-style-type: none"> • Conciliació de la vida laboral i familiar • Càrregues familiars • Falta de temps • Relació mare-filla en una cultura diferent • Restabliment de vincles
Violència de gènere	<ul style="list-style-type: none"> • Casos de dones que han patit i pateixen violència de gènere
Necessitats específiques juvenils	<ul style="list-style-type: none"> • Joves i independència • Relacions de parella
Trencar estereotips socials generitzats	<ul style="list-style-type: none"> • Estigmatització social • Atendre qüestions de gènere

L'anàlisi de dades qualitatives ens mostra que les associacions, entitats i grups de dones entrevistats consideren la **formació i la inserció sociolaboral (17%)** com a primera necessitat. En segon lloc, les necessitats que segueixen són: **creixement personal (16%)** i **formació en llengua i habilitats comunicatives (12%)** i **creació de xarxes socials (12%)**.

L gràfic següent observem les categories establertes i la distribució per freqüència de les categories.

Gràfic 26: Distribució % de les categories de l'anàlisi qualitatiu

Estratègies de les associacions per detectar les necessitats de les dones

Vàrem trobar interessant analitzar en les entrevistes una dimensió no específicament plantejada en els objectius inicials, però que ens permetrà tenir més informació sobre les estratègies utilitzades per les associacions.

Es tracta de les estratègies que les associacions fan servir per recollir les necessitats per les dones. Sembla ser que, en general, no estan estructurades d'una manera clara.

Fent una anàlisi de contingut apareixen les següents categories:

1. L' associació no té un protocol per recollir aquestes necessitats perquè no tenen temps per estructurar com fer-ho.

"No, no tenim cap informe, ni hem fet cap enquesta... i no, això no ho havíem fet. Potser a nivell de la federació, però no de l'associació. Es podria fer però es necessiten mitjans, pagar a gent per fer-ho perquè és un treball... i aquí som tots voluntaris i no."(E- 17)

2. A partir dels informes que presenten les diverses comissions en que està dividida l'associació, però no s'especifica com és l'informe o quina classe d'informe es demana. També es parla dels informe que demana l'administració i a partir de l'elaboració d'aquest informe consideren que seria una estratègia per descobrir les necessitats.
3. Mitjançant enquestes d'opinió. Al finalitzar un grup de formació se'ls demana a les dones què les interessaria. Algunes associacions passen un qüestionari quan s'acaba una formació determinada.

“Cada vegada que es fa una activitat grupal, sobretot de formació, o reunió en grup, normalment es fa una valoració a partir de la qual es demana, les propostes, necessitats, què els interessaria? La valoració és com un recull de què han explicat, del que ens han dit. També es fa una avaluació on es demana nous interessos, noves propostes... no és un estudi de necessitats. Està centrat i vinculat a les activitats que es van fent.” (E- 5)

“No nosaltres a les dones quan estan aquí a la casa, quan se'n van sí que els passem una espècie de qüestionari per a veure com s'han sentit elles, i si que hi ha un apartat on posa quines necessitats no se'ls han cobert i què han trobat a faltar. La veritat és que sempre manifesten que estan molt bé i mai han manifestat en concret una necessitat explícita.

Una vegada vam fer un estudi més a fons d'aquest tipus de qüestionari, de tots els que havíem recollit, i vam veure que les demandes que feien sempre van dirigides a la millora del funcionament del recurs, més que a necessitats personals d'elles.” (E- 9)

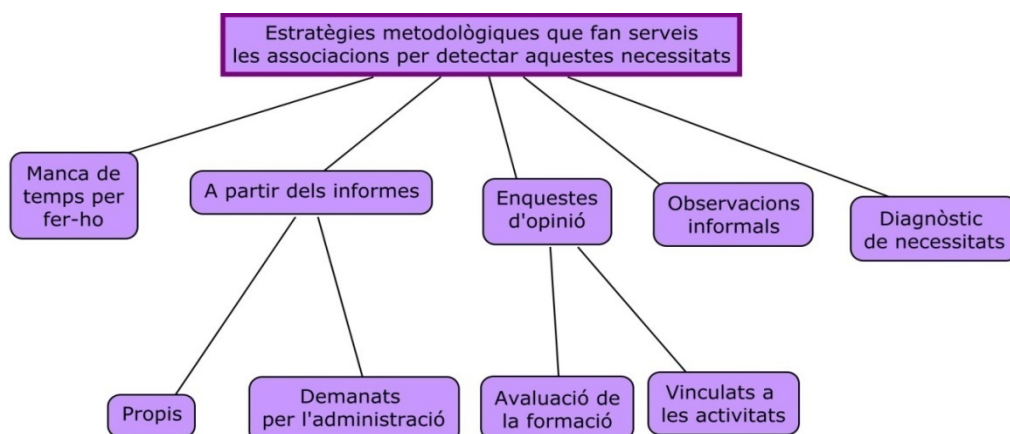
4. A partir de la mateixa experiència de dia a dia i a partir d'activitats senzilles

“A veure enquesta no n'hem fet cap pròpiament. Normalment penso que al menys de moment ho fem de manera més informal que no pas formal, perquè a nivell formal, les enquestes no arribarien a tothom i estaríem probablement bastant condicionades, perquè a nivell escrit no arribarien a tothom o el que sigui, normalment el que fem és recollir el que surt a les classes, a partir de les classes. Normalment les classes i potser no serien tan classes com sessions on es treballa la llengua i es té en compte altres aspectes i, doncs a partir d'aquí, potser sí que neixen moltes demandes ... i a partir d'aquí, inquietuds que van més enllà de la feina, perquè quan et venen a demanar feina com tu deies, això és una necessitat utilitària, darrere d'això n'hi ha mil altres...” (E- 14)

5. Només unes poques associacions tenen entrevistes en profunditats amb metodologies pròpies, o bé un diagnòstic de necessitats.

“Sí, ho hem fet, fins i tot en alguns estudis de recerca també fem entrevistes en profunditat amb algunes d'aquestes dones, amb altres projectes no tant de recerca sinó probablement més per interès propi per veure com ajustem l'oferta de serveis a aquestes necessitats, incorporem de vegades amb el mateix protocol d'acollida, algun tipus de preguntes que ja ens estiguin donant informació, i després també tenim metodologies pròpies com és l'anàlisi de culpabilitat que tenim per exemple una eina que és l'Astrolarius que és una eina que permet fer un recull molt més enllà de totes aquestes necessitats ... en el tema de mediació intercultural es va fer com un diagnòstic a nivell de necessitats de les dones en l'àmbit de la salut..”(E- 16)

Mapa 2: Resum de les estratègies metodològiques que van servir les associacions per recollir les necessitats de les dones

Què pensen les associacions de com els PIADs podrien cobrir aquestes necessitats?

Tenim molt poques dades d'aquesta dimensió, perquè poques entrevistades van contestar aquesta pregunta. Hem agrupat les respostes de les associacions en les següents categories:

1. Desconeixement del que fan els PIADs en profunditat

“El PIAD és un punt d’informació i atenció a la dona, per tant totes les necessitats de les dones hi podrien estar incloses, però no sé fins a quin punt és una entitat que les cobreix, no sé, no conec massa tampoc que fan amb profunditat.” (E- 4)

“La veritat és que no ho tinc clar. Jo la idea que tinc és que funciona com a un punt d’informació i atenció que després deriva.” (E- 5)

2. Un cert estigma atribuït als PIADs, relacionat només amb la violència masclista i que podria impedir a les dones apropar-se

“Als PIADs els han donat un estigma que sembla que sigui una mica Santa Teresa de Jesús, de solucionar problemes. Aquests centres d’ajut per la dona, tenen un carisma una mica tràgic, crec que no han sabut orientar i que queda lluny de nosaltres, del que fem aquí, i a més a més, que jo sé que són necessaris aquests punts. Una dona maltractada ha de poder anar a un lloc” (E- 10)

3. El PIAD tindria un perfil de dones molt concret, associat als serveis socials

“Jo la idea que tinc del PIAD és que és un servei que pot tenir una bona cobertura d’activitats, o el que sigui, però amb un tipus de població diferent a la que ens arriba a nosaltres. Jo crec que per al PIAD seria un repte important accedir a les dones que no són perfil de Serveis Socials... Jo, en la relació amb les dones del barri, i amb les altres entitats, veig que hi ha una part de dones que no està en un lloc ni en l’altre, ni està tan malament com per anar a Serveis Socials (si hi van els hi diuen que ja tenen un sou i no necessiten anar-hi), ni estan tan bé com per no necessitar ningú. Moltes vegades crec que aquest és el tipus de perfil que és un repte pel PIAD.” (E- 5)

Quines són les dificultats que poden tenir les dones de les associacions per assistir als PIADs?

Els dos apartats que segueixen intenten contestar a l'objectiu específic tercer: Millorar la resposta dels PIADs a les necessitats de les dones i afavorir la utilització d'aquest servei públic per part de dones joves i dones immigrades.

1. En relació a totes les respostes obtingudes per aquesta qüestió sobresurt, per la quantitat de vegades que apareix, el fet de la manca d'informació i la manca de difusió que es fa en relació al que són els PIADs. Aquesta difusió no només s'hauria de fer amb un tríptic, sinó amb estratègies específiques de marketing.

“Insuficiència d'informació del que es fa. Si no hi ha una bona difusió, una bona informació, i no només a través del tríptic que venen i tel posen aquí, sense explicació i sense... has de vendre el que fas, s'ha de treballar també. I em sembla que això no és fa.” (E- 17)

“Mira jo crec sincerament veient una mica també el que et comentava de les dones que venen aquí amb aquesta certa desinformació, no sé si podria dir desconeixement perquè probablement no és el 100% dels casos, però jo crec que una bona part dels casos jo crec que no coneixen amb prou detall què poden trobar en aquests punts i què els hi poden oferir i en què les podrien ajudar, jo penso que tot el que sigui gran part de serveis socials o aquest tipus d'ajudes, elles no acaben de conèixer o saber en què es poden nodrir d'això i ho viuen fins i tot com això, com un recurs més, aquí em donaran un altre tipus d'informació.” (E- 16)

“Jo crec que es desconeix encara, hi ha molt poca difusió, falta coneixement perquè... yo sí que he utilizado el PIAD para ciertas cosas y ha sido porque conozco a Maite, porque las conozco a todas y por ellas, pero encuentro que hay muy poca difusión.” (E- 15)

“Manca d'informació perquè no hi ha una difusió adequada...” (E- 4)

- 1.a Fins i tot, es diu que la difusió que es fa pot no ser adient, tenint en compte les característiques de les dones que atenen.

“Un altre tema és la desinformació, jo penso que per exemple en aquest sentit també jo penso que les associacions hem d'estar més informades, és a dir hem d'estar més informades dels diferents recursos que hi ha al barri, a la ciutat, i l'altra es també de les pròpies dones, que coneguin que hi ha. I en aquest sentit el que et deia casi al principi de dir, bueno, és que del PIAD nosaltres tenim tríptics que estan amb àrab, perfecte però, la meitat de les dones no escriuen en àrab, moltes sí, però moltes no tampoc.” (E- 14)

- 1.b Existeix també una confusió en quant a les funcions dels PIADs, què és exactament el servei, a què es dedica i com pot ajudar, orientar i assessorar les dones.

“La dona de carrer a la que sent “atenció de la dona”, pensa en violència només, entens? I això és negatiu amb la dona perquè tot i que potser n'hi hagi ambigu, però costa molt de reconèixer. Primer reconèixer-t'ho tu i després donar-ho a reconèixer a algú, de dir, jo em trobo així no..La difusió s'hauria de fer precisament dient el que no es violència i que pots anar a fer a un PIAD, .. Es per exemple, com quan vas a parlar amb l'assistent social es que estàs traduint casi vostè no té recursos i nosaltres li buscarem recursos, i NO, a vegades no són

recursos econòmics sinó d'ajuda d'entomar les coses, i a nivell social encara té aquesta fama, no és negativa, però com de desconeixença, sí, la gent vol ser... no ho sé. Una mica de desconfiança.” (E- 15)

1.c En el cas de les dones joves, encara és més notòria la necessitat de buscar vies d'apropar-se, més enllà de les institucionalitzades. Algunes de les estratègies que les associacions han comentat per fer aquesta difusió, que pugui atreure sobre tot a gent jove són:

“...boca a boca, penjar cartells a biblioteques, difusió d'informació mitjançant entitats i associacions juvenils, recursos específics, associacions esportives, etc.. (E1)

“Per arribar a les dones, intentaria arribar-hi a través d'instituts o centres formatius (fins i tot si tenen 18 anys perquè moltes vegades no han acabat els estudis o estan en procés, fins i tot universitats)”. (E1B)

“I pel que fa als treballadors, es poden buscar espais menys formals i anar a espais d'oci, discoteques... on ells acostumen a anar. S'ha de buscar on van. Per lògicament, per a fer un tipus de difusió d'informació o per aconseguir una informació determinada no aniràs a una discoteca..” (E- 1)

“Els joves i immigrants, per exemple, són col·lectius molt actius, però som nosaltres que hem d'anar a aquest col·lectiu, el col·lectiu no vindran a aquestes estructures, perquè fan coses, els joves fan coses però fora de les estructures molt institucionalitzades.” (E- 17)

2. Des dels PIADs hi hauria d'haver-hi més moviment cap al territori, o sigui, anar a buscar la gent, participar més activament en allò que es fa al territori. Entrar en contacte amb les dones a través d'activitats que es proposen i es porten a terme en les associacions i amb un contacte més regular.

“I també tot el tema de la participació, del que es fa, funciona si hi ha una bona participació, un bon sistema de participació, saps? Si hi ha una bona coordinació i una bona ajuda, i una curiositat, com per exemple vens tu ara mateix a preguntar què fas, si hi hagués un contacte més regular, més àgil, més mòbil, més tal,... la gent que es posa a organitzar les activitats, cada dia hi ha més gent que participa a les activitats, que es voluntària, que ve, i doncs això al PIAD hi ha una persona que està pagada mig dia no? a temps parcial, i una persona per tot un districte de tantes persones suposo que no té temps per anar, i estaria bé que una persona vingués a cada barri regularment a veure, a escoltar, a participar, a proposar, ella hauria de venir, proposar i així atraure més gent.” (E- 17)

“..a lo millor la primera cosa que diria és que si la facilitadora que vingués aquí i comencés a entrar en contacte amb les dones des d'aquí per després...”(E- 14)

3. Una relació molt estreta entre associacions i PIADs podria facilitar la derivació de les dones des de les associacions, ja que elles van a aquestes associacions amb unes demandes molt concretes. També es podrien connectar activitats de les associacions amb activitats dels PIADs i aprofitar activitats determinades, amb forta demanda, per treballar altres temes.

“Donar a conèixer certes activitats dins d'altres activitats en les quals ja hi hagi un col·lectiu de dones d'entrada. Donar a conèixer des d'altres tallers o recursos més

vinculats al treball que es fa als PIADs que existeixen certs tallers als PIADs que els podrien ser d'interès.” (E1)

“La nostra experiència és que aquestes dones han vingut aquí a fer unes demandes concretes: ajuda'm a comprar els llibres de l'escola... No venien a demanar jo necessito un espai on reflexionar, trobar-me on augmentar la meva autoestima... La vinculació que han tingut aquí doncs és perquè les hem ajudat a trobar un recurs quan ha estat possible. Elles estaven vinculades aquí per buscar un recurs específic i a partir d'aquí les hem conegut personalment i els hi hem fet una proposta. Les hem vinculat aquí. Jo crec que a partir de la vinculació aquí i de la seva experiència de grup i de treball i de tot el que hem fet, ara és més fàcil de que les puguem derivar cap al PIAD, de que les puguem informar del treball dels PIADs i de que elles s'animin a anar cap allà.” (E- 3)

“...jo no et parlo de joves, jo et parlo en general d'immigrades, on es posen en contacte és a les associacions que donen resposta a una gran quantitat de coses i la primera cosa que a lo millor expresses és una necessitat de llengua, i per tant, arriben directament o bé busquen llengua, però el que estan buscant-ne és un ambient cultural entre cometes on es tractin temes posa això interculturalitat, o sigui, a vegades entren per aquí perquè és el lloc on se senten més acollides, i potser el punt d'informació a la dona és com anar molt al moll de l'os entre cometes, i potser el que elles comencen es per recursos que donin resposta doncs a.. busco feina, o busco..” (E- 14)

4. Dificultat de les dones per compaginar l'horari de feina amb les feines de la llar, sobre tot en el cas de les dones immigrades que, en general, treballen moltes hores.

“Si troben feina a vegades, moltes vegades, l'horari de les classes és de 3 a 5 i si troben feina no poden conciliar-ho, i és un dels casos i l'altre és el trasllat. És a dir, amb el col·lectiu immigrant especialment hi ha aquest tema de que si hi ha feina amb un altre lloc ens en anem a un altre lloc i llavors això també passa bastant, més que a nivell familiar si hi ha alguna cosa. Jo penso que és més laboral i de mobilitat.” (E- 14)

“Depèn molt dels horaris. Aquestes dones treballen moltes hores a casa d'algú i els costa molt poder assistir a cursos i a tallers. Un dia el poden distreure, però més dies no. Si fos en dissabtes seria un altre assumpte però si no, res”. (E- 8)

5. Ha de funcionar millor la xarxa entre entitats i serveis.

“Home no jo penso que amb alguna cosa de vegades jo tinc la impressió, potser perquè estic a varios llocs que volem fer masses coses i llavors hi ha poca difusió de la cosa, és un grupet reduït que algunes és fantàstic que sigui un grup reduït, però és volen fer moltes coses i aquí a Sarrià que hi ha un Casal, un altre Casal i un grup i un altre grup i tal i tal es fan moltes activitats i de vegades tens una i altra no saps ni quina fer i que llavors, quien mucho abarca poco aprieta, no? i potser a vegades hem de dir, ep! ... participem de les que fan i no ens multipliquem, no ens passem de fer masses masses activitats, perquè s'han de poder pair bé. Hi ha molta oferta i val més aprofitar també l'oferta que hi ha. Això ho hem parlat més d'una vegada, i ho vam parlar també amb el Consell i jo penso que dins del districte el que sí que seria maco i ja que hi ha Centres Cívics tan potents, doncs aprofitar i fer una mica de xarxa entre les dones, de tots els districtes i si per exemple aquí estem fen un projecte i funciona i es fa una exposició i funciona i fem un cartell diada i hem portat una persona que funciona, doncs poder després aprofitar-nos de la feina d'aquesta associació i donar-li una continuïtat... Llavors

sí que alguna cosa a millorar seria això, poder treballar més en xarxa tots els grups de dones del districte.” (E- 15)

5.a Dintre d'aquest punt alguna entitat es queixa que quan fa la derivació no tenen informació sobre com ha anat la progressió de la demanda derivada:

“També el fet de que no tinguem el retorn.” (E- 17)

6. És un servei que no s'adapta a les necessitats de col·lectius molt específics, el seu perfil són dones molt concretes.

“i per una altra part hi ha molta una inadequació del servei a les necessitats específiques d'aquestes dones, probablement estan enfocats a transmetre un tipus de missatge o una oferta molt com et diria molt unificada o amb una visió molt única de la dona però que realment les necessitats específiques de cada dona, de cada col·lectiu, de si és dona immigrades, de si no és dona immigrant varien molt i aquesta adequació del servei a les necessitats específiques de les dones, probablement pot tenir un impacte que faci que no acabin d'adreçar-s'hi” (E16)

“..., probablement hi ha una part de desconeixement però també d' inadequació, realment contemplem les necessitats específiques d'aquests dos col·lectius, com realment difonen aquests serveis, o quin es el canal que permet l'accés a aquests recursos en aquests dos col·lectius específics, perquè nosaltres ho veiem en el cas de dones immigrades per exemple, hi ha una necessitat d'accés als recursos amb molts casos eh? Recursos educatius, recursos sanitaris, socials, i en molts casos quan vas desgranant una mica tot això és perquè realment no els hi arriba la informació, o la informació no és ajustada al que elles realment pugui ser aquest punt de dir val, això és el que vull i aquí m'ho poden oferir, i aleshores jo crec que hi hauria d'haver una adequació a aquest nivell no tant un punt d'informació que pugui arribar a qualsevol dona amb el mateix canal, amb els mateixos serveis sinó que realment ens hauríem d'acostumar a adequar-nos a cadascun d'aquests col·lectius..” (E- 16)

“Jo la idea que tinc del PIAD és que és un servei que pot tenir una bona obertura d'activitats o el que sigui però amb un tipus de població diferent a la que ens arriba a nosaltres i a la que arriba normalment a la xarxa de serveis socials. Jo crec que per al PIAD seria un repte important, accedir a les dones que no són ni perfil de Serveis Socials, que no tenen una situació tan problemàtica com dependre d'un PIRMI, però en canvi no són persones que estiguin tan bé com per poder fer una vida tan coberta només amb la xarxa social. Jo amb la relació amb les dones del barri, i amb les altres entitats, veig que hi ha una part de dones que no està en un lloc ni en l'altre, ni està tan malament com per anar a Serveis Socials (si hi van els hi diuen que ja tenen un sou i no necessiten anar-hi) ni estan tan bé com per no necessitar de ningú. Moltes vegades crec que aquest és el tipus de perfil que és un repte pel PIAD.(E5)

“... Són dones que et diuen que estan passant un mal moment amb la parella i no saben què fer... tenen un tema que no saben amb qui parlar tot i que estan bé... Jo crec que aquest és un perfil pel PIAD. Però no és anar a Serveis Socials on tens la sensació que hi va un perfil de gent que està molt malament i per tant no m'atreveixo a anar-hi, però en canvi sí que és un àmbit on sí que em podran atendre i assessorar.” (E- 5)

“Jo crec que no coneixen tantes coses, però jo crec que tampoc busquen, tenen una dificultat afegida, ni en tema dona ni en molts temes. A serveis socials perquè és lo bàsic, atenció primària, perquè altres coses més específiques, ells sobreviuen treballen, fan, i quan veuen que no hi arriben van a serveis socials. Per això crec que aquí és bàsicament on arriben més perquè lo altre, el que és més especialitzat, o es derivat des d’atenció primària o perquè no coneixen.. i els hi costa molt, eh? Quan els hi vam estar informant del PIAD, els hi costa molt. Els hi van explicar i se’ls hi feia com una mica muntanya: “ui.. ara que a ti ya te conocíamos...” Aquí hi ha una dificultat afegida que és interna però és com q et costa mes.. “ui, qui hi haurà? Què es farà?” Es com que a les pors que tenim tots, ells en tenen més.. se senten insegurs, però es que n’hi ha alguns que no tenen permís de residència i clar tenen unes dificultats afegides.” (E- 3)

6.a Això, afegit a les dificultats de certs col·lectius:

*“Primer perquè els costa molt. Una dona que se’n vagi a un centre... i segon perquè moltes de les dones que venen aquí venen amb el marit i el marit s’ha d’assegurar on deixa la dona, i moltes vegades hem tingut situacions que els prohibeixen venir, i això que és una entitat bastant...És difícil que arribin elles soles per elles soles, i arriben aquí perquè venen a classes de Castellà. I ens han conegut així.. els homes ja ho coneixen, ja estan més vinculats i porten la dona o a la cosina.. Aquest espai és més “institucional”(es refereix als PIADs) i bé.. perquè, per exemple, què podria cobrir el PIAD per a la seva dona, per a la dona d’un home com els que venen aquí, no? (E- 4)
Són gent que mai aniran a una associació si no és per alguna raó de molt pes que realment les beneficiï. (E- 8)*

7. En relació als tallers dels PIADs s’extrauen dues categories com a explicacions de la manca d’interès de les dones: que no són atractius i que no garanteixen la continuïtat:

“Jo crec que els tallers dels PIADs no són suficientment atractius i llavors costa que la gent formi grups i demani activitats en un PIAD, per tant el que funcionaria aquí és el boca a boca.” (E- 1)

“I sobretot, també el que és fonamental és garantir la continuïtat de les activitats. Perquè les activitats acostumen a tenir menys participants al principi, però després amb el temps si garanteixes que es continuarà, el boca a boca ajuda a que la participació sigui molt més aguda en anys posteriors.” (E- 1)

“El que passa és que demana CONSTÀNCIA, sistemàticament, no parar, i és això que quan parem una temporada per raons, perquè es canvia la persona del PIAD, llavors es perden els esforços que hem fet, tallers d’autoestima per exemple, la gent estava contenta, i els primers tallers per exemple, que s’havien fet a Sagrada família hi havia llista d’espera..., és com una màquina, les coses es transformen en màquines pesades, i es fa difícil.” (E- 17)

8. Per últim, una explicació de la falta d’assistència per raó de la poca proximitat:

“La localització del punt d’informació és un problema. La gent d’aquí ha d’agafar l’autobús per anar-hi, has de tenir un problema molt greu i no haver trobat una solució a prop per anar-hi.”(E- 17)

Mapa 3: Resum de la perspectiva des de les associacions sobre per què les dones de les seves entitats tenen dificultats per assistir als PIADs

6. CONCLUSIONS

En aquest apartat presentem la triangulació del dos estudis principals, el quantitatiu i el qualitatiu i les conclusions generals de l'estudi, la qual cosa ha de permetre que la proposta sigui transferible a la xarxa local de Centres d'Informació i Recursos per les Dones, de la Diputació de Barcelona.

A l'apartat següent presentarem els productes de la nostra recerca, el qüestionari d'anàlisi de necessitats i les propostes educatives, operativitzades en tallers, a partir del resultat de la triangulació i tenint en compte els objectius de la recerca.

6.1. TRIANGULACIÓ DEL DIAGNÒSTIC QUANTITATIU I QUALITATIU

En primer lloc, hem de considerar que les dues tècniques de recollida d'informació, entrevista i qüestionari, ofereixen diferents possibilitats en la manera i la classe de dades que recullen.

L'entrevista que es va emprar responia a una tècnica oberta que no oferia a l'entrevistada cap ventall o llistat per a descriure les necessitats. La persona entrevistada va decidir lliurement com estructurar les seves respostes, d'acord a la dimensió presentada com a reactiu i en funció de la seva experiència, que podia ser com a responsable de la gestió o coordinació de l'associació i, al mateix temps, com a usuària de la mateixa, que és el que ens hem trobat en diversos casos.

Per tant, les entrevistes ens han ofert una mirada àmplia, sobre les necessitats de les dones que passen per les associacions participants. Aquesta situació d'enraonar en llibertat sobre qualsevol necessitat que presenten les dones ateses per les associacions entrevistades, és d'un gran valor com anàlisi, percepció i comprensió de la realitat. Se sembla a un estudi sociològic de necessitats que podria continuar ampliant el número d'associacions, amb la qual cosa tindríem el mapa del teixit social de la ciutat de Barcelona i les necessitats de les dones des de la percepció d'aquest teixit social, que no oblidem, disposa d'un coneixement molt proper de la realitat social amb la qual treballa.

Els qüestionaris, per contra, o la tècnica d'enquesta, redueix o fa que es fixi la mirada de la persona enquestada en els reactius concrets que se li presenten, amb la qual cosa el seu posicionament o opinió sobre les necessitats, en aquest cas, versaran només sobre aquelles alternatives que s'ofereixen. Per aquest motiu, comptar amb un estudi exploratori per a tenir una fonamentació empírica en la realització del qüestionari ha estat de gran ajuda, el què ens ha permès donar validesa i fiabilitat a les preguntes del qüestionari, ja que han sorgit de l'experiència de tècniques que treballen continuament amb dones.

Tot el que s'ha dit ens indica que les necessitats que han sorgit de l'anàlisi de les entrevistes han de diferir, en alguns aspectes, de les extretes dels qüestionaris. En el nostre estudi hem trobat que les entrevistes complementen la part de l'anàlisi per enquesta. Les necessitats que sorgeixen amb la primera tècnica són més àmplies, més completes, abasten un gran ventall de necessitats; mentre que les necessitats sorgides dels qüestionaris abasten la part de les necessitats expressades a nivell més concret.

Per això mateix, en l'estudi qualitatiu hem trobat tres categories de necessitats que no han pogut sortir en el qüestionari perquè no hi havíem els reactius:

- *Formació i inserció sociolaboral*
- *Formació en llengua i habilitats comunicatives*
- *Resolució col·lectiva de necessitats bàsiques primàries*

Cap indicador dels contemplats en aquestes categories apareixien com a preguntes en el qüestionari, ja que, com s'ha comentat en aquest informe, els serveis dels PIADs no contempen atendre aquestes necessitats, cobertes per altres serveis de l'administració.

No obstant això, encara que aquestes necessitats siguin conegudes per tècnics i tècniques, agents polítics, persones responsables i gestores en sentit ampli, és interessant que hagin sortit com a resultat d'un estudi empíric, sobretot perquè poden comparar-se en intensitat amb les altres necessitats, que és el que hem intentat fer en l'anàlisi de resultats.

Donat que el nostre estudi compta amb una mostra àmplia de dones immigrades, podíem esperar que les tres categories de necessitats enunciades fossin les primeres en sorgir, ja que estan connectades amb les necessitats bàsiques relacionades amb la integració de la persona a un nou context i cultura.

Deixant de banda aquestes tres categories de les entrevistes, per no poder establir un marc de comparació, les restants categories de necessitats que han aparegut també en les entrevistes tenen una estreta relació amb les extrems dels resultats del qüestionari.

Les tres categories que apareixen amb major freqüència en les entrevistes són:

- *Recolzament al procés migratori*
- *Creixement personal*
- *Creació de xarxes socials*

És interessant considerar que aquestes categories presenten un percentatge similar i, en ocasions, major que les dues categories esmentades amb anterioritat i que hem considerat bàsiques per a funcionar en la societat i en ocasions subsistir: *Formació en llengua i habilitats comunicatives i Resolució col·lectiva de necessitats bàsiques primàries*.

Comparant els resultats dels dos estudis trobem que els ítems més puntuats en el qüestionari pertanyen a la categoria *Recolzament al procés migratori*:

- *Conèixer quin són els meus drets i deures*
- *Relacionar-me amb persones d'altres cultures*
- *Conèixer i respectar un altre cultura*

El mateix succeeix amb la categoria *Creixement personal*; els ítems del qüestionari que estan en relació amb aquesta categoria també obtenen les puntuacions més elevades:

- *Aprendre a tenir cura de la meua salut i tenir hàbits de vida saludables*
- *Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps*
- *Sentir-me forta per a dirigir la meua vida*
- *Aprendre a afrontar l'estrès i la frustració*

Per últim, la categoria *Creació de xarxes socials: Disposar d'espais per compartir vivències i experiències amb altres dones*, presenta també puntuacions altes en el qüestionari, encara que per sota dels ítems esmentats anteriorment.

La categoria que segueix en importància en les entrevistes, *Relació mares i fills/és*, presenta ambivalències en relació a les puntuacions obtingudes en els ítems d'aquesta categoria. D'una banda, l'ítem:

- *Aprendre a educar als meus fills i filles en aquesta societat tan canviat* està per sobre de la mitjana, mentre l'altre ítem:
- *Aprendre a educar les meves filles en una nova cultura* queda per sota de la mitjana i no ha obtingut una puntuació elevada.

Aquests resultats poden indicar dues coses. Podria ser que l'últim reactiu, tal com estava expressat, no representava una necessitat per a les dones que van contestar al qüestionari. Però també podria ser que, en barrejar-se dones autòctones amb dones immigrades, el resultat indica la mitjana de les dues poblacions, amb la qual cosa el resultat és esperat ja que la seva formulació està més propera a les dones immigrades. Per contra, el primer ítem és vàlid per a les dones en general, sense diferenciar si pertanyen a la nostra cultura o provenen d'una altra.

Així doncs, veiem que, en general, hi ha una gran correspondència entre els dos estudis, el quantitatiu i el qualitatiu. Les dues tècniques de recollida d'informació han complementat els resultats i els han donat més riquesa.

6.2. CONCLUSIONS GENERALS I TRANSFERABILITAT

En aquest apartat volem analitzar els principals resultats de la nostra recerca i reflexionar sobre l'aplicabilitat d'aquests en els PIADs de Barcelona i la seva possible transferibilitat en el context de la Xarxa Local de Centres d'Informació i Recursos per a dones, impulsada per la Diputació de Barcelona.

Partint dels resultats que presentem, també volem oferir alguns suggeriments per a la millora dels serveis d'atenció a les dones, així com apuntar aquells elements que la recerca ha demostrat que necessiten d'una anàlisi específica i en profunditat, la qual cosa excedeix les possibilitats d'aquest treball.

Finalment, els resultats que presentem intenten apropar-se més detalladament a les necessitats dels col·lectius de dones joves i de dones immigrades. Això resulta particularment útil per a totes aquelles realitats on, com en el cas de la ciutat de Barcelona, s'ha detectat una dificultat en atraure aquests col·lectius per al treball grupal que es realitza des dels serveis.

Entrem, doncs, en la descripció dels resultats presentats de forma esquemàtica, per tal de facilitar la seva identificació i consulta.

1. Les narratives de les dones entrevistades i l'interès que les dones enquestades mostren per participar en tallers ens demostren que **l'aposta per oferir treball grupal** a dones a través dels PIADs, feta per part de l'Ajuntament de Barcelona, **respon a una necessitat real de la població**, transferible a altres municipis. Recordem l'argumentació teòrica sobre les importants contribucions del treball grupal a l'apoderament de les dones.
2. La recerca ha demostrat que, moltes de les dones que han contestat el qüestionari declaren no conèixer el servei i, des de les associacions, es mostra un desconeixement de les funcions i treball que realitzen els PIADs.

Si bé en la nostra proposta de taller per a dones joves hem apuntat alguns suggeriments per arribar a aquest col·lectiu, considerem que podria ser necessari realitzar un estudi detallat sobre les maneres de **fer més efectiva la publicitat del servei**. Una de les coses que es poden inferir dels resultats és que es demana a aquests serveis d'atenció a les dones una actualització constant en la distribució d'informació i nous camins per arribar al col·lectiu de dones joves i dones immigrades, com per exemple, apropar-se a les activitats de les associacions i fer-s'hi present.

3. S'ha demostrat que el **qüestionari** dissenyat en el context d'aquesta recerca és un **instrument vàlid per a la recollida d'informació sobre les necessitats de les dones** i és, per tant, en sí mateix, un *output* de la recerca perquè pot ser utilitzat en altres contextos. En l'apartat de *Resultats de la recerca* afegim un nou model de qüestionari vàlid per a la Xarxa Local de Centres d'Informació i Recursos per a Dones.
4. La recerca ha evidenciat que **les necessitats de les dones de la mostra són extremament variades** i van des de qüestions de competències generals a elements de creixement personal, passant per les necessitats experiencials, de transferència de coneixement i eines de suport. En la taula que segueix fem un recordatori dels resultats extrets del qüestionari.
5. Els resultats ens permeten oferir una imatge de les principals necessitats de les dones enquestades en el seu conjunt, i en el cas específic de les dones joves i de les dones immigrades. La proximitat cultural i social entre la realitat de Barcelona i la d'altres municipis, però sobretot, **la diversitat i variabilitat que trobem a Barcelona, ens permet afirmar que les necessitats recollides probablement s'assemblin a les de les dones d'altres municipis de la província de Barcelona** i, per tant, podran ser utilitzades per a dissenyar accions o per a configurar grups de treball en el context de la Xarxa Local de Centres d'Informació i Recursos per a Dones.

Necessitats de les dones				
	<i>competències generals</i>	<i>creixement personal</i>	<i>lligades a experiències</i>	<i>Coneixements i eines de suport</i>
Totes les enquestades	<p>Aprendre a educar els meus fills/es en aquesta societat tant canviant.</p> <p>Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.</p> <p>Aprendre a tenir cura de la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.</p> <p>Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.</p>	<p>Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.</p> <p>Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.</p> <p>Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.</p> <p>Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.</p> <p>Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.</p>	<p>Relacionar-me amb persones d'altres cultures.</p>	<p>Conèixer i respectar una altra cultura.</p> <p>Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.</p> <p>Conèixer quins són els meus drets i deures.</p> <p>Tenir assistència jurídica en situacions de crisi: divorci...</p>
Dones Joves	<p>Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.</p> <p>Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.</p> <p>Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.</p>	<p>Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.</p> <p>Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.</p> <p>Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.</p>	<p>Relacionar-me amb persones d'altres cultures.</p> <p>Necessitats de coneixements i eines de suport.</p>	<p>Conèixer i respectar una altra cultura.</p> <p>Conèixer quins són els meus drets i deures.</p>
Dones Immigrades	<p>Aprendre a educar als meus fills/es en una nova cultura.</p> <p>Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.</p> <p>Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.</p> <p>Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.</p> <p>Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.</p>	<p>Relacionar-me amb persones d'altres cultures.</p> <p>Necessitats de coneixements i eines de suport.</p> <p>Conèixer i respectar una altra cultura.</p> <p>Conèixer quins són els meus drets i deures.</p>	<p>Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.</p> <p>Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, reciclatge de roba...</p> <p>Relacionar-me amb persones d'altres cultures.</p>	<p>Conèixer i respectar una altra cultura.</p> <p>Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.</p>
Compartides pels dos grups diana (joves i immigrades)	<p>Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.</p> <p>Conèixer quins són els meus drets i deures.</p> <p>Conèixer i respectar una altra cultura.</p> <p>Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.</p> <p>Relacionar-me amb persones d'altres cultures (compartida però més important per a les immigrades).</p> <p>Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.</p> <p>Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat (compartida però més important per a les immigrades).</p>			

6. Un altre resultat particularment interessant de la recerca és que **les dones** que han contestat al qüestionari **han declarat**, en un alt percentatge, **tenir molt interès en participar a tallers que donin resposta a les seves necessitats**. Aquest interès, i el fet que sigui més focalitzat cap a certes temàtiques que cap a d'altres, ha de servir d'estímul per a que es potenciïn grups de dones des dels PIADs, i des dels Centres d'Informació i Recursos per a Dones, per tal d'atendre les necessitats detectades. En la taula següent especificuem els tallers als quals assistirien, o no assistirien, segons les respostes de les dones enquestades. Abans, però, recordem els tallers proposats:

- T1. Relacionar-me i comunicar-me amb els altres
- T2. Fer amistats
- T3. Participar com a membre aquesta comunitat
- T4. Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana
- T5. Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària
- T6. Conèixer el funcionament d'una cultura diferent
- T7. Conèixer el meu cos

Totes les enquestades	<p>Els tallers als que totes les dones manifesten una voluntat més clara d'assistència són:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida • Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària
Dones Joves	<p>Els tallers que tindrien una participació més assegurada de dones joves serien:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària • Conèixer el meu cos • Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana <p>Els tallers que menys atrauen les joves són:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fer amistats • Conèixer el funcionament d'una cultura diferent
Dones Immigrades	<p>Les dones immigrades han expressat el seu interès per participar en tallers d'una manera més contundent que les altres. Això és especialment clar en els tallers que tracten temàtiques per fomentar les relacions, la creació de xarxes socials i la participació en un nou context social. Els més puntuats són:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fer amistats • Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana • Relacionar-me i comunicar-me amb els altres • Participar com a membre d'aquesta comunitat

7. Les necessitats de caire més pràctic poden ser acollides des dels PIADs a través d'informacions puntuals i específiques i/o derivacions cap a serveis especialistes (com els que ajuden a trobar allotjament o treball). D'altres necessitats, en canvi, podrien ser abordades directament des dels PIADs (o CIRDS), donada la seva importància per al benestar integral de les dones i per la potencialitat que tenen d'ajudar al descarnament de les discriminacions de gènere (com són les necessitats de creixement personal). Tal com expressen algunes associacions en els resultats de l'estudi qualitatiu, **les dones arriben a les associacions per cobrir necessitats bàsiques**, les que venen motivades per la urgència, però després, **van descobrint o es van conscienciant d'altres necessitats lligades a si mateixes** i a l'assumpció de rols de gènere.
8. Com hem evidenciat anteriorment, les dones tenen necessitats molt variades i algunes d'aquestes troben resposta en serveis no específics d'atenció a les dones. És difícil que des dels PIADs es doni resposta a totes aquestes necessitats, per això, cal fer un **treball transversal per incloure la perspectiva de gènere en les diferents entitats i serveis que treballen amb dones**. Una bona estratègia seria que el PIAD mantingui un **coordinació estreta i continuada** amb les entitats i serveis, i els ofereixi **assessorament en qüestions de gènere**.
9. Pel que fa a les associacions, hem constatat que no disposen de gaires mecanismes o protocols propis per a recollir les necessitats de les dones a les quals atenen, disminuint així la possibilitat de respondre efectivament a les necessitats actuals i reals de les dones del propi entorn. Això és preocupant donat que **les necessitats expressades en primera instància no sempre corresponen a les necessitats reals**. Tal com expressava una de les persones entrevistades: *"...la necessitat manifesta pot ser aprendre castellà, i un cop es cobreix aquesta necessitat, ningú et vindrà a dir que té necessitat de relacionar-se..."*. Pensem que, encara que el **qüestionari** que hem dissenyat està pensat per ser utilitzat des dels PIADs (i des dels CIRDS), podria també ser un **instrument útil per a les associacions o grups que vulguin conèixer en profunditat les necessitats de les dones**.
10. El resultat obtingut ens han portat al **disseny de tres propostes educatives**, pensades per a donar resposta a algunes de les necessitats recollides mitjançant el treball amb grups de dones des dels PIADs, i que poden ser adaptades i reutilitzades pels Centres d'Informació i Recursos per a Dones. Es tracta de tres propostes suficientment **obertes** com per a ser adaptades a les necessitats de cada context, **però suficientment detallades i acotades com per a permetre una resposta directa a les necessitats per a les quals han estat dissenyades**.

En definitiva, creiem, que, per una banda, aquesta recerca ens ha ajudat a conèixer millor les necessitats de les dones i, en específic, de les joves i de les immigrades, així com a recollir informació detallada per a poder pensar en el disseny de dinàmiques grupals per atendre aquestes necessitats. Per altra banda, ens ha portat a dissenyar un instrument de recollida de dades i unes propostes pedagògiques d'aplicabilitat directa, tant en el context de la ciutat de Barcelona, com en altres municipis de la província de Barcelona.

Òbviament, queden qüestions pendents i el camí per a la desaparició de les discriminacions de gènere és encara molt llarg però, esperem, que aquest treball aportï un gra de sorra en aquest sentit.

7. PROPOSTES DE LA RECERCA

Presentem a continuació el qüestionari d'anàlisi de necessitats, i les propostes educatives per el treball grupal amb dones, intentant atendre a algunes de les necessitats que hem detectat com importants en el nostre estudi.

7.1. Qüestionari (NEDOB2)

Aquest qüestionari, dissenyat pel grup GREDI/DONA de la Universitat de Barcelona, té l'objectiu de contribuir al coneixement i detecció de les necessitats de les dones.

El qüestionari és anònim. Només t'implicarà 10 minuts. Agraïm la teva participació.

1. Quina edat tens?

- Fins a 20 anys
- Entre 21 i 35 anys
- Entre 36 i 50 anys
- Entre 51 i 65 anys
- Més de 65 anys

2. On has nascut?

- Unió europea
- Europa no comunitària
- Amèrica Llatina
- Àfrica
- Àsia
- Altres

3. On han nascut els teus pares/mares?

- Els/les dos en la Unió europea
- Un(a) en la Unió europea i l'altra/e fora
- Els/les dos en països no de la Unió europea

4. Amb qui vius actualment? (Pots assenyalar més d'una opció)

- Amb els meus pares
- Amb la meva parella
- Amb els meus fills
- Comparteixo pis amb amics/gues
- Sola
- Altres (especificar)

5. Quina es la teva Situació laboral actual?

- Aturada o Pensionista
- Mestressa de casa
- Estudianta
- Feines puntuals o precàries
- Treball estable

6. Estudis/formació

- Sense estudis
- Bàsics. Primària.
- Batxillerat/Formació Professional
- Universitaris o superiors

7. Coneixes els {Especificar el nom del Servei} ?

- Sí
- No

8. Has estat usuària dels {Especificar el nom del Servei}?

- Sí
- No (passa a la pregunta 11)

9. En el cas d'haver estat usuària del {Especificar el nom del Servei} quin serveis has utilitzat? (Pots assenyalar més d'una opció)

- Taller o curs
- Conferència
- Informacions, atenció individual
- Assessorament jurídic

10. En el cas d'haver utilitzat el {Especificar el nom del Servei} indica el teu grau de satisfacció.

- Gens satisfeta
- Poc satisfeta
- Més o menys satisfeta
- Satisfeta
- Molt satisfeta

11. Marca amb una X el grau d'interès que tindria per a tu treballar els següents temes:

	No hi tinc interès	Hi tinc algun interès	Hi tinc molt interès	No ho sé
Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.				
Aprendre a educar els meus fills/es estant en una nova cultura.				
Aprendre a relacionar-me amb la meva parella sense ser discriminada.				
Conèixer i respectar una altra cultura.				
Aprendre a educar els meus fills/es en aquesta societat tant canviant.				
Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.				
Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.				
Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.				
Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, reciclatge de roba...				
Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.				
Conèixer quins són els meus drets i deures.				
Tenir assistència jurídica en situacions de crisi: divorci...				
Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.				
Aprendre sobre la meva sexualitat i les relacions sexuals.				
Relacionar-me amb persones d'altres cultures.				
Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.				
Ser dona en una cultura diferent a la meva.				
Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.				
Conèixer els nous rols d'homes i dones en la societat actual.				
Saber més sobre com tractar el tema de les drogues.				
Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.				
Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.				
Aprendre a gestionar lliurement de la sexualitat sense sentir-se mai forçada.				
Conèixer el funcionament d'aquesta cultura.				
Aprendre a gestionar els conflictes amb els meus pares.				

12. Indica si assistiries o no a tallers que tractessin els temes següents:

	No hi assistiria	Si pogués hi assistiria	Segur que hi assistiria	No ho sé
Relacionar-me i comunicar-me amb els altres fills i filles, pares i mares, parella, problemes de relació i comunicació...				
Fer amistats escoltar als altres, expressar-me i parlar dels meus problemes, veure punts de vista diferents...				
Participar com a membre aquesta comunitat coneixement dels meus drets en aquesta societat, conèixer serveis que estan al meu abast, aprendre sobre participació política...				
Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana drogues, ser jove i mare, assistència jurídica, independència econòmica, planificar el temps i enfrontar l'estrès...				
Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària redefinir el rol de dona, lluitar contra la discriminació, implicació de la parella a la llar, gestió de càrrecs de responsabilitat, tenir un espai propi...				
Conèixer el funcionament d'una cultura diferent solucionar problemes amb fills/es adolescents en una nova cultura, rols femenins diferents en la cultura d'origen, esperances i expectatives frustrades...				
Conèixer el meu cos autoconeixement del propi cos i de la sexualitat, hàbits de vida saludable, poder enfrontar-se a la coacció sexual...				

Tens alguna necessitat específica que no estigui recollida en aquest qüestionari?

.....

Moltes gràcies per la teva col·laboració

7.2. PROPOSTES EDUCATIVES

A partir de la recollida i anàlisi realitzat en aquest estudi respecte a les necessitats de les dones proposem tres línies de treball prioritàries per donar resposta a aquestes necessitats:

- Taller adreçat a dones (en general): Treballar sobre elements d'apoderament per al creixement personal, aportant informacions i coneixements pràctics que ajudin a la gestió de la pròpia vida.
- Taller adreçat a dones immigrades: treballar sobre tots els aspectes del procés migratori, amb particular atenció a donar eines per aprendre a viure a Catalunya i facilitar la creació de xarxes.
- Taller dirigit a dones joves: treballar sobre aspectes de gestió de les relacions afectives- sexuals i qüestions relacionades amb el coneixement del propi cos.

Hem escollit el format taller perquè creiem que permet una millor estructuració de les sessions i un treball més en profunditat sobre la temàtica específica escollida des del principi.

Cal, per això, explicar les diferències. Els tallers amb dones tenen en comú amb els grups de dones la potenciació dels avantatges del treball col·lectiu, però es diferencien d'aquests per les següents característiques:

- a. Els tallers necessiten d'una moderació clara realitzada per part d'una professional amb coneixements de conducció de grups i amb perspectiva de gènere. En els grups de dones, la tasca de moderació no necessita ser tant directa i pot, fins i tot, ser assumida pel grup en general o per alguna de les participants.
- b. Els tallers tenen uns objectius específics i definits abans de començar, mentre que els grups de dones poden formar-se arran d'una temàtica o objectiu general i anar-se perfilant i modificant en les sessions.
- c. Els tallers tenen una estructuració clara per sessions, i un principi i un final establert des del començament (a nivell de temps o d'assoliment d'objectius). Els grups amb dones no tenen perquè estar tan estrictament marcats.
- d. L'acció formativa és una de les finalitats primàries de qualsevol taller, mentre que els grups amb dones, en general, no s'articulen a partir de la formació, sinó que són espais més dirigits a compartir i a crear relacions, encara que puguin decidir fer accions formatives.

La dinamitzadora com a mediadora del canvi

La versatilitat de les funcions en els tallers i la proposta per al treball grupal dintre dels processos de canvi requereixen unes persones dinamitzadores que ocupin més el rol de mediadores de canvi que d'expertes teòriques (AAVV, 2006). Analitzem comparativament les característiques d'aquests dos rols.

Algunes característiques del rol d'experta

- Posseeix i transmet el coneixement expert
- Assumeix el control de les sessions
- Pren les decisions i espera que els altres les acceptin
- Dóna i recapta només la informació que creu necessària
- Fa veure a les dones en quins aspectes estan equivocades
- Assumeix que existeix un model únic que totes han de seguir

Algunes característiques del rol de mediadora del canvi

- Construeix el coneixement amb el grup
- Dóna suport a la iniciativa personal i reforça els sentiments de competència
- Convida a la negociació i recerca de consens
- Proporciona pistes perquè les dones plantegin respostes als seus problemes
- Parteix de les concepcions de les dones i les recolza en el procés de canvi

Per tant, creiem que algunes de les funcions de les dinamitzadores en el treball amb grups són:

- Preparar les condicions materials per a portar a terme la sessió grupal.
- Fomentar la participació de totes les dones del grup.
- Participar, però sense intervenir amb massa freqüència. D'una banda, la dinamitzadora ha viscut experiències que pot transmetre com una alternativa més de totes les que s'exposen. D'altra banda, no ha d'oblidar el seu rol, el qual no li permet intervenir amb freqüència exposant la seva situació personal i manifestant opinions que puguin condicionar la participació de les altres. Normalment, la dinamitzadora és la persona que posseeix el major estatus en el grup, així, si intervé amb freqüència, pot limitar la participació de la resta de les dones del grup al considerar aquestes que l'opinió de la dinamitzadora està més qualificada que la d'elles.
- Informar de l'evolució personal i grupal. Al llarg d'una sessió de treball, es van prenent decisions, adoptant postures rellevants... És tasca de la dinamitzadora informar lentament al grup dels assoliments o dificultats que puguin tenir. De vegades, el treball es considera o és percebut per les usuàries, com una simple suma de sessions, la meta de les quals és arribar juntes el més lluny possible. Cada persona va "passejant", sessió rere sessió, sense prendre consciència dels seus avanços en el procés. Saben que han tractat molts temes, però no són conscients dels efectes que està tenint la seva participació sobre el grup. Per això, la dinamitzadora ha de deixar espais per a la reflexió personal i grupal sobre els assoliments.
- Centrar el tema. És fàcil que al llarg d'una sessió de treball es donin moments en els quals el grup es desvia de la tasca que s'ha assignat. La dinamitzadora ha d'estar atenta a qualsevol situació que pugui desviar l'atenció del grup i alterar la seqüència metodològica. Això no vol dir que no reculli l'interès propiciat sobre un tema específic perquè sigui tractat en una altra sessió o moment més adequat.
- Escoltar. Ja hem comentat que la dinamitzadora funciona com un possible model de conducta, per això, és important que mantingui sempre una actitud d'escolta i que promogui aquesta actitud en la resta del grup.
- Captar i regular el clima emocional del grup. Sempre sorgiran sentiments que poden afavorir o obstaculitzar la marxa del grup. Per això, és necessari que la dinamitzadora estigui atenta als mateixos i pugui regular-los amb les tècniques grupals apropiades.
- Atendre les necessitats de cada participant. Totes les dones que participen ho fan mogudes tant per objectius personals com grupals. Coneixent les motivacions de cadascuna, cal intentar que, en algun moment, el grup pugui satisfer-les.

- Acceptar i valorar totes les opinions. Si la dinamitzadora només valora determinades opinions, o si només valora aquelles que sorgeixen de determinades persones, estarà fomentant la competitivitat i corrent el risc de generar subgrups enfrontats. La seva actitud en el grup ha de ser la d'intervenir davant qualsevol situació conflictiva i valorar totes les aportacions.
- Fomentar la presa de decisions per consens. Que un grup sigui capaç de prendre decisions per consens, demostra el seu grau de maduresa. En moltes ocasions, davant qualsevol presa de decisió, s'utilitza el recurs de la votació, considerant-la la més democràtica. No obstant això, es poden generar situacions conflictives per sentiments de malestar de les dones que no estan d'acord amb la decisió majoritària. El sentiment de "perdre" de les minories, es manté present, pot afectar al clima grupal i pot portar a les que es senten perdedores a intentar demostrar que no estaven equivocades.
- Utilitzar recursos perquè el grup solucioni els seus conflictes, maduri i compleixi els seus objectius. És necessari que la dinamitzadora no només tingui coneixement teòric dels fonaments bàsics de dinàmica de grups, sinó també un coneixement pràctic de les tècniques grupals a emprar. Però, a més, ha de tenir una altra sèrie de competències com: saber formular de manera correcta i clara els objectius i instruccions; crear i mantenir un clima càlid per a les relacions interpersonals; tenir un estil de lideratge flexible i participatiu; saber potenciar la maduresa personal i grupal; saber aclarir i explicitar situacions que aportin nous punts de vista i tenir una consideració realista de les condicions de l'entorn i de les característiques socials i culturals del grup.

7.2.1 TALLER 1: RELACIONS EN Parelles Joves, Afectivitat i Sexualitat

Tal i com hem analitzat, les dones joves que han contestat el qüestionari tenen algunes necessitats compartides amb la resta de dones, però, com a necessitat particular expressen la d' "Aprendre sobre la meua sexualitat i les relacions sexuals". D'altra banda, el taller "Conèixer el meu cos" és, per ordre d'importància, el segon en què les noies diuen que participaran. És per això, que hem decidit proposar un taller en aquesta àrea.

Justificació de la proposta

A nivell evolutiu s'associa la joventut amb una època de passatge de l'estatus de nena al d'adulta. Per marcar aquest trànsit, les societats han anat definint rituals que deixessin clar el moment exacte de canvi d'estat. Tanmateix, en la nostra època i context sociocultural aquests rituals no queden gens clars i les joves es troben en una situació d'indeterminació (entre nenes i adultes) que pot durar uns quants anys.

Encara que, d'acord amb aquesta visió majoritària, en el nostre estudi hem decidit considerar com a joves les dones fins a 35 anys, considerem que per a dissenyar un taller sobre sexualitat i relacions afectives és important reduir la franja d'edat. De fet, entre dels 18 anys (en què comença l'atenció directa per part dels PIADs) i els 35, les dones experimenten molts canvis vitals, i concretament, en la sexualitat i en les relacions afectives, transformacions que s'acostumen a donar d'una manera més contundent i necessiten ser abordades en la seva especificitat.

Per aquesta raó, dividim el grup diana de les joves en les que anomenem **postadolescents** (fins els 25 anys, aproximativament) i les que anomenem **dones joves** (dels 26 als 35 anys). Considerem que la "potadolescència" està caracteritzada pel descobriment d'una sexualitat plena, l'entrada en el món dels adults i les primeres relacions de parella més serioses, com elements particularment importants de la quotidianitat. En canvi, pel treball amb dones joves s'haurien d'abordar d'una manera més profunda altres elements com la convivència, la decisió de ser mare o no, l'educació dels fills/es, la cura de les persones grans, la conciliació familiar i laboral... que no pas les temàtiques esmentades anteriorment.

Abans d'entrar en detall en els continguts que haurà d'abordar el taller proposat és important aturar-nos a analitzar la situació actual en què la immersió en la societat de la informació fa que les nenes tinguin accés a nocions sobre el seu cos i el sexe (que no la sexualitat) impensable uns anys endarrere. Tanmateix, amb freqüència no ens adonem que aquest "nacionisme" no està, ni molt menys, acompanyat per una persona experta. Una recent recerca realitzada amb joves en l'àmbit rural ens mostra com en l'educació sexoafectiva és indispensable: "*el mundo emocional no puede estar ausente. Denotamos desorientación [en las y los jóvenes] en cuanto a experiencias como el enamoramiento, la atracción, el deseo, la homosexualidad..., errores en la interpretación de procesos como los celos, temor ante la amistad, sobre todo cuando se presenta entre personas del mismo sexo... Observamos que siguen afrontando el reto de formarse como personas desde una perspectiva estereotipada de género, y esto no les permite crecer ni cultivarse.*" (Fernández Herrera et al., 2006).

Això no sorprèn tenint en compte que, tal i com evidencien Parker et al (2009), en un estudi en què comparen l'educació sexual en les diferents nacions europees, el govern Espanyol no té una explícita política sobre sexualitat i reproducció, que tampoc són matèries d'ensenyament obligatori a l'escola.

D'aquesta manera, sempre seguint l'estudi, la majoria de joves aprenen sobre sexualitat dins de la família, a través dels *mass media* i de les amigues, tendència que s'està modificant amb una atenció major cap a aquest aspecte educatiu des dels àmbits de govern. Les autores, en les conclusions del seu estudi, evidencien la importància de focalitzar els projectes educatius més enllà dels aspectes purament mecànics o biològics, tenint en compte els aspectes psicosocials de la sexualitat. Mencionen, finalment, com diferents recerques (Milburn 1995; Ogden and Harden 1999; Macdowall et al. 2006) demostren que aquest enfocament és particularment benvingut per part de les i els joves.

Tanmateix, seguint a Fine (2003) no podem ignorar la veu dels i de les joves, quan ens diuen que volen una discussió autèntica sobre qüestions com el plaer, las relaciones i els actes sexuals. En aquest context, hem de tenir en compte que, si bé uns dels majors èxits del feminisme ha estat el posar en dubte els rols generitzats clàssics, aquest procés (per a les grans resistències amb les que s'ha topat) no ha pogut descartar les construccions generitzades, sinó simplement introduir noves variables. Així, les nenes i joves d'avui en dia es troben freqüentment "bombardejades" per una sèrie de missatges contradictoris sobre quina hauria de ser la seva sexualitat. Per una banda, encara hi ha fortes pressions cap a la limitació i el control de la sexualitat femenina però, per l'altra -i no menys perillosa- hi ha un fals discurs que associa la llibertat amb l'assumpció de la visió masculinista (que no masculina) . Davant d'aquesta situació, considerem fonamental que es creïn tallers de sexualitat i afectivitat amb postadolescents, partint d'una perspectiva clarament feminista.

Denominació del taller

El nom del taller haurà de ser atractiu, adaptat al context en què es vulgui posar en pràctica i utilitzant, en la mesura del possible, un llenguatge col·loquial, divertit i juvenil. Alguns exemples podrien ser:

" Enrola't amb tu mateixa"

" Sexualment activa, sexualment conscient"

" Estima't, no depenguis del amor"

Temporització i altres dades organitzatives

Aquest taller està pensat per durar aproximadament un curs acadèmic complet, amb sessions presencials d'una hora i mitja o dues hores setmanals i espais virtual que es vagin obrint en el procés del taller.

Es recomana que el taller estigui dirigit per un equip de dues talleristes (excepcionalment, les trobades seran amb una sola tallerista). El nombre màxim de participants no pot superar les 25 persones, sent entre 12 i 16 el nombre ideal per aquest taller. Les noies han de ser informades de la durada del taller i han de demostrar interès en participar en ell des del principi fins al final.

Metodologia

El taller està pensat per a grups el més homogenis possible pel que fa a la franja d'edat i a les vivències personals, per tal que les joves puguin compartir les seves experiències amb altres postadolescents; això tindrà els següents avantatges:

- possibilitat d'utilitzar codis comunicatius compartits
- sensació de poder parlar més lliurement de sexe
- facilitat de crear un clima d'empatia i reconeixement mutu
- possibilitat de compartir pors i desitjos

- facilitat per a sortir-se'n d'allò "políticament correcte"
- facilitat per desinhibir-se (especialment les joves immigrades que poden viure en un entorn cultural en què els canvis intergeneracionals dificulten el debat sobre la sexualitat)
- facilitat per crear xarxes i relacions que continuïn en acabar el taller.

D'altra banda, creiem important pensar en formes de presentar el disseny dels tallers que siguin innovadores i interessants per un públic educat en la societat de la informació en la que elements com a la imatge i les TICs tenen un poder d'atracció molt alt. Creiem fonamental, com afirma del Valle (2002), aprofitar al màxim les possibilitats que ofereixen les **noves tecnologies i especialment internet**, no només en el camp universitari sinó també en la formació prèvia i, com en aquest cas, en la extra curricular.

En el taller serà, per tant, important fer ús de les possibilitats obertes per aquells instruments tecnològics que són d'ús diari de les noves generacions (blogs, xarxes socials) i dels elements com el *messenger* "que situa en el primer plano la picaresca y seducciones en torno a la ampliación de las posibilidades del yo digital en construcción" (Gordo López, 2006: 202)

Aquest taller es basa en una idea d'**experiencialitat**, que va més enllà dels moments presencials i formals de trobada per estendre's al dia a dia de les noies, que poden introduir-la en el debat gràcies a la continuïtat virtual del taller i tenir una doble vessant presencial i virtual que faciliti la participació activa de les joves i la presa d'agència gràcies a la possibilitat d'expressar-se amb la modalitat en la que es senten més còmodes. Aquesta idea és coherent amb la perspectiva epistemofenomenològica que Lisa Trimble (2009:60) considera que caldria posar en pràctica perquè "l'aprenentatge és un diàleg entre els sentiments, les cognicions, la corporalitat i el coneixement." Ens agrada continuar mencionant el brillant anàlisi d'aquesta autora respecte la manera d'enfocar l'experiencialitat perquè ens sembla extremadament clar i el compartim plenament, ella suggereix:

"En primer lloc, incorporaré molts principis del constructivisme crític, fent connexions, en consonància amb el cicle hermenèutic, entre les maneres individuals i socials de conèixer, desafiant les meta-narratives que no permeten la multiplicitat de les formes de conèixer (Kincheloe 2005). Examinaré les perspectives culturals i històriques sobre la sexualitat i el gènere incloent-hi els debats sobre el plaer i el desig, així com els ancoratges dels seus principis en el valor central que els drets humans fonamentals són 'lliures de l'explotació sexual, de l'opressió i de l'abús' (Aggleton and Campbell 2000). Un dels primers missatges que reforçaré serà que les persones joves tenen les capacitats, la subjectivitat i l'agència per realitzar eleccions sexuals responsables (Morris, 2005). Considerarem sentiments i corporeïtat com a components fonamentals i complementaris de l'aprenentatge sexual. Com a educadores haurem de treballar promovent un reforç emocional per a les nostres estudiants fins que siguin capaces d'apropiar-se del material. Haurem de crear espais per debatre sobre les maneres en què performem els nostres coneixements sexuals (o les maneres en què performem el que creiem que hauríem de conèixer). En lloc d'assumir que som els dipositaris del monòlit de la veritat, hauríem d'aprendre les unes de les altres. Finalment, una educació crítica de les cultures sexuals agrairà descaradament l'oportunitat de llegir a través de l'ambigüitat i la ignorància de manera col·lectiva i individual, buscant la recompensa pedagògica que pot arribar des del que la teòrica feminista Teresa de Lauretis (1990) descriu com un necessari 'desplaçament' des de les maneres en les que es pensava la sexualitat en el passat."

Aquest aspecte s'hauria d'estimular a través d'una actitud no directiva dels tallers sinó **estimulant la interactivitat** que, com demostren molts estudis (Lupton and Tulloch 1996; Strange, Oakley, and Forrest 2003) dona uns òptims resultats en aquest àmbit i, a més a més, facilita la pressa d'agència i, per tant, la participació social de les postadolescents.

A part de ser dones, **les talleristes** no haurien de tenir cap característica identitària específica perquè, com demostra l'estudi de Louisa Allen (2009) no hi ha relacions entre aquestes i la percepció d'efectivitat dels tallers per part de les joves. Tanmateix, seguint els resultats de la seva recerca, posicionar-se en un rol paritari en lloc que com a figures d'autoritat facilita ser percebudes per a les joves com bones educadores sexuals, així com demostrar tenir molts coneixements sobre la temàtica tractada. Si en alguns moments els/les estudiants amb els que ha treballat Allen declaren que els agrada rebre formació sexual per part d'iguals aquesta no és una variable determinant. Tanmateix, hem de tenir en compte que, en paraules de Mark Prensky (2001), ens relacionem amb una generació de *natives digitals* i hem de moure'ns amb facilitat amb el seu llenguatge, sent però conscients que les adultes no podem deixar de ser *immigrades digitals*. És per aquesta raó que el taller hauria de ser realitzat per alguna persona amb una bona relació amb les eines informàtiques i que sàpiga treure profit dels coneixements i interessos en aquest camp, i amb una bona capacitat d'anar definint l'estructura final del taller per adaptar-la als interessos, coneixements i inquietuds del grup amb el que es treballa.

Finalment, volem destacar que, per atraure més joves, en lloc de la clàssica publicitat amb cartells i en agendes de dones recomanem difondre la proposta del taller per mitjans com ara Facebook, amb SMS etc. Recordem a més a més a les persones que s'encarregaren de 'seleccionar' les dones per al taller, d'examinar les situacions vivencial de cada una abans de decidir si es tracta del taller adequat per a elles i de no basar-se en la simple dada anagràfica. De fet, hi poden haver noies de 23 anys que són molt autònomes i tenen diferents experiències vitals que les porten a tenir una vida sexual i afectiva de dona jove, tal i com poden haver-hi dones de més de 25 anys que tenen una manera de viure que es encara postadolescencial i podrien gaudir i aprendre amb aquest taller.

Disseny del taller

El taller es dividirà en tres fases:

1. Creació del grup i entrada en les temàtiques bàsiques de la sexualitat i les relacions afectives (aproximadament 2 mesos).
2. Realització d'un petit projecte col·lectiu sobre algunes de les temàtiques del taller amb continu anàlisi del procés de creixement personal i col·lectiu realitzat durant la durada del taller (aproximadament 5 mesos).
3. Tancament, continuïtat i possible difusió o presentació del projecte realitzat durant el taller (aproximadament 2 mesos).

	Objectius específics	Continguts	Metodologia	Temporització
1	<ol style="list-style-type: none"> 1. Creació del grup 2. Crear un vincle de confiança entre les talleristes i les participants 3. Enfocar clarament el treball dins d'una perspectiva feminista 4. Ensenyar , a partir de si mateixa , a fer anàlisis de la realitat social 5. Comprendre els efectes de l'heteropatriarcat en la nostra construcció dels gèneres. 6. Adquirir coneixements específics sobre la sexualitat i el nostre cos 7. Aprendre a distingir les relacions de dependència 	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Treball sobre rols de gènere i sexualitat, partint de les experiències personals</i> <ul style="list-style-type: none"> •Quan he tingut consciència de sentir-me nena en lloc de nen? •De quina manera em construeixo i reconstrueixo com a dona? •Com he descobert la meva sexualitat? •De quina manera la meva sexualitat esta guiada per els mandats heteronormatius? •Com la sexualitat heteronormativa marca el fet que ens podem sentir més o menys dones 2. <i>Cos i plaer</i> <ul style="list-style-type: none"> •Mites, llegendes i fets sobre el cos femení i les formes del plaer •Tot el que sempre hauria volgut saber i mai m'he atrevit a demanar 3. <i>Relacions i dependències</i> <ul style="list-style-type: none"> •L'estimo o estimo la idea de tenir una parella? •Els mites de la soledat •En quines condicions no estem soles? •Quines pors tenim de tenir parelles? •De quina forma volem ser estimades? •De quina forma volem estimar? 4. <i>De quina forma ens volem relacionar?</i> <ul style="list-style-type: none"> •Relacions en una societat canviant •Llibertat sexuals, mites i realitats •Poliamors, (im)possibilitats i pors •Com vivim en parelles no normatives? I en les normatives? •Com afecten els canvis de rols de gènere en les nostres relacions de parella? 	<p>APRENDRE, A PARTIR DE SI MATEIXA</p> <p>En aquesta primera fase és fonamental proposar una sèrie de dinàmiques que facin treballar les noies, preferiblement en parelles o petits grups. En els debats col·lectius posteriors (i/ o a petició de les noies durant el treball en petit grups) les talleristes han d'introduir dades, informacions i explicacions a partir del que ha anat sorgint en el debat. A part dels aspectes de continguts de les sessions, s'ha de donar importància a les dinàmiques relacionals.</p> <p>Es convidarà les participants a compartir, entre una sessió i l'altra, les pròpies reflexions i dubtes en un blog col·lectiu d'accés restringit.</p>	Aprox. 2 mesos amb 2 trobades presencials per setmana, de 2h cadasc una
2	<ol style="list-style-type: none"> 8. Aprofundir en els coneixements sobre alguns dels aspectes tractats en la primera fase 9. Aprendre a aprendre 10. Aprendre a compartir les pròpies pors i dubtes 11. Aprofundir en el coneixement de si mateixa i en difondre i compartir les pròpies opinions 12. Saber treballar en grups temàtiques relacionades amb la vida 'privada' afectiva i sexual' 	<p>Es divideixen les participants en grups de 5/6 noies i cada una ha d'escollir un tema sobre sexualitat i relacions afectives que l'interessi particularment (no hi ha temàtiques preestablertes).</p> <p>A part, les noies han de decidir de quina manera volen treballar com a grup sobre aquesta temàtica; s'estimularà la utilització de les noves tecnologies i del programari lliure per organitzar els materials recopilats.</p> <p>S'aniran alternant tres tipologies de sessions:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sessions de continguts on es debatrà i es faran dinàmiques sobre alguns temes d'interès pels grups (aquestes seran particularment claus en la primera part de la segona fase) • sessions de treball on les noies aniran treballant en grup sobre els materials recopilats i les talleristes faran supervisió del treball que fan • sessions de reflexió on, a partir d'algun aspecte de les temàtiques treballades, s'organitzaran dinàmiques per treballar els elements emocionals que desperten en les noies (en aquestes sessions sempre hi han de ser presents les dues talleristes i s'han de programar amb molta cura). 		Aprox. 5 mesos amb 1 trobada presencial per setmana de 2h o 3h i treball virtual.

	13. Reapropiar-se de la pròpia agenda sobre qüestions sexuals i afectives	Al final de cada sessió es deixarà un espai d'una mitja hora per a reflexionar col·lectivament sobre allò après fins al moment, com afecta a la vida diària de les noies i de que manera seguir treballant. Els grups podran comunicar-se en <i>blogs</i> o amb altres tecnologies.. Algunes sessions presencials es poden substituir per dinàmiques virtuals (especialment a partir de la meitat d'aquesta segona fase).	
3	14. Aprendre a compartir els propis aprenentatges 15. Crear productes útils per altres joves que no han participat en el taller 16. Facilitar la creació de xarxes duradores d'intercanvi i per a compartir 17. Aprendre a no dependre del grup, com no s'ha de dependre de la parella	Preparar un material, possiblement amb l'ajuda de les TIC, per a difondre la possibilitat de treballar sobre les temàtiques de la sexualitat i l'afectivitat Fer una anàlisi reflexiva sobre el canvi de les participants durant el procés del taller. Decidir de quina manera difondre els materials realitzats. Tancar el grup.	Aprox. 2 mesos amb 2 trobades presencials per setmana d'una hora i mitja o dues i treball virtual.

Recursos

Portals

- **Centre Jove d'Anticoncepció i Sexualitat -CJAS-** és un servei d'atenció específica als i les adolescents, de caràcter preventiu que, des d'una visió pluridisciplinària i d'atenció global, pretén adaptar-se a les seves necessitats i inquietuds en relació amb la salut sexual i l'educació per a la prevenció (inclou una àmplia bibliografia per a professionals). <http://www.centrejove.org/home.htm>
- La **Plataforma Jove** és l'òrgan que dirigeix la difusió i divulgació d'informació sobre temes de sexualitat i mètodes anticonceptius de 'Sexo con seso', i està integrada per la Societat Espanyola de Contracepció (SEC), la Federació de Planificació Familiar Estatal (FPFE) i l'Associació d'Educació per a la Salut (ADEPS). (Particularment útil és el directori actualitzat de centres d'atenció a joves sobre sexualitat) <http://www.sexoconseso.com/index2.htm>
- El portal "**Entre Jóvenes. Comunicación y VIH**", fruit del projecte que porta endavant l'associació Las Otras Voces, amb el suport de la UNESCO, i que uneix a ONG's d' Argentina i països veïns. <http://portal.educ.ar/debates/educacionytic/formacion-docente/entre-jovenes-comunicacion-y-vih.php>

Llibres/guies

Allred P., David M. (2007) Get Real About Sex: The Politics and Practice of Sex Education. London: Open University Press.

Altarriba, F.X. (2007). Construcció social del gènere Barcelona: Generalitat de Catalunya.

<http://www20.gencat.cat/portal/site/Joventut/menuitem.cdbc7cbd8182c114f538d610b0c0e1a0/?vgnextoid=31b39d6767c3b010VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextchannel=31b39d6767c3b010VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextfmt=detall&contentid=b3b880d208346110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD>

Berga, A. (2007). Adolescència femenina i risc social. Un estudi d'itineraris biogràfics i estratègies culturals des d'una perspectiva de gènere Barcelona: Generalitat de Catalunya.

<http://www20.gencat.cat/portal/site/Joventut/menuitem.cdbc7cbd8182c114f538d610b0c0e1a0/?vgnextoid=31b39d6767c3b010VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextchannel=31b39d6767c3b010VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextfmt=detall&contentid=770d13a248e33110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD>

Boston Women's Health Book Collective (2000) Nuestros Cuerpos, Nuestras Vidas. <http://www.ourbodiesourselves.org/publications/ncnvsp.asp>

Brown-Simpson A. (?) Beyond Barbie: Community based sex and relationships education with girls and young women: a workers' compendium. Fpa.

<http://www.fpa.org.uk/Shop/Sexandrelationshipseducationpublicationsandresources/BeyondBarbieCommunitybased>

Coll-Planas, G.; Bustamante, G. i Missé, M.. (2009). Transitant per les fronteres del gènere. Estratègies, trajectòries i aportacions de joves trans, lesbianes i gais. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

<http://www20.gencat.cat/portal/site/Joventut/menuitem.cdbc7cbd8182c114f538d610b0c0e1a0/?vgnextoid=31b39d6767c3b010VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextchannel=31b39d6767c3b010VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD&vgnextfmt=detall&contentid=c13cefc1206a1210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD>

De la Cruz Martín Romero C.(2002) "Situacions Embarazosas. Guia per a educadors. Consejo de la Joventud de España.

[http://www.cje.org/C13/Cat%C3%A1logo/Document%20Library/Publicaciones\(cat%C3%A1logo\)/situacionesembarazosas.pdf](http://www.cje.org/C13/Cat%C3%A1logo/Document%20Library/Publicaciones(cat%C3%A1logo)/situacionesembarazosas.pdf)

Rubio Gil A. (dir) (2009) Adolescentes y jóvenes en la red; factores de oportunidad. INJUVE.

<http://www.injuve.mtas.es/injuve/contenidos.item.action?id=1724774781&menuId=572069434>

VV.AA. (2007) Ni ogros ni princesas. Guía para la educación afectivo sexual en la ESO. Consejería de Salud y Servicios Sanitarios.

<http://www.femiteca.com/spip.php?article203>

7.2.2 TALLER 2: RECOLZAMENT AL PROCÉS MIGRATORI

L'elaboració d'aquest taller sorgeix de les necessitats detectades per les tècniques i per les associacions consultades, així com de les necessitats expressades per les pròpies dones migrades, a través de les enquestes i entrevistes realitzades en el decurs de la recerca, i tal com s'ha evidenciat en l'anàlisi dels resultats.

En general, moltes d'aquestes necessitats estan relacionades amb l'acollida i el tractament de la diversitat i indiquen la urgència de les persones migrades de rebre un assessorament i suport inicial que les ajudi, posteriorment, a accedir a recursos més específics.

D'altra banda, l'experiència migratòria de les components del grup de recerca també ha estat un element motivador i de gran utilitat per a la realització d'aquesta proposta.

Justificació de la proposta

Es fa necessari definir de manera específica que s'entén per recolzament en el procés migratori. Com defineix, Massot, I. (2001:35-36) *"el procés migratori es una experiència traumàtica que se manifesta en el momento de la partida, separación del lugar de origen, o en el de llegada a un sitio nuevo, desconocido, donde radicará la persona, que incluye, una constelación de factores de ansiedad y de pena determinantes"*. Així mateix, l'autora diu que aquesta situació pot o no manifestar-se clínicament des de l'inici, ja que la reacció també dependrà de la seva personalitat i nombroses circumstàncies però, també, que *"es, inclusive, bastante común que haya un cierto "período de latencia" variable, entre los hechos traumáticos y sus efectos destacables, así como pueden observarse, en numerosas ocasiones, los llamados "duelos postergados" en las experiencias migratorias"*.

Les investigacions sobre processos migratoris constaten que l'experiència migratòria afecta directament els vincles d'integració tant espacial i temporal, com social i, segons el cas, pot predominar la major pertorbació provocada per algun d'aquests sobre els altres.

Així, en els primers temps després d'una migració és habitual que es produeixin estats de desorientació, de grau variable, en els que es poden reactivar ansietats molt primitives, que arriben a produir estats de fòbia en la persona immigrada, com el pànic a ser devorat per la nova cultura, o bé sentir-se "trossejat". Aquestes pors poden provenir d'un conflicte entre el desig de confondre's amb la resta, per a no sentir-se marginat ni "diferent", i el desig de diferenciar-se per a poder sentir-se "ell o ella mateixa"; conflicte que pot originar moments confusos donada la contradicció entre els dos desitjos, els dos tipus de sentiments, les dues cultures coexistents, els sentiments de despersonalització o la manca de realització. El vincle social del sentiment d'identitat és el que més afectat està de manera manifesta per la migració ja que, justament, els majors canvis succeeixen en relació amb l'entorn. En aquest entorn tot és nou, desconcertant, i en aquest lloc el subjecte és un "desconegut".

La migració no només exerceix una funció desestabilitzadora sobre el sentiment d'identitat, sinó que posa a prova l'estabilitat psíquica i emocional de la persona migrada. Només la bona relació entre els elements interns, l'acceptació i elaboració de les pèrdues, així com un acompanyament personal i de grup, permetrà a la persona migrada integrar, d'una manera discriminada, els dos països, els dos temps, els grups anteriors i els actuals. Això facilitarà la reorganització i consolidació dels seus sentiments d'identitat, malgrat els canvis i les remodelacions.

Denominació i Objectiu del taller

L'objectiu del taller és ajudar a les dones a superar les dificultats que comporta el procés migratori, així com dotar-les de les eines necessàries per a fer front al seu procés d'inserció a la societat d'acollida. D'aquesta manera, la denominació del taller pot variar: *Suport al procés migratori, Caminem juntes en aquesta nova societat, Una nova oportunitat en la meua vida, entre d'altres.*

Metodologia

Els objectius del taller requereixen d'una metodologia vivencial i participativa. Es tracta d'aprendre juntes i no només construir coneixements, sinó desenvolupar estratègies que ens facilitin la superació de dificultats en el procés migratori.

S'aconsella una metodologia que contempli els supòsits de les dinàmiques grupals, però també la intervenció individual.

Des de l'inici, s'optarà per una metodologia que afavoreixi la cohesió i la confiança grupal: treball en gran grup, en petit grup, *role-playing*, fantasia guiada, etc.

Així mateix, és necessari l'acompanyament i la tutoria individual a cada una de les participants. És a dir, s'intercalen sessions grupals amb trobades quinzenals amb cada una de les participants del taller, amb l'objectiu d'anar construint el seu projecte vital.

Temporització

El curs té un total de 30 hores. Tenint en compte que s'aconsella una trobada setmanal, equivaldria a unes 12-15 sessions. En cada trobada es determina un nombre de participants per a realitzar el seguiment individual del seu procés. D'acord amb les característiques de cada una de les participants serà necessària o no l'assistència a totes les sessions.

Disseny del taller

Activitat	Objectius	Continguts	Hores
Presentació del taller	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer el programa • Identificar els avantatges del treball en grup • Fomentar un clima grupal de confiança 	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació del taller: objectius, continguts, metodologia, temporització • Característiques i avantatges dels processos grupals de dones 	2
El procés migratori: característiques i conseqüències	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer i identificar les conseqüències dels processos migratoris 	<ul style="list-style-type: none"> • Breu introducció a les característiques del procés migratori 	2
Qui sóc i d'on vinc...	<ul style="list-style-type: none"> • Crear una consciència de grup • Fomentar el coneixement mutu per consolidar la confiança en el grup 	<ul style="list-style-type: none"> • Presentació personal • Presentació del lloc d'origen • El millor del meu país d'origen • Motius de la migració 	2
No estic sola, hi ha altres dones en la mateixa situació	<ul style="list-style-type: none"> • Prendre consciència que altres dones també viuen la mateixa situació • Fomentar la comprensió i l'empatia intergrupals 	<ul style="list-style-type: none"> • En què som iguals i en què diferents • Situació familiar • Expectatives afectives i de parella • El grup de suport com a estratègia d'afrontament 	2
Compartint expectatives	<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar l'autoconeixement i l'autoestima • Conèixer i comprendre els desitjos i expectatives propis i de la resta del grup 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaig emigrar perquè... i desitjaria... • Espero que la gent que estimo... 	2
Balanç personal	<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar la reflexió personal i grupal • Ser conscient de la situació actual 	<ul style="list-style-type: none"> • Les meves pèrdues... • Els meus guanys... 	2
¿A on he arribat?	<ul style="list-style-type: none"> • Compartir coneixements i experiències personals • Ser conscient dels propis desitjos • Fomentar l'autoestima personal i grupal 	<ul style="list-style-type: none"> • Expectatives i coneixements previs sobre la societat d'acollida • Els meus somnis sobre el procés migratori.... 	2
¿Com és Catalunya?	<ul style="list-style-type: none"> • Identificar els trets identitaris de la cultura catalana • Fomentar l'interès per conèixer en profunditat el país on vivim • Valorar les possibilitats que ens brinda la societat d'acollida 	<p>Similituds i diferències entre Catalunya i el meu país d'origen, respecte a:</p> <ul style="list-style-type: none"> • la situació geogràfica: • la situació política • la situació social • la situació familiar i de parella • la situació econòmica, laboral i d'habitatge • la situació formativa 	6
Com encaixar la meva situació personal en aquesta nova societat	<ul style="list-style-type: none"> • Reconèixer els propis desitjos • Ajustar les expectatives a la realitat 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajust de somnis i expectatives 	2
Construcció del meu projecte vital	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolupar les habilitats i fomentar l'autoconeixement per poder construir un projecte vital • Analitzar els aspectes necessaris per a posar en marxa el projecte vital 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajustar les possibilitats • Construcció del projecte vital 	4
Anàlisi de recursos existents	<ul style="list-style-type: none"> • Conèixer i saber utilitzar els recursos necessaris per a poder posar en marxa el projecte vital 	<ul style="list-style-type: none"> • Adequació dels recursos al meu projecte professional: personal, familiar, econòmic, laboral, formatiu 	4

Recursos

- Argibay, Miguel; Celorio, Gema; Celorio, Juan José (1998) "De sur a norte. Vidas paralelas de las mujeres". Bilabo: Hegoa.
- Batllori, Jordi; Fontán, Silvia; Lozano, Elena; [textos]; Otero, Gemma; [il.lustradora] (2007) "Els millors 250 jocs per a tots" Barcelona: Parramón.
- CAE (1998) "Jocs i tallers".
- Colomer Ribas, Joan (1997) "Guia para trabajadores y trabajadoras extranjeros", Grups de Recerca i Actuació sobre Minories Culturals i treballadors estrangers, GRAMC.
- Consell d'Europa; Brander, Pat; Cárdenas, Carmen; Gómez, Ruí; Taylor, Mark; Abad, Juan de Vicente (1998) "Ideas, recursos, métodos y actividades para la educación intercultural no formal con jóvenes y adultos" Ministerio de Asuntos Sociales. Instituto de la Juventud.
- Consorci de Recursos i Documentació per a l'Autonomia Personal (2001) "Apunts sobre... Dona i fet migratori" Diputació de Barcelona, Oficina Tècnica del Pla d'Igualtat.
- Crespo, Rafael; Delgado, Carmen (2000) "Atles de recursos sobre immigració estrangera de la província de Barcelona". Diputació de Barcelona.
- Drac Màgic (2002), Maleta pedagògica: "Trajectes invisibles. Les dones en les migracions" Ajuntament de Barcelona; CIRDA; Institut d'Educació.
- Escola de Cultura de Pau: <http://escolapau.uab.cat/programas/dinamicas.php>
- Escrivano, Francesc; Úbeda, Joan (2000) "Debat" (9' i inclou guia didàctica). Vídeos Serveis de Cultura Popular.
- Fundació Serveis de Cultura Popular (1997): "Compartir planeta, I. La partença" (24'), "Compartir Planeta, II. L'arribada" (24'), "Compartir planeta, III. El relleu de les generacions" (25').
- *Garcia, Sira; Serna, Marta de la* (1995) *A cara descoberta. Ser marroquina i viure a Catalunya*. Columna.
- "Guia d'Atenció a Dones Immigrades Extracomunitàries". Diputació de Barcelona. Xarxa de Municipis. Servei de Promoció de Polítiques d'Igualtat Dona-Home. 2004.
- Maleta pedagògica "Un equipatge per a la interculturalitat", Fundació SURT. <http://www.surt.org/maletaintercultural/>
- Martín, Sergi (2005) "Atles del somni català" Llibres de l'Índex.
- Massot, M. (2001). *Jóvenes entre culturas: la construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Bilbao: Desclée de Brower.
- Olivé i Morros, Llorenç (2002) "La immigració. Causes, efectes i propostes d'acció". Justícia i Pau.
- Secretaria per a la Immigració (2008) "Materials de suport a l'acollida" Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria per a la Immigració. Sèrie de 6 DVD en 10 idiomes: Catalunya, Salut, Treball, Educació, Habitatge i convivència, Serveis socials. Disponible en línia al portal electrònic del Departament d'Acció Social i Ciutadania on també hi ha la transcripció del text en format PDF.
- Sipi, Remei; Araya, Mariel (2005) "Les dones migrades. Apunts, històries, reflexions, aportacions..." Generalitat de Catalunya. Institut Català de les Dones.

7.2.3 TALLER 3: APODERAMENT. CREIXEMENT PERSONAL. GESTIÓ DE LA PRÒPIA VIDA

Les necessitats expressades per les dones en relació a aquest taller es situen entre les puntuacions més altes obtingudes amb els qüestionaris emprats en aquesta recerca . Concretament, representa un 20% del total de les necessitats expressades. Es recorda que les necessitats amb un percentatge major es situen al voltant del 17%.

Dins d'aquesta categoria de necessitats es van incloure ítems com:

- Combatre la solitud de les dones i l'aïllament
- Necessitat de crear espais de relació i comunicació
- Espais de participació
- Autoestima
- Pors
- Espais de creixement
- Afectivitat i sexualitat

Així mateix, aquests ítems van aparèixer repetidament en els comentaris fets per les associacions respecte a les necessitats bàsiques que tenen les dones.

Respecte a la voluntat de participar en tallers, els ítems més puntuats per les dones van ser:

- Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana: drogues, ser jove i mare, assistència jurídica, independència econòmica, planificar el temps i enfrontar l'estrès.
- Fer amistats: escortar als altres, expressar-me i parlar dels meus problemes, veure punts de vista diferents.

Per tot això, considerem imprescindible desenvolupar un taller que pugui atendre a aquests tipus de necessitats dintre dels Punts d'Informació i Atenció a les Dones.

Justificació de la proposta. Elements que intervenen

Recollint una definició de Sharma (citada en Batliwala, 1997):

“El término empoderamiento se refiere a toda una gama de actividades que van desde la autoafirmación individual hasta la resistencia colectiva, la protesta y la movilización para desafiar las relaciones de poder... El empoderamiento comienza cuando pueden reconocerse las fuerzas sistémicas que oprimen, así como cuando actúan para cambiar las relaciones de poder existentes. El empoderamiento, por tanto, es un proceso orientado a cambiar la naturaleza y la dirección de las fuerzas sistémicas, que marginan a la mujer y a otros sectores en desventaja en un contexto dado” (op. Cit:193).

Si entenem l'apoderament com una estratègia per aconseguir uns objectius determinats, tal com expressa l'anterior definició, creiem que existeixen dos nivells en aquesta estratègia. Aquests dos nivells estan situats en una posició vertical i s'orienten en un procés de desenvolupament (és necessari assolir el primer per a poder arribar al segon).

Al nostre entendre, el primer nivell vindria determinat pel coneixement i reconeixement, i per l'eliminació de les barreres que impedeixen la llibertat d'actuar i que imposen condicions a una lliure presa de decisions.

Conèixer i reconèixer-se, implica identificar la pròpia vàlua, tenir una mirada sincera sobre les pròpies possibilitats o, en paraules didàctiques, sobre les pròpies competències. Un reconeixement sobre si mateixa comporta el reconeixement de les pròpies capacitats i dels canvis necessaris per a plantejar-se altres tipus de fites o qualsevol alternativa de canvi.

Una presa de decisions lliure i autònoma, és a dir, no condicionada per impediments de rols generitzats o d'altre tipus de creences o circumstàncies imposades a les quals s'atengui primerament quan la presa de decisions ha de realitzar-se. El procés de presa de decisions es pot adquirir amb un aprenentatge que implica, en un primer moment, reconèixer el paper del "jo" autònom en aquest procés i aïllar-lo de les imposicions socials i circumstancials.

Finalment, tant el reconeixement com la presa de decisions estan mediatitzades pels murs aixecats al nostre al voltant. Aquests murs representen pors, creences, barreres internalitzades... productes d'una determinada socialització.

Des de la nostra posició cal atendre aquest primer nivell, analitzant els elements que intervenen, abans de passar a un segon, representat per la capacitat d'actuar eficaçment en l'esfera pública i tenir una mobilitat i visibilitat en la comunitat. Per arribar a aquest segon nivell s'ha de desenvolupar l'autoestima personal, s'han de deconstruir les subordinacions interioritzades, i s'ha de desenvolupar la capacitat crítica i de qüestionament.

El taller que proposem se situa en el primer nivell descrit.

Denominació del taller

Depenent del context, pot fer-se més referència a conceptes com "*Apoderament*" o "*Creixement personal*", o optar per noms més senzills i atractius: "*Vull canviar*", "*Necessito gestionar d'altra manera la meva vida*", "*Que puc fer per canviar*"

Temporització

Per a aquest taller es preveu una durada de tres mesos, aproximadament, és a dir, un trimestre escolar. Les sessions serien setmanals i d'una durada aproximada de dues hores cadascuna. Altres aspectes relatius a la franja horària o al moment de començament i finalització han de ser establerts en funció del context social, geogràfic i espacial i adaptats a les possibles usuàries.

Metodologia

Es proposa que la metodologia sigui el més experiencial possible a fi que el taller no es converteixi en una classe a l'estil tradicional. No es tracta d'adquirir coneixements únicament, sinó de viure i experimentar sentiments que puguin produir un canvi en les dones. Al mateix temps, s'aconsellen diverses tècniques, que combinin reflexió individual, treball en petit grup, treball en gran grup, visualitzacions, fantasies, i moviment i expressió corporal.

Disseny del taller

Activitat	Objectius específics	Continguts	Hores
1. Qui som	<ul style="list-style-type: none"> • Crear consciència de grup • Aprendre a participar i expressar-se en grup • Delimitar les normes i valors del grup 	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement de les participants • Explicació dels continguts del taller i dels objectius • Elaboració de les normes de comportament i dels valors del grup 	2
2. El mirall trencat	<ul style="list-style-type: none"> • Ser capaç de conèixer-se i reconèixer-se • Ser capaç d'expressar característiques i qualitats personals • Ser capaç de reconèixer els propis sentiments davant d'una mirada sincera de si mateixa • Aconseguir autonomia i reafirmació, sent conscient que la imatge està condicionada per l'opinió d'altres persones 	<ul style="list-style-type: none"> • El coneixement d'una mateixa i la introspecció sincera davant la pròpia persona • Expressió de la mirada realitzada • Expressió dels sentiments annexos a aquesta mirada • Distingir el coneixement adquirit sobre mi mateixa de les opinions d'altres persones al llarg de la meua vida 	2
3. Descobriments dels amagatalls	<ul style="list-style-type: none"> • Descobrir les pròpies limitacions • Ser capaç d'expressar les pròpies limitacions • Ser capaç de diferenciar les limitacions puntuals del valor com a persona • Ser capaç d'atribuir diferents qualitats a les persones del grup 	<ul style="list-style-type: none"> • Reconeixement de les pròpies limitacions • Expressió davant el grup de les pròpies limitacions i dels impediments que crec tenir • Distingir limitacions de valors absoluts i valors com a persona • Qualitats de les altres integrants 	2
4. Pujar un graó	<ul style="list-style-type: none"> • Plantejar-se possibilitats de canvi • Realitzar un procés específic i temporal d'un canvi desitjat • Plantejar-se propostes concretes respecte al canvi 	<ul style="list-style-type: none"> • Coses que vull canviar en mi • Procés a seguir per aconseguir el canvi • Establir guies temporals de canvi 	2
5. El moviment de la baldufa	<ul style="list-style-type: none"> • Establir la diferència entre "jo" i les altres persones • Trobar el punt que em manté en coherència amb mi mateixa, malgrat els canvis en el meu entorn 	<ul style="list-style-type: none"> • El meu "jo" aïllat • El meu "jo" en relació • Els meus canvis i la meua permanència • La meua coherència interna 	2
6. Això és el que vull	<ul style="list-style-type: none"> • Reconèixer els propis desitjos, aficions, gustos i interessos • Prendre consciència de les influències a l'hora de prendre decisions • Desenvolupar una actitud crítica davant els condicionaments a l'hora de prendre decisions 	<ul style="list-style-type: none"> • Els desitjos, gustos, aficions i interessos • Les influències en les decisions • Els condicionaments propis davant les decisions 	2
7. Camins i drecceres	<ul style="list-style-type: none"> • Analitzar els problemes per poder considerar tots els punts de vista • Reconèixer i prioritzar les alternatives en funció dels propis valors i interessos • Saber desenvolupar els riscos inherents a les decisions • Desenvolupar estratègies per a prendre decisions 	<ul style="list-style-type: none"> • Els problemes quotidians i no tan quotidians • La presa de decisions • Les alternatives • La relació de les alternatives amb els valors i interessos • Els passos en la presa de decisions • Les estratègies en la presa de decisions 	2-4
8. Com es diu el que sento	<ul style="list-style-type: none"> • Poder posar nom a les emocions que se senten • Poder expressar obertament les emocions • Aprendre a diferenciar les emocions dels pensaments i les seves relacions • Desenvolupar estratègies per a treballar amb les emocions 	<ul style="list-style-type: none"> • Continguts de les emocions • Estratègies per a verbalitzar les emocions • Relació entre emocions i pensaments • Passos en el domini i gestió de les emocions 	2-4
9. Patiments inútils	<ul style="list-style-type: none"> • Saber reconèixer i verbalitzar pors i creences que actuen com ancoratges per al desenvolupament personal • Aprendre estratègies per a gestionar les pors 	<ul style="list-style-type: none"> • Pensaments negatius • Pensaments inútils • Creences limitants o disfuncionals • Estratègies per a combatre pensaments i creences limitants 	2-4
10. Adéu Siau	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexionar sobre allò viscut en el grup • Acomiadar-se de les integrants 	<ul style="list-style-type: none"> • Finalització del grup • Processos de canvi personal i grupal • Propostes de futur 	2

Recursos

-“Herramientas interactivas de auto-evaluación de competencias”. Para mujeres que tienen acceso a puestos de trabajo de baja y media cualificación. Producto del proyecto de recerca HIDAEC, 2004.

<http://surt.org/hidaec/>

- “Claus Tutorial. Guia per l'acompanyament i suport tutorial” (amb CD que conté les Eines per l'acció tutorial com annex de la publicació). Producto del Projecte Claus Tutorial (2000 - 2002), novembre 2008, Generalitat de Catalunya. Departament de Treball i Indústria. Servei d'Ocupació de Catalunya. Fons Social Europeu.

- “Projecte ALFA. Materials per treballar el balanç de competències en tutories individuals. Col·lecció NEO (Noves eines d'orientació) 11”. Generalitat de Catalunya. Departament de Treball i Indústria. Servei d'Ocupació de Catalunya.

- “Guia Metodològica per a Treballar amb Dones Inactives”. Diputació de Barcelona. Projecte ELIONOR. 2003

- Sastre, Genoveva i Moreno Montserrat, (2002) “Resolución de conflictos y aprendizaje emocional. Una perspectiva de género”. Biblioteca de Educación. Barcelona, Gedisa.

-“Aprender a estimar sense prejudicis”. Eines i materials curriculars per a l'educació afectiva i sexual. Rafaela Subías de la Fuente. Llicència d'estudis curs 2004-2005. <http://www.xtec.es/sgfp/licencias/200405/memories/881m.pdf>

- Sèrie de 41 videos de l'Instituto de la Mujer (es poden sol·licitar de franc en centres públics i entitats sense afany de lucre). Alguns tracten matèries tals com sexisme, coeducació, identitats de gènere, discriminacions, expectatives sobre el futur: parella i treball, etc.

- “Un valor afegit. Les dones en la publicitat”. Conté una guia didàctica, uns panells informatius i una proposta d'activitats. També compta amb suport audiovisual.

- Col·lecció de videos de l'Instituto de la Mujer. Projecte Olympus. Programa per la igualtat d'oportunitats. Dirigit per Marina Subirats. Tracten sobre sexisme, coeducació, identitats de gènere, discriminacions, expectatives sobre el futur: parella i treball, etc.

- Col·lecció de videos.”El món vist per les dones”. Drac Màgic. Concretament:

- “Convocant els fantasmes” (lluïta pel reconeixement del delicte de violació com a crim de guerra).
- “Macho” (activitats del grup d'homes contra la violència de Nicaragua, amb continuïtat als EEUU).

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AAVV (2006) *Programa de suport psicosocial per a dones*. Barcelona: Fundació 'La Caixa'.
- Allen L. (2009) 'It's not who they are it's what they are like': re-conceptualising sexuality education's 'best educator' debate, *Sex Education*, 9 (1): 33-49.
- Altschuld J.W. i Witkin B.R. (2000) *From needs assessment to action: Transforming needs into solution strategies*. Thousand Oaks California, Sage.
- Ander Egg E. (2004) *Métodos y técnicas de investigación social IV: Técnicas para la recogida de datos e información*. Buenos Aires: Lumen- Humanitas.
- Arija Gisbert B. (2004) Trabajo social con grupos. Un proceso de vinculación a través del arte, *Trabajo social hoy*, 2: 91-114.
- Astelarra J. (1996a) "Introducción" A: Astelarra J. (comp.) *Participación política de las mujeres*. (pp. IV-XIV). Madrid: Siglo XXI.
- Astelarra J. (1996b) "Las mujeres y la política" A: Astelarra J. (comp.) *Participación política de las mujeres* (pp. 7-22). Madrid: Siglo XXI.
- Auckland R. (1997) "Women and protest" A: Barrer C., Tyldesley M. (eds) *Alternative future and popular protest*. Conference paper, vol.1. Manchester: MMU.
- Banchs, M. (2000) Representaciones Sociales, Memoria Social e identidad de género, *Revista Akademos II* (1), 59-76.
- Baraia-Etxaburu J. (2001) Convivencia y reestructuración de los roles. Comunicación presentada al Congreso *Los hombres frente al nuevo orden social*, Donostia, Euskadi.
- Barcelona (Catalunya : Província). Diputació (2007) Centres d'informació i recursos per a dones: una proposta de model funcional i de gestió. Barcelona: Diputació Barcelona, Xarxa de Municipis. Disponible en http://www.diba.es/dones/descarrega/xcircd/Centres_informacio.pdf
- Batliwala S. (1997) "El significado del empoderamiento de las mujeres: nuevos conceptos desde la acción" A: León M. *Poder y empoderamiento de las mujeres* (pp. 187-211). Santa Fe de Bogotá: T/M Editores.
- Beatty P.T. (1981) The concept of need: proposal for a working definition, *Journal of the Community Development Society*, 12: 39-46.
- Beckwith K. (1998) Collective Identity of Class and gender: Working class women in the Pittston Coal Strike, *Political Psychology*, 19 (1): 147-167.
- Bernard W., Baird C. (1992) Intragroup cohesiveness and reciprocal social influence in male and female discussion groups, *Journal of Social Psychology* 133 (2): 179-189
- Bernas R. y Stein N. (2001) Changing stances on abortion during Case-based reasoning tasks: who change and under what conditions, *Discourse Processes* 32 (2i3) : 177-190.
- Bhavnani K. (1990) "What's power got to do with it? Empowerment and social research" A: Parker I., Shotter J. (eds) *Deconstructing Social Psychology* (pp. 141-152). London: Routledge.
- Biglia B. (2005) "Articulant posicionaments situats en els quefers de la investigació activista" A: *Investigació, Recerca Activista i Moviments Socials* (pp. 105-120). Barcelona: El viejo topo.

- Biglia B. (2006, en prensa). Some 'Latin activist women' accounts': Reflection on political research, *Feminism & Psychology* 16(1).
- Bion W. R. (1963) *Experiencias en grupos*. Buenos Aires: Paidós.
- Bonino L. (2001) Los varones frente al cambio de las mujeres. Comunicació presentada al Congrés *Los hombres frente al nuevo orden social*, Donostia, Euskadi.
- Boudon, R. (1987) *Il posto del disordine, critica delle teorie del mutamento sociale*. Bologna: Il Molino.
- Bradshaw J. (1983) *Una tipologia de la necessitat social* (2 ed.). Barcelona: Direcció General de Serveis Socials.
- Burman E. (1998) *Deconstructing Feminist Psychology*. London: Sage.
- Butler J. (2001). "La cuestión de la transformación social" A: E. Beck-Gernsheim, J. Butler, L. Puigvert. *Mujeres y transformaciones sociales* (pp:7-30). Barcelona: El Roure.
- Capdevila Solá R. (1999) '*Socially Involved' women: Accounts, Experiences and Explanations*. Tesis doctoral. The University of Reading: Photocopies.
- Casado F., Almeida Gonzalez C. (2004) Una experiencia de trabajo en grupo de mujeres para la mejora de las habilidades de afrontamiento, en un equipo de salud mental de distrito, *Apuntes de psicología*, 22 (3): 341-351.
- Chacón F., Barrón A., Lozano P. (1993) "Evaluación de necesidades" A: Martín A., Chacón F., Martínez M. *Psicología comunitaria* (2 ed.) (pp. 109-139). Madrid: Visor.
- Cirera Codina, T., Lopetegui, L. (1999) Grupo socioterapéutico para mujeres en un centro de atención primaria de salud, *Revista de trabajo social*, 1º trimestre: 135-157
- Cole, E., Stewart, A. (2001) Individual comparisons: Imagining a Psychology of race and gender beyond differences, *Political Psychology*, 22(2): 293-308.
- Delbecq A.L., Van de Ven A. (1971) A group Process Model for Problem Identification and Program Planning, *Journal of Applied Behavioral Science*, 7 (4): 466-491.
- Departament d'Estadística (2009) *Informe estadístic. La població estrangera a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Disponible on-line a: <http://www.bcn.es/estadistica/catala/dades/inf/pobest/pobest09/pobest09.pdf>
- Deuchar M. (1988) "A pragmatic account of women's use of standard speech" A: Coats J., Cameron D. (Eds.) *Women in their speech communities*. New York: Longman.
- Díaz, G. (1983) Roles and contradictions of Chilean women in the resistance and Exile. En M. Davies (Ed), *Third World Second Sex* (pp.30-38). London: Zed Books 1987.
- Díez C. (2001) Nuevos modelos de hombre. Emergencia y contextualización. Ponència presentada al Congrés *Los hombres frente al nuevo orden social*, Donostia, Euskadi.
- Donoso T. (2009) Procesos de empoderamiento en grupos de autoayuda. Ponència presentada en las *Jornadas Técnicas para el Avance de la Metodología en Inclusión Social*, Cruz Roja, Madrid, 22 de septiembre.
- Donoso T., et al. (2006) "Construimos el grupo" A: VVAA, *Violencia: Tolerancia Cero. Programa de apoyo psicosocial para mujeres*. Barcelona: Ediciones 62.
- Fan P., Mooney M. (2000) Influence on Gender-Role attitudes during the Transition to Adulthood, *Social Science Research* 29: 258-283.

- Fernández Poncela A.M. (2000) *Mujeres, revolución y cambio cultural*. Barcelona: Anthropos.
- Feyerabend P. (1994) "Contro l'ineffabilitá culturale" A: VVAA *Tutto è relativo, o no?* (pp.97-107). Milano: Volontá.
- Fine M. (2003) "Sexuality, Schooling and Adolescent Females: The Missing Discourse of Desire" A: VVAA, *The Critical Pedagogy Reader*. New York: Routledge.
- Fitzduff M. (1989) *From ritual to conciseness- A study of change in progress in Northern Ireland*. Tesis doctoral, University of Ulster, Department of adult and continuing education: photocopies.
- Folgueiras, P. (en prensa). Ciudadanas del mundo. La participación activa de mujeres en sociedades multiculturales. Madrid: editorial síntesis.
- Foucault M. (1995) *La voluntad de saber. Historia de la sexualidad*, vol 1. Madrid: Siglo XXI.
- Fuentes I., Toledano L. (2004) Intervención social con grupos, *Trabajo social hoy*. 2º semestre: 7-21.
- Gairín J. (1996) "La detección de necesidades de formación" A: Gairín J., Ferrández A., Tejada J., Navío A. *Formación para el empleo* (pp. 71-117). Barcelona: NEO-3 Comunicación.
- Gallastegui M.C. (2000) "¿Es atractivo el poder político para las mujeres?" A: Emakumeak eta herri agarintaritz, *Mujeres y poder político*. Bilbao: Fundación Sabino Arana.
- García A. (ed.) (2004) *Género y ciudadanía*. Barcelona: Icaria.
- Generalitat de Catalunya (2008) *Un Pacte per viure junts i juntes: document de bases del Pacte Nacional per a la Immigració* ISBN 978-84-393-7736-8.
- Gordo Lopez A. (coord) (2006) *Jovenes i cultura messenger*. Madrid: Injuve-FAD.
- Gracia Fuster, E. (1997) *El apoyo social en la intervención comunitaria*. Barcelona: Paidós.
- Hannam J., Auchterlonie M., Holden K. (2000). *International Encyclopedia of Women's Suffrage*. Santa Barbara, California: Abc-Clio.
- Haraway D. (1991) *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge.
- Haraway D. (1995) *Ciencia, cyborg y mujeres. La reinención de la naturaleza*. Madrid: Cátedra.
- Haraway D. (2004) *Testigo_Modesto@Segundo_Milenio. Hombrehembra@_Conoce_ Oncoración@Feminismo y tecnociencia*. Barcelona: Editorial UOC.
- hooks b. (2000) "Sisterhood. Political Solidarity Among women" A: Hooks B. *Feminist theory from margin to center*. London: Pluto Press.
- Jacobson R., Jacobs S., Merchbank J. (2000) "Introduction: State of conflict" A: R. Jacobson, S. Jacobs, J. Merchbank, (ed) *State of conflict: Gender, Violence and Resistance* (pp. 1-23). London-New York: Zed books.
- Krippendorff K. (1990) *Metodología de análisis de contenido. Teoría y práctica*. Barcelona: Paidós.
- Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista (DOGC núm. 5123 - 02/05/2008).
- Lopez Yarto L. (1997) *Dinámica de grupos: cincuenta años después*. Bilbao: DDB.

- Luna L. (1994) "Historia, género y política" A: Luna L., Villarreal N. *Historia, género y política. Movimientos de mujeres y participación política en Colombia 1930-1991* (pp.19-58). Barcelona: PPU.
- Lupton D., Tulloch J. (1996) "All Red in the Face": Students'Views on School-Based Sexuality Education, *Sociological Review* 44: 252-71.
- Macdowall, et al. (2006) Learning about sex: results from Natsal 2000, *Health Education & Behavior*.
- Mann P. (1994) *Micro-Politics. Agency in a postfeminist era*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Martínez F. (2002) *El cuestionario: Un instrumento para la investigación en las ciencias sociales*. Barcelona, Laertes.
- McKillip J. (1998) *Need analysis: Tools for the human services and education* (4 ed.). Newbury Park: Sage.
- McKillip J. (2008) "Needs analysis. Process and techniques" A: Bickman L., Rog D.J. *Handbook of applied social research methods* (2 ed.) (pp. 261-284). Thousand Oaks California: Sage.
- Melucci A. (1996) *Challenging codes: collective actions in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Men, Masculinities and Socialism Group (1990) What future for Men?, *Achilles Hell*, 10 http://www.achillesheel.freeuk.com/article10_4.html
- Millan Susinos R. (2005) Intervención grupal. Integrando la perspectiva de género (promoción de relaciones saludables y de buen trato), *Cuadernos de trabajo social*, vol. 18: 333-350.
- Montecino S. (1998) *Juego de identidades y diferencias: representaciones de lo masculino en tres relatos de Vida de hombres chilenos*. Santiago de Chile: Universidad de Chile.
- Moroney R.M. (1977) "Needs assessment for human services" A: Anderson W.F., Frieden B.J., Murphy M.J. *Managing human services* (pp. 128-44). Washington, D.C.: International City Management Association.
- Moscovici S. (1984). *Psicología Sociale*. Roma: Borla.
- Napieri R. I., Gershenfeld M. (2000) *Grupos: Teoría y experiencia*. Mexico: Trillas.
- Nash M., Tavera S. (1995) *Experiencias desiguales: Conflictos sociales y respuestas colectivas (Siglo XIX)*. Madrid: Síntesis.
- Neuhouser K. (1995) «Worse Than Men»: Gendered Mobilization in an Urban Brazilian Squatter Settlement, 1971-91, *Gender and Society* 9 (1): 38-59.
- Noonan R. (1995) Women against the state: Political opportunities and collective action frames in Chile's transition to democracy, *Sociological Forum* 10 (1): 81-111.
- Nordstrom B. (1996) "Política y sistema social de género" A: Astelarra J. (comp.) *Participación política de las mujeres* (pp 23-38). Madrid: Siglo XXI.
- O'Leary D. I., Maiuro R.D. (2001) *Psychological abuse in violent domestic relations*. New york: Springer.
- O'Shea, K. (2003) Glosario de términos de la Educación para la Ciudadanía Democrática. Estrasburgo, 22 de octubre de 2003. DGIV/EDU/CIT.
- Ogden, Harden (1999) Young women's experiences of arranging and having abortions, *Sociology of Health & Illness* 21(4): 426-444.

- Otero E. (2000) "La política en femenino" A: Emakumeak eta herri agarintaritz, *Mujeres y poder político* (pp. 29-31). Bilbao: Fundación Sabino Arana.
- Palmary I. (2005) Family resistance: women, war and the family in the African Great Lake, *Annual Review of Critical Psychology* 4: 54-65.
- Parcerisa A. (2002) *Didáctica en la educación social: Enseñar y aprender fuera de la escuela* (3 ed.). Barcelona: Graó.
- Parker R., Wellings K., Lazarus, J.V. (2009) Sexuality education in Europe: an overview of current policies, *Sex Education* 9 (3): 227-242.
- Pateman C. (1996) "Críticas feministas a la dicotomía publico/privado" A: Castells C. (comp.) *Perspectivas feministas en teoría política* (pp. 31-52). Barcelona: Paidós.
- Pérez Campanero M.P. (1991) *Cómo detectar las necesidades de intervención socioeducativa* (1 ed.). Madrid, Narcea.
- Perez J., Luque Lopez L. (2004) Promoción de mujeres gitanas a través de una experiencia de grupo, *Revista de trabajo social*, 2º semestre: 117-123.
- Pescador E. (2001) Masculinidad y población adolescente. Comunicación presentada al Congreso *Los hombres frente al nuevo orden social*. Donostia, Euskadi.
- Peterson S. (2000) "Sexism political identity/nationalism as heterosexism" A: Ranchod-Nilsson, S., Tétreault M. (ed.) *Women State and nationalism* (pp. 54-80). London [etc.]: Routledge.
- Pla de polítiques de dones del govern de la Generalitat de Catalunya (2008-2011) Disponible en: http://www20.gencat.cat/docs/icdones/Institut/Documents/pla_accio/pub_eines12.pdf
- Pla Municipal per a les Dones (2005-2009). Disponible en: <http://w3.bcn.es/fitxers/dona/pmdcat20052009.108.pdf>
- Plan Estratégico de Igualdad de Oportunidades (2008-2011). Disponible en: http://www.inmujer.migualdad.es/mujer/novedades/docs/Plan_estrategico_final.pdf
- Prensky M. (2001) Digital Natives, Digital Immigrants, *Horizon* 9: 5.
- Pujal M. (2003) La tarea crítica: interconexiones entre lenguaje, deseo y subjetividad, *Política y Sociedad* 40(1): 129-140.
- Ranchold-Nisson S., Tetreault A. (2000) "Gender and Nationalism. Moving beyond fragmented conversation" A: Ranchold-Nisson, S., Tetreault, A. *Women State and Nationalism At home in the nation?* (pp. 1-17). Londres i Nueva York: Routledge.
- Randall V. (1982) *Women and politics*. London: Macmillan LTD.
- Reicher S., Hopkins N. (2001) Psychology at the end of history: a critique and a proposal for psychology of social categorization, *Political Psychology* 22(2): 383-407.
- Reviere R., Berkowitz S., Carter C.C., Ferguson C.G. (1996) *Needs assessment: A creative and practical guide for social scientists* (1 ed.). Washington: Taylor & Francis.
- Reynolds S. (2000) "Tres señoras en el gobierno (1936)" A: Bard C. (ed.) *Un siglo de antifeminismo* (pp. 167-175). Madrid: Biblioteca nueva.
- Roca Cortés N. (2001) Grupos mediadores de la innovación profesional: estudio comparativo de procesos, *Revista de psicología social* 16(2): 177-192.
- Roca Cortés N. (2007) *Treball grupal i violencia sexista*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

- Rodenas Picardat S. (1996) Grupos de ayuda mutua: una respuesta alternativa en la práctica del trabajo social, *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social* 4: 195-205.
- Rodrigo M.J., Rodríguez A., Marrero J. (eds.) (1993) *Las teorías implícitas*. Madrid: Aprendizaje Visor.
- Rodriguez Mora I. (2005) Contesting femininity: Women in the political transition in Venezuela, *Annual Review of Critical Psychology* 4: 39-53.
- Rodriguez Paez M. (2004) Programa de atención grupal en el servicio de atención psicológica, *Revista colombiana de psicología* 13: 33-36.
- Rogers C. (1973) *Grupos de encuentro*. Buenos Aires: Amorrortu.
- Roseneil S. (2000) *Common women, uncommon practices. The queer feminism of greenham*. London i New York: Cassell.
- Sandín M.P. (2003) *Investigación cualitativa en educación*. España: Mc Graw Hill.
- Sastre G., Moreno Marimón M. (2002) *Resolución de conflictos y aprendizaje emocional, una perspectiva de género*. Barcelona: Gedisa.
- Servais O., Legros E., Hiernaux J. (2001) Les mutations des positions en matière d'euthanasie. Entre dispositions de soi et respect d'autrui, *Recherches sociologiques* 2 : 65-78.
- Shinoda J. (2004) *El millonésimo círculo. Como transformarnos a nosotras mismas y al mundo*. Barcelona: Kairós.
- Showalter E. (1985) *The female Malady. Women, madness and English culture, 1830-1980*. London: Virago Press.
- Sigel R. (1998) Conclusion: So Much Difference, So Many Similarities, *Political psychology* 19(1): 237-239.
- Stangon C., Sechrist G., Jost J. (2001) Changing racial beliefs by providing consensus informations, *Personality and Social Psychology Bulletin* 27(4): 486-496.
- Stasson M., Davis J. (1989) The relative effects of the number of arguments, number of argument sources and number of opinion positions in group-mediated opinion change, *British Journal of Social Psychology* 28: 251-262.
- Stewart A. , Settles I. , Winter N. (1998) Women and the social movements of the 1960s: Activists, Engaged Observers, and Nonparticipants, *Political Psychology* 19(1): 63-94.
- Stufflebeam D.L., McCormick Ch.H., Brinkerhoff R.O., Nelson Ch.O. (1984) *Conducting educational needs assessment*. Boston: Kluwer-Nighott.
- Stufflebeam D.L., Shinkfield A.J. (1985) *Evaluación sistemática: Guía teórica y práctica*. Barcelona, Paidós.
- Subbuswamy K., Patel R. (2001) "Cultures of domination: Race and gender in radical movements" A: Abramsky K. (ed.) *Restructuring and Resistance. Diverse voices of struggle in Western Europe* (pp. 535-545). Autopublicació.
- Taylor J. (1998) Feminist Tactics and Friendly Fire in the Irish Women's Movement, *Gender and Society* 12(6): 674-691.
- Tejedor F. (1990) Ponencia I: Perspectiva metodológica del diagnóstico y evaluación de necesidades en el ámbito educativo, *Revista de Investigación Educativa* 8(16): 15-38.
- Trimble L. (2009) Transformative conversations about sexualities pedagogy and the experience of sexual knowing, *Sex Education* 9(1): 51-64.

- Turiel E. (1999) Conflict, Social Development, and Cultural Change, *New Directions for child and adolescent development* 83: 77-92.
- Valcárcel A. (2000) "La política de las mujeres" A: Emakumeak eta herri agarintaritz, *Mujeres y poder político* (pp.13-28). Bilbao: Fundación Sabino Arana.
- Vázquez N., Ibáñez C., Murguialday C. (1996) *Mujeres montaña, vivencia de guerrilleras y colaboradoras del FMLN*. Madrid: Horas y Horas.
- Watzlawick P., Weaklan J. H., Fisch R. (1995) *Cambio. Formación y solución de los problemas humanos*. Barcelona: Herder.
- Waylen G. (1994) Women and Democratization: Conceptualising gender relation in transition politics, *World Politics* 46 (3): 327-354.
- Weiner N. (1950) *Introduzione alla cibernetica*. Torino: Boringhieri.
- Witkin B.R. (1977) Needs assessment: kits, models and tools, *Educational Tecnology* 17(11): 5-18.
- Witkin B.R. (1984) *Assessing Needs in Educational and Social Programs*. Londres, Jossey-Bass.
- Witkin B.R., Altschuld J. W. (1995) *Planning and conducting needs assessments: A practical guide*. Thousand Oaks California: Sage.
- Woolf V. (2003-1929) *Un cuarto propio*. Madrid: Horas y HORAS.

ANNEXOS

Annex 1: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a la Regidora

Salutacions, agraïments i introducció de l'entrevista i del projecte.

Bloc I: Politiques de gènere

- a. Ens podries comentar breuement les característiques bàsiques del teu càrrec i especificar des de quant el desenvolupes? *(També comentari breu sobre càrrecs precedents si és el cas).*
- b. Quines són les línees bàsiques d'actuacions de gènere *del govern municipal?* *(Elsa)*
- c. Quins són els reptes més importants que ha d'afrontar en temes de gènere en els propers anys?
- d. *De quina manera creus que l'actual crisis pugui influenciar en les polítiques de gènere de l'Ajuntament?*
- e. *(Si no ha sortit abans).* Són les dones joves i les dones migrants col·lectius que necessiten d'una atenció especial per part de l'Ajuntament? Quines creus que haurien de ser les respostes específiques de l'ajuntament davant de les seves necessitats?

Bloc II: PIADs

- a. Quines funcions assoleixen els Punts d'Informació i Atenció a les Dones en el context més ampli de les polítiques de gènere del govern al que pertanyes?
- b. *Com emmarcaries el rol que tenen els Punts d'Informació i Atenció a les Dones en relació a les polítiques d'altres governs locals i/o nacionals?*
- c. De quina manera els Punts d'Informació i Atenció a les Dones col·laboren amb altres serveis municipals o d'altres administracions locals?
- d. Els PIADs funcionen ja des de... Com avalues els resultats obtinguts fins a l'actualitat? Hi ha alguna etapa o moment específic de canvi que creus que sigui important matisar? Quins creus que siguin els reptes específics d'aquest servei per els proper anys?

Bloc III: Els 'nous' PIADs

En poc temps hi haurà una nova convocatòria per a la gestió dels PIADs i, si ho tenim ben entès, les característiques del serveis es modificaran una mica.

- a. Ens podries explicitar a quina filosofia responen aquests canvis i que es pretén assolir amb ells?
- b. *(Si no ha sortit abans).* En aquest nou plantejament hi ha algun canvi específic en relació a les actuacions de grups?
- c. *(Si no ha sortit abans).* I respecte a l'atenció específica a dones migrants i/o joves?

Bloc IV: Els treball de grup en els PIADs

1. De quina manera creus que el treball de grup de dones coordinat pels PIAD pot ser útil per assolir els objectius polítics en matèria de dones?
2. En general, de quina manera creus que el treball de grup dins dels PIAD pugui respondre a les necessitat de les dones de Barcelona?

Bloc V: Oportunitat de futur

3. De quina manera creus que la recerca que estem realitzant pugui ser útil per als Punts d'Informació i Atenció a les Dones i per a les dones de Barcelona en general?
4. Dins del context de la política local i nacional quines possibilitat veus per a aprofundir en el treball de gènere en els propers anys? I quins creus que puguin ser el obstacles més forts?
5. Com definiries que són les voluntats polítiques d'inversió en el treball de gènere per els propers anys?
6. Amb quin pressupost es podrà comptar per posar en pràctica aquestes polítiques?

Annex 2: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a la Directora

Salutacions, agraïments i introducció de la entrevista i del projecte.

Bloc I: polítiques de gènere

- a. Ens podries comentar breuement les característiques bàsiques del teu càrrec i especificar des de quant el desenvolupes? *(També comentari breu sobre càrrecs precedents si és el cas).*
- b. Quines són les línies bàsiques d'actuacions de gènere de l'Ajuntament de Barcelona? (Bàrbara)
- c. Quins són els reptes més importants que ha d'enfrontar en temes de gènere en els propers anys?
- d. *(Si no ha sortit abans).* Són les dones joves i les dones migrants col·lectius que necessiten d'una atenció especial per part de l'Ajuntament? Quines creus que haurien de ser les respostes específiques de l'Ajuntament davant de les seves necessitats?

Bloc II: PIADs

- a. Com emmarcaries les funcions dels Punts d'Informació i Atenció a les Dones en el context més ampli de les polítiques de gènere de l'Ajuntament?
- b. De quina manera els Punts d'Informació i Atenció a les Dones col·laboren amb altres serveis municipals o d'altres administracions locals?
- c. De quina manera els Punts d'Informació i Atenció a les Dones col·laboren amb les entitats de dones presents en el territori?
- d. Els PIADs funcionen ja des del ... Com avalués els resultats obtinguts fins a l'actualitat? Hi ha alguna etapa o moment específic de canvi que creus que sigui important de matisar? Quins creus que siguin els reptes específics d'aquest servei per els proper anys?

Bloc III: Els 'nous' PIADs

En poc temps hi haurà una nova convocatòria per a la gestió dels PIADs i, si ho tenim ben entès, les característiques del servei es modificaran una mica.

- a. Ens podries detallar els canvis que s'introduiran en la nova convocatòria? (específicament en relació a les professionals i als serveis oferts).
- b. *Segon conveni, quines són les funcions de les responsables dels PIADs? I quina formació han de tenir?*
- c. *(Si no ha sortit abans).* En aquest nou plantejament hi ha algun canvi específic en relació a les actuacions de grups?
- d. *(Si no ha sortit abans).* I respecte a l'atenció específica a dones migrants i/o joves?

Bloc IV: Els treball de grup en els PIADs

- a. Ens podries explicar breuement la finalitat del treball de grup que s'està realitzant des de els PIADs?
- b. *Quins creus que hagin estat els punts forts i febles del treball de grup realitzat fins al moment pels PIADs?*
- c. En general, de quina manera creus que el treball de grup dins dels PIAD pugui respondre a les necessitat de les dones de Barcelona?

Bloc V: Oportunitat de futur

- a. De quina manera creus que la recerca que estem realitzant pugui ser útil per als Punts d'Informació i Atenció a les Dones i per a les dones de Barcelona en general?
- b. Respecte a les dinàmiques de funcionament de l'Ajuntament de Barcelona, com creus que es podrà aprofundir en el treball de gènere en els propers anys? I quins creus que puguin ser el obstacles més forts cap a aquesta evolució?

Annex 3: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a les professionals municipals responsables de les polítiques de gènere.

Salutacions, agraïments i introducció de l'entrevista i del projecte.

Bloc I

- a. Ens podries comentar breument les característiques bàsiques del teu càrrec i especificar des de quant el desenvolupes? (Depèn de l'Ajuntament, de la diputació, etc..)
- b. Amb anterioritat has desenvolupat altres treballs sobre qüestions de gènere?
- c. Quins són els reptes més importants del teu treball?
- d. Com definiries el teu coneixement de la situació de les dones de Barcelona?

Bloc II

- a. Coneixes els PIADs? Que ens podries dir d'ells?
- b. Quines creus que són les funcions dels PIADs?
- c. Has col·laborat en alguna ocasió amb algun PIAD? Ens podries explicar de quina manera?
- d. De quina manera valoraries aquesta col·laboració?
- e. Tens coneixement de les relacions que hi ha en altres districtes o per part de tècniques d'altres serveis amb els PIADs?
- f. En general (és a dir, no només en el teu cas sinó també pensant en les altres situacions que coneixes) quins creus que han sigut els punts forts de les col·laboracions mantingudes fins a l'actualitat?

Bloc III

- a. Creus que el treball de grup dins dels PIADs podria ser un bon instrument per donar atenció a algunes d'aquestes necessitats?
- b. Sabem que moltes vegades encara que hi hagi serveis per acollir algunes necessitats no es fàcil que les dones accedeixin a ells. De quina manera creus que es podria estimular o augmentar la participació de dones joves i migrants en espais de grup dissenyats per acollir les seves necessitats?

Bloc IV

- a. Quin creus que hauria de ser el paper dels altres serveis de la ciutat per a facilitar aquest procés?
- b. Quin el paper de la societat civil?
- c. Creus que des del servei/institució en què col·labores hi hauria la possibilitat d'augmentar i millorar en un futur la col·laboració amb els PIADs? (En cas que sí, de quina manera?)
- d. Quins són els límits i les dificultats més grans que veus per a que aquesta col·laboració es faci efectiva, sigui eficient i positiva?
- e. Quin compromís creus que podria assumir el servei/institució en què treballes?
- f. Quin compromís creues que hauria d'assumir l'Ajuntament en relació als PIADs?
- g. Vols afegir alguna cosa?

Finalment et volíem comentar que dins de la nostra recerca hi ha una part de treball empíric que consisteix en la recollida directa de les necessitats per part de les dones que pensem fer de dues maneres:

- a. Entrevistes en profunditat a unes poques persones representatives d'associacions, col·lectius de dones (o on hi 'treballen' moltes dones), especialment joves i/o migrants.
- b. Qüestionari de necessitats per a dones.

Ens encantaria poder comptar amb la teva ajuda per a:

- seleccionar les associacions representatives
- distribuir i recollir els qüestionaris a dones del teu districte (directament o a través d'institucions, serveis o associacions).

Ens podries donar un cop de mà?

Annex 4: Brainstorming de les necessitats de les dones realitzat en primera sessió de Focus Group amb les responsables dels PIADs

Necessitats de les dones (en general)

- Necessitats a nivell pràctic perquè són les que es fan càrrec de la família i l'educació dels nens, adults, avis...
- gestió del temps
- recursos quotidians que els faciliti la vida laboral
- trobar espais per compartir: desfogar-se, poder trobar solucions comunes, espais de relació (moltes dones es senten soles), sentir-se compresa, grups d'ajuda mútua
- Ajuda en comprendre la realitat catalana: mediació
- ampliació de la xarxa social (establir amistats) derivades de soledat
- activitats lúdiques de cap de setmana
- xarxa per conèixer homes/
- aspectes relacionats amb la habitatge tals com compartir lloguer de pis amb persones de la mateixa situació
- facilitar torns d'horari (cangurs per a cuidar fills/es)
- demandes per obtenir material: carritos... (ej. L'aula ambiental de Sagrada Família ho gestiona)
- xarxes d'ajuda mútua
- Poder desenvolupar amistats no superficials
- necessitat d'informació verídica/contrastada dels propis drets
- informació (petició de les entitats): xerrades puntuals amb temàtiques tals com salut en dones grans, nova llei violència, canvi en relacions pares-fills/es, fills adolescents, prevenció v.g., sexualitat –submissió sexual en dones grans
- augmentar la participació de les joves en els grups/associacions de dones

Necessitats de les dones immigrades

- Necessitats a nivell pràctic: Formació, competències lingüístiques, cangurs, habitatge...
- Tenir més participació política
- Participació igualitària
- Superar els efectes del racisme / estigmatització per ètnia aïllament
- Mediació intercultural per comprendre la realitat del lloc on viuen
- Conèixer els propis drets (especialment els lligats a la llei d'estrangeria) entre d'altres per a poder-se defensar de amenaces per part del marit
- Autoconeximent del propi cos per part de les joves (reconeixement de la discriminació sexual)
- Poder-se enfrontar a la coacció sexual – (noies forçades en parella)
- Saber com enfrontar-se a situacions de parella no escollides com a la poligàmia masculina
- Solucionar dificultats relacionades amb la vida conjugal
- Entendre i gestionar problemes amb els fills/es adolescents (no entendre xocs culturals dels adolescents derivats de la immigració i la inclusió)
- Saber com solucionar els enfrontaments culturals amb el país d'origen o amb els familiars que allí tenen en relació al rol de les dones.
- Enfrontar les esperances i expectatives frustrades
- Superar la desinformació que facilita el enfrontament cultural
- Intercanvi de coneixements
- Tenir espais de relació

Necessitats de les dones joves

- Necessitats a nivell pràctic: Economia i habitatge
- Tenir espais de relació i comunicació
- Incertesa cap al futur (parella/feina)
- Ajuda en la presa de decisions i en la tria de prioritats en manca de models de gènere menys sexistes, superar els estereotips de gènere.
- Gestió de la relació en parella en situacions de ROLS de gènere en TRANSICIO: parella igualitària vs. reclamació de la implicació de les parelles (continuo sent jo qui ha de cuidar els fills/es); necessitat de control/supervisió vs. nova masculinitat; gestió de càrregues de responsabilitat (*superwoman* com a dona moderna); invasió de l'espai femení
- Redefinició del propi rol en transició (Aprendre a no sentir frustració si hi ha fracàs en ser *superwoman*....)
- Informacions no esbiaixades sobre el tema droga que no passin per a la censura sinó que permetin prendre decisions amb coneixement de la realitat
- Millor coneixement de la sexualitat de dones i homes (comprendre i experimentar nous rols, superar els mites sexuals del passat, reconèixer situacions de discriminació, saber tenir relacions no de risc etc..)
- Vivència de la maternitat com a mare jove
- Solucionar les problemàtiques i les imposicions relacionades amb la imatge corporal
- Ajuda en el cas de conflictes amb els pares
- Espai de treball intergeneracional per a millorar les relacions mare-filla
- Claus per entendre les dones més grans (incloent-li mares) que han estat en relacions de violència i no han sortit d'elles

Annex 5: Esquema bàsic de l'entrevista semiestructurada per a representants d'associacions i/o de serveis dirigits a dones

1. Finalitat i funcions de l'associació

- a. Podries dir-me quines són les finalitats de l'associació? Per què es va crear?
- b. Història.
- c. Quines funcions té? (si no han quedat expressades anteriorment)
- d. A quin col·lectiu/s atén?
- e. Pensa que el col·lectiu queda suficientment representat en la associació o en quina mesura? Si no es així, podries dir per què?

2. Relació i coordinació amb serveis de l'Ajuntament

- a. Quina és la relació de l'associació amb els serveis de l'Ajuntament que hi ha en el districte?
- b. Hi ha relació i/o coordinació amb els PIADs? (si no ha sortit abans) Quina classe de relació i/o coordinació?
- c. Quines són les avantatges i inconvenients que es veuen des d'aquesta associació cap als PIADs?

3. Coneixement de les necessitats de les dones que pertanyen a l'associació

- a. Quines són les necessitats que tenen les dones que atén, participen, pertanyen a aquesta associació?
- b. Alguna vegada s'ha fet una enquesta o similar per a descobrir aquestes necessitats?
- c. Com intenta l'associació cobrir aquestes necessitats?

4. Les necessitats de les dones i els PIADs

- a. Com podrien cobrir-se aquestes necessitats des dels PIADs?
- b. Quines d'aquestes necessitats podrien cobrir-se mitjançant treball grupal?
- c. Per què creus que les dones no assisteixen als PIADs? O no hi ha suficient demanda?
- d. Per últim, l'apoderament de les dones és un objectiu present a tots els serveis, entitats o associacions que treballen amb elles, teniu present aquest objectiu? Com penseu que poden contribuir les associacions, entitats, a l'apoderament de les dones? Amb quines estratègies?

Annex 6: Qüestionari (NEDOB) CAT

Aquest qüestionari dissenyat pel grup GREDI/DONA de la Universitat de Barcelona intenta descobrir les necessitats de les dones de Barcelona per a veure de quina manera l'Administració pot donar resposta a aquestes necessitats.

Aquest qüestionari és anònim. Només t'implicarà 10 minuts. Agraïm la teva participació.

Quina edat tens?

.....

On has nascut?

.....

On han nascut els teus pares?

.....

Amb qui vius actualment? (Pots assenyalar més d'una opció) **Situació laboral**

- Amb els meus pares
- Amb la meva parella
- Amb els meus fills
- Comparteixo pis amb amics/gues
- Sola
- Altres (especificar) _____

- Aturada
- Mestressa de casa
- Pensionista
- Estudianta
- Feines puntuals
- Treball estable

Estudis/formació

- Sense estudis
- Bàsics. Primària.
- Batxillerat/Formació Professional
- Universitaris

Podries dir-nos en què treballes?

.....
.....

1. Saps què són els Punts d'Informació i Atenció a la Dona (PIAD)?

Sí No

Has estat usuària dels PIADs?

- Sí
- No

Assistiries a algun curs/taller que fos del teu interès?

- Sí
- No

Per a què has utilitzat els PIADs?

- Per a un taller o curs
- Per a una conferència
- Per a un assessorament individual

Per què?

Indica el teu grau de satisfacció d'aquest servei

- Gens satisfeta
- Poc satisfeta
- Més o menys satisfeta
- Satisfeta
- Molt satisfeta

.....
.....
.....
.....

2. Llegeix amb atenció: Volem identificar les necessitats que tens com a dona per a oferir serveis que puguin cobrir-les. Marca amb una X el grau d'interès que té per a tu treballar els següents temes:

	No hi estic interessada	Hi tinc algun interès	No ho sé	Hi tinc molt interès
1. Disposar d'espais per a compartir vivències i experiències amb altres dones.				
2. Aprendre a educar als meus fills/es estant en una nova cultura.				
3. Aprendre a relacionar-me amb la meva parella sense ser discriminada.				
4. Conèixer i respectar una altra cultura.				
5. Aprendre a educar als meus fills/es en aquesta societat tant canviant.				
6. Sentir-me forta per a dirigir la meva vida.				
7. Aprendre estratègies per a planificar i gestionar el meu temps.				
8. Conèixer com puc participar més com a membre d'aquesta societat.				
9. Tenir un grup d'ajuda per a resoldre temes quotidians: cangurs, habitatge, reciclatge de roba...				
10. Aprendre estratègies per a no dependre econòmicament de ningú.				
11. Conèixer quins són els meus drets i deures.				
12. Tenir assistència jurídica en situacions de crisi que jo pugui viure: divorci...				
13. Aprendre a cuidar la meva salut i tenir hàbits de vida saludables.				
14. Aprendre sobre la meva sexualitat i les relacions sexuals.				
15. Relacionar-me amb persones d'altres cultures.				
16. Aprendre a enfrontar l'estrès i la frustració.				
17. Ser dona en una cultura diferent a la meva.				
18. Aprendre a gestionar les esperances i expectatives frustrades.				
19. Conèixer els nous rols d'homes i dones en la societat actual.				
20. Saber més sobre com tractar el tema de les drogues.				
21. Aprendre com resoldre conflictes entre mare i fills/es.				
22. Compartir el fet de ser mare i jove.				
23. Aprendre a gestionar la por en situacions de canvi.				
24. Poder enfrontar-se a la coacció sexual.				

25. Conèixer el funcionament d'aquesta cultura.				
26. Aprendre a gestionar els conflictes amb els meus pares.				

Tens alguna necessitat específica que no estigui recollida en aquest qüestionari?

.....

3. Indica si assistiries o no a tallers que tractessin els temes següents:

	No hi assistiria	Si pogués hi assistiria	Segur que hi assistiria
Relacionar-me i comunicar-me amb els altres: fills i filles, pares i mares, parella, problemes de relació i comunicació.			
Fer amistats: escoltar als altres, expressar-me i parlar dels meus problemes, veure punts de vista diferents.			
Participar com a membre aquesta comunitat: coneixement dels meus drets en aquesta societat, conèixer serveis que estan al meu abast, aprendre sobre participació política.			
Aprendre estratègies per a dirigir la pròpia vida i solucionar problemes en la vida quotidiana: drogues, ser jove i mare, assistència jurídica, independència econòmica, planificar el temps i enfrontar l'estrès.			
Aprendre estratègies per a solucionar els problemes que sorgeixen en el canvi d'una societat masclista a una més igualitària: redefinir el rol de dona, lluitar contra la discriminació, implicació de la parella a la llar, gestió de càrrecs de responsabilitat, tenir un espai propi.			
Conèixer el funcionament d'una cultura diferent: solucionar problemes amb fills/es adolescents en una nova cultura, rols femenins diferents en la cultura d'origen, esperances i expectatives frustrades.			
Conèixer el meu cos: autoconeixement del propi cos i de la sexualitat, hàbits de vida saludable, poder enfrontar-se a la coacció sexual.			

-Moltes gràcies per la teva col·laboració-

Qüestionari (NEDOB) ES

Este cuestionario diseñado por el grupo GREDI/DONA de la Universidad de Barcelona intenta descubrir las necesidades de las mujeres de Barcelona para ver de qué manera la Administración puede dar respuesta a estas necesidades.

Este cuestionario es anónimo. Solo te llevará 10 minutos. Agradecemos tu participación.

¿Qué edad tienes?

.....

¿Dónde has nacido?

.....

¿Dónde han nacido tus padres?

.....

¿Con quién vives actualmente?

(Puedes señalar más de una opción)

- Con mis padres
- Con mi pareja
- Con mis hijos
- Comparto piso con mis amigos/as
- Sola
- Otros (especificar) _____

Estudios/formación

- Sin estudios
- Básicos. Primaria.
- Bachillerato/Formación Profesional
- Universitarios

Situación laboral

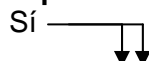
- Parada
- Ama de casa
- Pensionista
- Estudiante
- Trabajos puntuales
- Trabajo estable

¿Podrías decirnos en qué trabajas?

.....

.....

2. **¿Sabes qué son los Puntos de Información y Atención a la Mujer (PIAD)?**

Sí

No

¿Has sido usuaria de los PIADs?

Sí
No

¿Asistirías a algún curso/taller que fuera de tu interés?

Sí
No

¿Para qué has utilizado los PIADs?

Para un taller o curso
Para una conferencia
Para un asesoramiento individual

¿Por qué?

.....

Indica tu grado de satisfacción con este servicio

- Nada satisfecha
- Poco satisfecha
- Más o menos satisfecha
- Satisfecha
- Muy satisfecha

.....

.....

.....

.....

3. Lee con atención: Queremos identificar las necesidades que tienes como mujer para ofrecer servicios que puedan cubrirlas. Marca con una X el grado de interés que tiene para ti trabajar los siguientes temas:

	No estoy interesada	Tengo algún interés	No lo sé	Tengo mucho interés
1. Disponer de espacios para compartir vivencias y experiencias con otras mujeres.				
2. Aprender a educar a mis hijos/as estando en una nueva cultura.				
3. Aprender a relacionarme con mi pareja sin ser discriminada.				
4. Conocer y respetar otra cultura.				
5. Aprender a educar a mis hijos/as en esta sociedad tan cambiante.				
6. Sentirme fuerte para dirigir mi vida.				
7. Aprender estrategias para planificar y gestionar mi tiempo.				
8. Conocer cómo puedo participar más como miembro de esta sociedad.				
9. Tener un grupo de ayuda para resolver temas cotidianos: canguros, vivienda, reciclaje de ropa...				
10. Aprender estrategias para no depender económicamente de nadie.				
11. Conocer cuáles son mis derechos y deberes.				
12. Tener asistencia jurídica en situaciones de crisis que yo pueda vivir: divorcio...				
13. Aprender a cuidar mi salud y tener hábitos de vida saludables.				
14. Aprender sobre mi sexualidad y las relaciones sexuales.				
15. Relacionarme con personas de otras culturas.				
16. Aprender a enfrentar el estrés y la frustración.				
17. Ser mujer en una cultura diferente a la mía.				
18. Aprender a gestionar las esperanzas y expectativas frustradas.				
19. Conocer los nuevos roles de hombres y mujeres en la sociedad actual.				
20. Saber más acerca de cómo tratar el tema de las drogas.				
21. Aprender cómo resolver conflictos entre madres e hijos/as.				
22. Compartir el hecho de ser madre y joven.				
23. Aprender a gestionar el miedo en situaciones de cambio.				

24. Poder enfrentarse a la coacción sexual.				
25. Conocer el funcionamiento de esta cultura.				
26. Aprender a gestionar los conflictos con mis padres.				

¿Tienes alguna necesidad específica que no esté recogida en este cuestionario?

.....

3. Indica si asistirías o no a talleres que trataran los temas siguientes:

	No asistiría	Si pudiera asistiría	Seguro que asistiría
Relacionarme y comunicarme con los demás: hijos e hijas, padre y madres, pareja, problemas de relación y comunicación.			
Hacer amistades: escuchar a los demás, expresarme y hablar de mis problemas, ver puntos de vista diferentes.			
Participar como miembro de esta comunidad: conocimiento de mis derechos en esta sociedad, conocer servicios que están a mi alcance, aprender acerca de participación política.			
Aprender estrategias para dirigir la propia vida y solucionar problemas en la vida cotidiana: drogas, ser joven y madre, asistencia jurídica, independencia económica, planificar el tiempo y enfrentar el estrés.			
Aprender estrategias para solucionar los problemas que surgen en el cambio de una sociedad machista a una más igualitaria: redefinir el rol de mujer, luchar contra la discriminación, implicación de la pareja al hogar, gestión de cargos de responsabilidad, tener un espacio propio.			
Conocer el funcionamiento de una cultura diferente: solucionar problemas con los/las hijos/as adolescentes en una nueva cultura, roles femeninos diferentes en una cultura de origen, esperanzas y expectativas frustradas.			
Conocer mi propio cuerpo: autoconocimiento de mi propio cuerpo y de la sexualidad, hábitos de vida saludable, poder enfrentarse a la coacción sexual.			

-Muchas gracias por su colaboración-

Annex 7: Associacions

L'**Associació 1** és un espai integral per a joves, situat al districte d'Horta-Guinardó amb voluntat de donar resposta integral a les necessitats, inquietuds i demandes dels i les joves. Pertany a l'Ajuntament de Barcelona. "L'objectiu principal d'aquest espai, un dels pioners dins la ciutat, és que sigui un espai integral de recursos, que hi puguin trobar un punt d'informació, un punt d'assaig, diferents recursos, que hi puguin fer diferents activitats d'oci i de cultura en un mateix lloc i que sigui específicament per a joves. Les activitats que s'acostumen a fer són d'utilització dels recursos d'oci i cultura i, a la vegada, de generació de propostes i recursos per part dels i les joves i del centre de cara a altres joves. Hi ha entitats que es reuneixen aquí i generen recursos, i també hi ha joves que no estan constituïts com a entitat però que també generen recursos i propostes per a altres joves." –director de Boca Nord.

L'actuació integral de l'equipament cobreix els següents àmbits:

- Assessorament acadèmic i laboral especialitzat al **Punt d'Informació (1b)**. Aquest punt està dins de la xarxa de punts d'informació de la ciutat de Barcelona. Compta amb 2 tècniques: una psicopedagoga i una pedagoga, i a més de l'assessorament individual, dóna informació sobre temes generalistes: salut, habitatge, associacionisme... i fan xerrades informatives a centres de secundària del districte: sobretot a alumnes que acaben ESO o Batxillerat (orientació laboral i acadèmica, sortides professionals...).
- Suport a les iniciatives de grups i entitats.
- Fomentar la participació del teixit associatiu formal i no formal.
- Accés a les tecnologies de la informació i comunicació.
- Treball preventiu amb adolescents.
- Espais relacional d'aprenentatge, lleure i creació d'ampli espectre adequats als interessos dels joves.
- Programació cultural: concerts, exposicions, tallers, xerrades.
- Suport a la creació musical: bucs d'assaig, assessorament musical, noves tecnologies, tallers.

L'**Entitat 2** neix l'any 2002 al districte d'Horta-Guinardó, com a conseqüència de l'augment de demandes a Serveis Socials fruit de la incorporació notable de persones nouvingudes des de l'any 2001 que va diversificar l'entorn social, cultural i econòmic del districte. L'any 2002 es va constituir com a programa amb l'objectiu principal de "facilitar el procés de socialització, d'integració i la mútua adaptació de la població immigrant estrangera que arriba al Districte d'Horta-Guinardó, i dels veïns i veïnes ja instal·lats al territori". L'any 2005 es va ampliar la perspectiva i el Districte, conjuntament amb diferents agents del territori, van promoure el "**Pla de ciutadania, convivència i immigració**". Els òrgans de participació del Pla són la Taula de Convivència, Ciutadania i Immigració, la Comissió Operativa i quatre comissions de treball de caràcter temporal: la Comissió de Reagrupament Familiar, la Comissió de Joves, la Comissió de Gènere i la Comissió de la Pàgina Web. Aquestes comissions es reuneixen regularment i treballen sobre propostes a implementar i necessitats.

El Pla de ciutadania, convivència i immigració i el Programa de Nous Veïns i Veïnes marquen les línies de treball que s'han de seguir per tal d'assegurar la convivència i la cohesió social del territori. Inclou associacions en els òrgans de participació i coordinació.

L'Associació 3 de Serveis Socials de Les Corts “**Sóc dona i mare**” es va constituir com a projecte-servei de l'Ajuntament a l'octubre del 2007 quan es va detectar que hi havia mares que expressaven fonamentalment una situació de dificultat econòmica important i que venien a fer demanda de recursos econòmics. Es tractava de mares, la majoria d'origen immigrant, que tenien feina amb un sou molt ajustat, patien carències econòmiques, i que en general estaven soles sense parella, amb la família d'origen lluny, i sense xarxa social o de recolzament.

Aquest grup està constituït per 10 dones amb les quals es treballen temes com l'autoestima, les relacions de gènere, la maternitat o el dol migratori.

L'Entitat 4 és una entitat de caràcter internacional, una ONG que neix a Londres fa més de 150 anys. Està present en més de 125 països i compta amb més de 40 milions de membres. Aquesta entitat té uns estatuts comuns als diferents països on està present. Es dedica principalment a temes d'oci i l'educació en el lleure tant infantil com juvenil, i també treballa amb adults. Promou el voluntariat com a entitat implicada en el teixit social i la creació del moviment social.

“Cada país té un perfil d'aquesta associació molt concret, perquè és una associació que es preocupa de les peculiaritats de l'entorn. Fa 25 anys que es va instaurar a Espanya i a partir d'aquí hi ha delegacions arreu de l'Estat (a Barcelona fa 7 anys que hi és). La realitat i les activitats que es fan a Espanya estan centrades en aquests moments a orientar activitats a persones o a col·lectius amb risc d'exclusió social, posant èmfasi sobretot amb el tema de la infància i la joventut, però oferint resposta a les demandes i necessitats importants de la població”.

Els programes de l'entitat són:

- Programes per a Infància i Joventut (Educació en el temps lliure, Campaments, Colònies, Educació en Valors)
- Programes de Recolzament a Col·lectius en Desavantatge (Reforç escolar, Espanyol per a estrangers, Programes en hospitals i Centres de recuperació, Gent gran, Persones amb discapacitat)
- Projectes de Desenvolupament en Col·laboració amb Amèrica Llatina. Formació i Escoles de Temps Lliure. (Cursos de monitor i coordinador d'escoles de temps lliure, Trobades i jornades nacionals i internacionals, Promoció i formació de voluntariat)
- Programes Internacionals (intercanvis, campaments i estades a Estats Units, Canadà i Europa per a Infància, Joventut i Adults, Cooperació per al desenvolupament)

L'Entitat 5 és un centre d'Atenció Social, gestionat per una congregació religiosa “Germanes Oblates”, i present a 15 països diferents. Està dirigit a dones autòctones i immigrades treballadores sexuals que estan en situació de millorar la seva qualitat de vida. El “Programa d'Atenció al Raval – Dona, exclusió i prostitució” té com a doble objectiu:

- Afavorir processos d'autonomia personal i d'inserció sociolaboral.
- Promoure la sensibilització social i el treball comunitari en coordinació amb entitats públiques i privades.

El “Projecte: Dona i Prostitució – Atenció social integral” vincula la dona que exerceix prostitució al carrer amb el centre plantejant un treball individualitzat amb elles. Tracten temes com la salut, l'habitatge, qüestions d'estrangeria, temes relacionats amb la

parella i els fills, etc. funcionant com a servei d'atenció primària. A més a més, se'ls ofereix formació laboral que sovint ve precedida de classes de castellà i català.

El Projecte adreçat a dones grans, "Tertúlia, bellesa i prostitució", que ofereix un espai de relació, d'acompanyament i atenció individualitzada a aquelles dones grans que han exercit prostitució, han trencat vincles familiars i només compten amb una pensió no contributiva de 400 euros al mes. Treballen el tema "de què significa fer-se grans (perquè per elles ha estat molt important el tema de la imatge), i, per l'altra, el tema de relació entre elles i d'organitzar-se amb ingressos tan baixos".

L'Associació 6 és una associació no lucrativa, integrada bàsicament per usuàries, però també per professionals de la sanitat, amb l'objectiu de millorar l'atenció i informació que reben a Catalunya les mares i els nadons durant l'embaràs, el part i el postpart.

L'Entitat 6b és una associació fundada al 1992 al barri de Sant Martí de Barcelona que desenvolupa serveis d'informació i recolzament, conduïts per Assessoros de Lactància i dirigits a mares que volen amamentar els seus fills amb èxit. Actualment l'associació s'estructura entorn a tres grans àrees diferenciades però interrelacionades entre sí:

- Serveis de recolzament directe a mares. Grups de recolzament que realitzen reunions informatives amb una periodicitat setmanal, a més a més d'atendre consultes telefòniques i per correu electrònic.
- Recursos d'Informació
- Iniciatives de Sensibilització Social.
 - Col·laboració amb entitats i organismes d'àmbit municipal, autonòmic, nacional i internacional.
 - Celebració d'actes de defensa de drets civils
 - Exposicions, concursos, etc.
 - Col·laboració amb professional sanitari.

L'Associació 7 es va instituir com a associació el 2005. "És una entitat que lluita per la integració de les dones pakistaneses, amb la finalitat de que es moguin amb facilitat en la comunitat catalana, de que coneguin la societat d'acollida, sense renunciar a la seva identitat. Només existeix aquesta associació de dones entre les 36 entitats pakistaneses compostes únicament per homes". En l'associació es fan classes de català i castellà, s'informa i assessora sobre tràmits d'immigració o qüestions bàsiques de la vida diària a nivell bàsicament individual, i s'ofereix formació ocupacional com tallers de costura.

L'Associació 8 és una associació creada el 1990 com a fruit d'una proposta dels mateixos veïns al barri del Putxet. És un espai de formació, de trobada i d'acollida a la dona llatinoamericana. La seva activitat s'estén a diverses parròquies del districte, configurant-se com a xarxa d'atenció social. Els serveis que ofereix són diversos, entre altres l'acollida a nouvingudes per tal de facilitar-los la integració en la societat catalana o l'atenció social a les dones que s'ofereixen per treballar.

En l'àmbit de la formació, les seves activitats abracen un espectre ample de matèries, com ara cursos de català; cursos intensius de formació en servei domèstic; tallers

monogràfics de servei domèstic; tallers d'auxiliar de geriatria; tallers de jocs populars; tallers de psico-estimulació preventiva (memòria, atenció, orientació, llenguatge); tallers de cuina, planxa, manualitats, bijuteria; tallers d'economia domèstica; taller de creixement personal; taller de ioga; taller d'ubicació i recursos; i cursos de puericultura. L'associació, a més, gestiona una borsa de treball de servei domèstic i atenció personal, i treballa per la sensibilització de la societat sobre la realitat de la dona llatinoamericana.

L'Associació 9 gestiona una casa d'acollida per a dones en situació d'exclusió social derivades per Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona. "Ofereix un recurs d'acollida amb una atenció socioeducativa a dones que estan en diferents situacions: dones en situacions d'exclusió social, de pobresa, però que poden venir de centres penitenciaris i dones derivades de serveis socials que han de deixar la casa perquè tenen una situació de violència de gènere, de maltractaments. Actualment la casa d'acollida compta amb 15 places.

Un dels objectius de l'associació és convida amb unes relacions sanes i ben gestionades, i després treballar perquè totes les dones puguin aconseguir la màxima autonomia a nivell social i personal, així com també fomentar un procés de millora personal en termes de cura de la seva salut, cura dels fills, formació, recerca de feina i d'habitatge, etc. Per aconseguir-ho, cada dona té una tutora amb qui signa un contracte assistencial. Aquest és el pla d'intervenció que han dissenyat, i que garanteix que cada dona fixi els objectius que ha de treballar i es compromet a assolir-los.

L'Associació 10 és una associació oberta a totes les dones que vulguin participar en activitats culturals per ampliar el coneixement de la societat plural, activitats de formació per aprofundir en el coneixement propi i adquirir la possibilitat d'utilització d'eines noves com l'informàtica, i en tertúlies a fi d'intercanviar opinions sobre cinema, lectures, vida quotidiana, etc. A més a més, vetlla per promoure en el barri una atenció a la dona, un recolzament. Es va crear fa uns 12 anys fruit d'un moviment social de Sant Andreu.

L'Associació 11 va néixer amb l'objectiu últim de vetllar per la dignitat, la igualtat, els drets i integritat de la dona boliviana a Espanya. Es constitueix com un lloc de trobada, assessorament i consell a les dones que decideixen emigrar del seu país per iniciar una nova vida al país d'acollida. És un espai de formació i d'acollida a la dona boliviana. A més a més, ofereix una borsa de treball mitjançant la qual es pretén la inserció laboral de la dona. L'associació compta amb una assessoria jurídicolaboral per part d'advocats voluntaris, i acull casos de violència de gènere.

L'Associació 12 és una entitat sense ànim de lucre que realitza activitats i fa propostes en contra de les desigualtats socials i d'origen i a favor de la solidaritat. L'objectiu de l'associació és afavorir un desenvolupament humanitzat i equilibrat socialment mitjançant l'accés de tots al coneixement, a la cultura i als recursos, especialment als de caràcter públic. Defensa el desenvolupament sostenible com a model de creixement que té en compte les generacions futures i pretén sensibilitzar a la població sobre els beneficis de l'intercanvi cultural i la realitat dels països del sud.

Els projectes que s'estan duent a terme a l'associació són:

- Formació Lingüística i de coneixement de l'entorn per adults. Escola de Català i castellà per persones immigrades. És un dels projectes més antics de l'entitat, que funciona des de l'any 2000.
 - Grups d'Iniciació per persones d'origen xinès.
 - *Projecte "Món Barri"*. Projecte iniciat al 2006 que consisteix en un conjunt d'accions integrals de formació lingüística, informàtica, coneixement de l'entorn, assessorament i orientació sociolaboral per a dones pakistaneses i magribines, amb la fi de fomentar la seva inclusió i promoció social, així com la seva participació com a ciutadanes.
 - Projectes amb nens/es i joves (*Escola- Casal d'estiu per nens/es i adolescents i Pla Integral per la Inclusió sociolaboral del col·lectiu rom (gitanos de l'Europa de l'est)*).
- Servei d'orientació a immigrades xinesos
- Desenvolupament de materials pedagògics (*mètode d'ensenyament del castellà i el català per a xinesos, materials pedagògics per l'educació en valors*)
- Sensibilització i Interculturalitat (festivals, conferències, informatius)
- Projectes a l'àmbit escolar (orientació a famílies i servei de traduccions i mediacions)
- Inserció i Formació Laboral

L'Entitat 13 és una entitat sense ànim de lucre fundada al 2007 com a veu portadora de 15 associacions. Des dels seus inicis, s'ha constituït com a eix impulsor de les necessitats de la comunitat peruana a Catalunya, sent impulsora de les necessitats comunes d'intercanviar, compartir coneixement i maneres de fer socials, polítiques, culturals, etc. entre el col·lectiu peruà, i immigrant en general, i el col·lectiu català. Compta amb associacions culturals, socials, esportives, religioses, i amb un nombre important de professionals, empresaris i treballadors en diverses àrees del mercat laboral.

Entre les seves finalitats hi ha:

- Promoure la integració de la comunitat peruana a Catalunya.
- Crear vincles entre la comunitat peruana en general.
- Crear vincles entre les diferents associacions.
- Recolzar i impulsar les iniciatives que es realitzen.
- Aportar el coneixement del capital humà peruà a la societat catalana.
- Impulsar la participació activa de la comunitat peruana a Catalunya.
- Contribuir en el desenvolupament de Perú.

L'Associació 14 és una entitat fundada al 1994 per un grup de joves marroquins preocupats pel fet migratori i disposats a actuar de forma independent i democràtica. Els seus principals objectius són donar ajuda humana, social i cultural als ciutadans immigrants i les seves famílies, i en especial als joves i al col·lectiu magrebí. També volen fomentar l'intercanvi cultural: donar a conèixer els aspectes més rellevants de la seva cultura i facilitar la comprensió de la cultura del país d'acollida per crear un clima de respecte, convivència i diàleg.

Els programes de l'associació són:

- Acollida: El programa ofereix un servei integral d'acollida mitjançant diferents serveis que poden funcionar de manera independent o interrelacionats entre si, tals com el servei de primera acollida més el servei jurídic i classes de llengua.

La persona nouvinguda rep una primera atenció on ubicar diferents serveis, prestacions i administracions on acudir.

- Activitats interculturals i sensibilització pel coneixement i el respecte cap a les cultures d'origen de les persones immigrades i per facilitar a les persones nouvingudes la comprensió de la cultura del país d'acollida.
- Llengua i Formació. Ofereix classes de català i castellà per a immigrades no comunitaris, i atenent diferents nivells
- Espai Dona: Acollida, llengua i socialització per a dones immigrades. L'objectiu últim, més enllà de l'aprenentatge de la llengua, és que les dones se sentin acollides i que tinguin la certesa que des d'aquest espai se les ajuda a guanyar confiança i seguretat. Se les apropa a la manera de ser, pensar i funcionar del país d'acollida, sovint molt diferent del seu.
- Joventut: Incentiva i facilita la participació dels joves en la dinamització de la societat civil.
- Mediació i Acompanyament: Gestiona processos de prevenció i resolució de conflictes que apareixen ja sigui per una gran distància o incomprensió entre la població immigrada i els serveis encarregats d'acollir-los, d'atendre'ls i/o ajudar-los, ja sigui en conflictes de valors que se situen entre la societat d'acollida i la família immigrada, o bé en el si d'una família entre pares i fills, o a nivell de parella travessats per processos d'aculturació diferent.
- Orientació i Inserció Sociolaboral: És un recurs actiu i integrat, tant d'informació com d'acompanyament en la inserció en igualtat d'oportunitats en el mercat laboral ordinari dels nous ciutadans.
- Cooperació i Codesenvolupament: Contribueix a la cohesió social i a la interculturalitat de la societat, i a més a més, a la cooperació internacional per al desenvolupament i al codesenvolupament, entès com aquelles estratègies i accions de desenvolupament en el país d'origen i en el país d'acollida en les que participen ciutadans que han dut a terme un procés migratori.
- Mitjans de comunicació: dona a conèixer la diversitat existent en la societat impulsant diversos mitjans de comunicació propis per complementar la informació i pal·liar la desinformació relacionada amb la nova ciutadania que sovint s'ofereix des dels mitjans.

L'Associació 15 és una grup que es va crear el 2003, implicada en tot el que és referent dona dins del centre cívic, el districte i també com a grup amb unes inquietuds socioculturals i lúdiques. Un dels projectes del grup és conèixer culturalment, gastronòmicament i lúdicament un país abans de viatjar-hi virtualment o no. Paral·lelament, el grup té un projecte anomenat "Cafè-diàleg" un cop al més. Aquest projecte està compost de xerrades, col·loquis o diàlegs acompanyades d'una ponent en relació a un tema que interessi o preocupi al grup. Per últim, el grup compta amb el projecte "Dona, com t'ho fas?" que està oberta a tot el districte. Aquesta activitat convida a una dona coneguda en major o menor grau a explicar la seva evolució, sovint professional, per la qual ha estat coneguda, des del punt de vista del que li ha suposat arribar-hi pel fet de ser dona i haver de conciliar la seva vida personal i professional. Alguns exemples de dones que han passat per aquí són: Roser Capdevila, Montserrat Roig o Gemma Lienas.

L'Entitat 16 neix l'any 1993 com a Associació de Dones per a la Inserció Laboral, i l'any 2007 es transforma en Fundació. És una entitat social amb l'objectiu de facilitar el procés d'incorporació de les dones al mercat de treball, especialment aquelles que, per situació social, cultural o personal, es troben en situació de major vulnerabilitat, desenvolupant un projecte innovador i transformador de la societat actual, basat en el projecte personal de cada dona i els estudis i recerques que permetin mesures

d'actuació. Actualment l'associació està vertebrada per dos eixos fonamentals de treball: l'orientació i inserció laboral, i la mediació intercultural i la gestió de la diversitat.

Els seus àmbits d'actuació són:

- Atenció directa mitjançant diferents Programes d'Inserció Laboral i Serveis de Suport per afavorir un desenvolupament integral.
- Servei de Mediació i interculturalitat per millorar l'accessibilitat de les persones immigrades en la societat d'acollida.
- Recerca i Innovació a través d'un espai de reflexió, recerca, innovació i intercanvi d'experiències, al voltant del gènere, el treball i l'exclusió social.
- Consultora especialitzada en assessorament i formació per a l'equitat entre dones i homes en els àmbits socials, econòmics i culturals.
- Iniciatives d'inserció per tal de promoure la ocupació i la integració social. Dues d'aquestes iniciatives són el Càtering de Surt i Ravaltext.

L'**Associació 17**, creada al 1970, és una entitat oberta a tots els veïns i veïnes, confederada a la FAV (Federació d'Associació de Veïns i Veïnes), amb la finalitat "de defensar els drets dels ciutadans i les ciutadanes, millorar el seu nivell de participació, i de les administracions com l'Ajuntament, que formen part del districte". La voluntat de l'associació és treballar per millorar i transformar el barri, reivindicant els equipaments i serveis necessaris, i contribuint a una bona convivència, per a la millora de qualitat de vida dels veïns i veïnes.

L'associació compta amb:

- Un programa de grups d'ajuda mútua i d'activitats d'integració social que pretén pal·liar les dificultats de relació i soledat de moltes persones que es troben en situacions d'aïllament.
- Un projecte d'intercanvi de feines i serveis amb l'objectiu que els veïns i veïnes s'ajudin uns als altres.
- Assessorament i defensa del consumidor. Orientació sobre lloguers, arrendaments, declaració de renda, qüestions de tipus legal, etc.
- Espais que proporcionen esbarjo, companyia i assessorament en temes legals per a la gent gran, així com també cursets, jocs de saló, sortides culturals, etc.
- Cursos i tallers de llengua, dibuix, memòria, informàtica, etc.
- Esplai Boix per a infants i adolescents.
- Un projecte de la Vocalia de Dones "Dones Enllaç" que pretén trencar l'aïllament de les dones, i en particular les que són més vulnerables (immigrades i discapacitades).